

VOGELS VAN HET BRAAKMANGEBIED

DEEL 1 BROEDVOGELS

SAMENSTELLING: HENK CASTELIJNS, MARCEL CAPELLO, JAAP POORTVLIET EN MAX JANSE

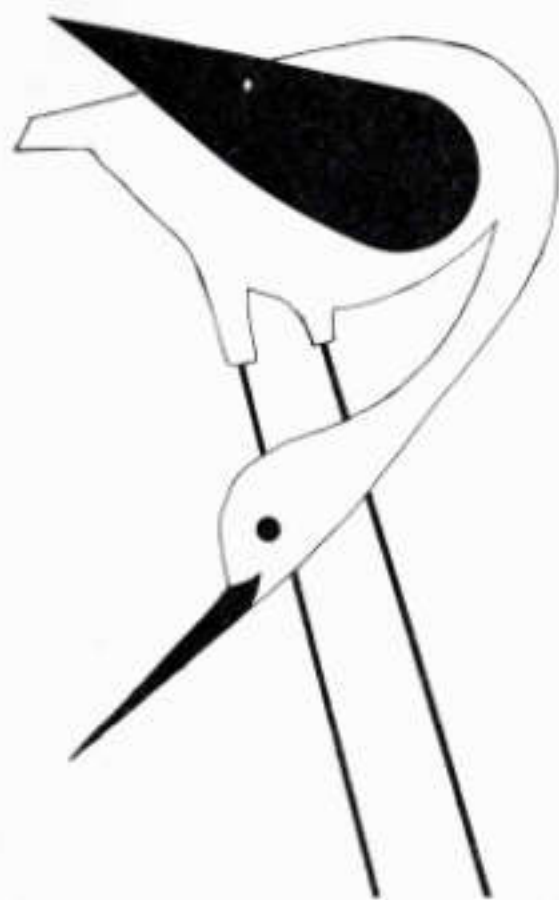

UITGEGEVEN I S M DE STELT KLUUT
EINDREDAKTIE HENK CASTELIJNS

VOGELS VAN HET BRAAKMANGEBIED

DEEL 1 BROEDVOGELS

Eindredactie: Henk Castelijns

Samenstelling: Henk Castelijns
Marcel Capello
Jaap Poortvliet
Max Janse

KOLOFON

mei 1986

- Eindredactie: Henk Castelijns, Kasteelstraat 25, 4553 BA Philippine.
Samenstelling: Henk Castelijns, Philippine; Marcel Capello, Terneuzen;
Jaap Poortvliet, Hoek; Max Janse, Terneuzen.
Voorwoord: Peter Maas, Terneuzen.
Tekeningen: Pieter-Paul van Laake, Berg en Dal (landschappen).
Gilbert Van Avermaet, Oost-Akker België (vogels).
Henk Castelijns, Philippine (kaarten).
Lay-out: Henk Castelijns, Philippine.
Typewerk: Jan Flagge, Sas van Gent; Peter Maas, Terneuzen;
Paul Marinissen, Terneuzen.
Druk: Staatsbosbeheer, Goes.
Uitgave: Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut, Terneuzen.

Overname is toegestaan met bronvermelding.

VOORWOORD

Al sinds de indijking in 1952, was de Braakman bijzonder in trek bij vogelaars. Van heinde en verre kwam men naar het Braakmangebied om de talrijk aanwezige vogels gade te slaan. Door de jaren heen was het gebied dan ook steeds het middelpunt van allerlei tellingen en inventarisaties.

Een aantal leden van de vogelwerkgroep van Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluut" nam het initiatief om al deze informatie over de vogelstand te bundelen. Bovendien kregen zij het bijzonder ambitieuze plan om het gehele Braakmangebied volledig op broedvogels te inventariseren. Onvoorstelbaar veel uren moesten daarvoor in het veld worden besteed. Het resultaat mag er zijn! Met een wetenschappelijke nauwkeurigheid hebben zij ieder broedgeval, van welke soort ook, op kaart gezet. Vergelijken we deze gegevens met tellingen uit het verleden, dan blijkt de broedvogelbevolking aanzienlijk gewijzigd te zijn. Maar nog steeds is het Braakmangebied een bijzonder gebied, zeer rijk aan vogels.

Deze rijkdom aan vogels brengt een speciale verantwoordelijkheid met zich mee voor een ieder die op enigerlei wijze iets te maken heeft met het Braakmangebied én de direkte omgeving. Met dit verslag in de hand weten we precies welke ornithologische waarden het Braakmangebied herbergt. Hierdoor is het mogelijk om de inrichting en het beheer meer af te stemmen op deze belangen. Via dit verslag doe ik een beroep op iedereen die iets met dit gebied van doen heeft, om er samen voor te zorgen dat de Braakman ook in de toekomst een zeer voornaam broedgebied voor vogels kan blijven!

Peter Maas, voorzitter.

INHOUD

	Voorwoord	3
	Medewerkers	5
	Waarnemers	5
Hoofdstuk 1	Inleiding	6
Hoofdstuk 2	Beschrijving gebied	
2.1	Ligging	7
2.2	Historie en ontstaan	8
2.3	Inrichting en bestemming	10
2.4	Biotoopbeschrijving	13
2.4.1	Braakmanpolder	13
2.4.2	Koudepolder	25
2.4.3	Spuikom Koninginnepolder	28
2.4.4	Lovenweg 4/5	29
Hoofdstuk 3	Werkwijze	
3.1	Inventarisatiemethode	30
3.2	Verzameling gegevens uit vroegere jaren	31
3.3	Dichtheden	31
Hoofdstuk 4	Soortbeschrijvingen	
4.1	Inleiding	32
4.2	Soortbeschrijvingen	33
Hoofdstuk 5	Evaluatie	
5.1	Inleiding	114
5.2	Watervogels	114
5.3	Boevogels	118
5.4	Kultuurvogels	121
5.5	Restgroep	122
Hoofdstuk 6	Bescherming en beheer	
6.1	Bescherming	123
6.2	Beheer	125
	Samenvatting	128
	Literatuur	129

MEDEWERKERS

Dit verslag kwam dankzij de hulp van velen tot stand.

Peter Maas was behulpzaam bij de biotoopbeschrijving en schreef het voorwoord. Gilbert van Avermaet maakte de vogeltekeningen. Pieter-Paul van Laake verzorgde de landschapstekeningen en ontwierp de omslag. Jan Flagge, Peter Maas en Paul Marinissen verzorgden het typewerk. Mark Ploegaert nam de tekst door op leesbaarheid. Lian Poortvliet was behulpzaam bij het uitwerken van de territoriumkaarten. Dhr. E. Haak, Cees Rienslag, George Sponselee, Jacques Van Impe, Walther De Smedt, Wim Wisse, Eric Marteijs, Bouke Grootjans, Peter Maas, Marc Buise en Titus IJsebaert gaven waardevolle aanvullingen ten behoeve van de soortbeschrijvingen.

WAARNEMERS

In dit verslag werden waarnemingen verwerkt van:

Gilbert Van Avermaet, Frank de Bakker, Luc Bekaert, dhr den Blaauwen, mevr. Gen Blaauwen-Kersten, R Boddaert, André Boebelijn, André Bourgonje (ABg), Marc Buise, Johan Calle, Lucien Calle, Marcel Capello (MCp), Herk Castelijns, Marlies Castelijns, Walther De Smedt, H. Enklaar, Bouke Grootjans, Daan Haak, F. Haak, Jan den Hamer, Maurice Hoffmann, G. Huyskens, Max Janse, Loek Ketelaars, Marion Kindt, Adrie Klaassen, Fer Klein-Holkenborg, dhr. Koopmans, dhr. Lammens, Peter Maas, J. Maebe, Paul Marinissen, Eric Marteijs, Hans Molenaar, Geert Ottens, Mark Ploegaert, Jaap Poortvliet, Lian Poortvliet, Cees Rienslag, Adrie de Rijke, Jon van de Sande, T. van de Sande, Gerard Slob, Cristian de Smidt, George Sponselee (GSp), Johan van den Steen, W. Suetens, Martin Ulijn, J. Van Der Vloet, J.P. Vande Woghe, J. Van Impe, A. Verjaal, A. de Visser, H. Voet, dhr. Wassink, H. Wille, Wim Wisse, Titus IJsebaert, Filip Vanhee.

In de tekst worden de waarnemers met initialen genoemd.

ALLE MEDEWERKERS EN WAARNEMERS HEEL VEEL DANK !

HOOFDSTUK 1: INLEIDING.

In het Braakmangebied hebben zich sinds de bedijking in de zomer van 1952 grote landschappelijke veranderingen voorgedaan. Uiteraard wijzigde zich met het landschap ook de broedvogelsamenstelling. Dit proces wordt in het voor u liggende verslag beschreven. Niet van alle broedvogelsoorten is de toe- of afname in de tijd altijd even goed gedocumenteerd. Over het algemeen hebben in dit verslag de watervogels en de minder voorkomende soorten de meeste aandacht gekregen.

In 1985 werd een alle soorten omvattende broedvogelinventarisatie uitgevoerd. Met behulp van deze inventarisatie en een beschrijving van de veranderingen in het verleden wordt het mogelijk bij toekomstige ontwikkelingen rekening te houden met de in het gebied aanwezige broedvogels.

Bij de soortbeschrijvingen worden behalve landschappelijke ook andere invloeden betrokken zoals bijvoorbeeld areaals-uitbreidingen, klimaatsveranderingen en temperatuursinvloeden. De soortbeschrijvingen zijn zodanig opgesteld, dat vergelijking met toekomstig vogelkundig onderzoek zowel mogelijk is per soort als per deelgebied.

Over het Braakmangebied verscheen eerder, in 1961, een Avifauna nl.: " De Avifauna van de Braekmanpolder " (W. Suetens, J. van den Steen, J.P. Vande Weghe, J. Van Impe en H. Wille). Daarna werd het gebied, avifaunistisch gezien, niemandsland. Immers, zowel in de Avifauna van West Zeeuws-Vlaanderen (Enkelaar, 1967) als die van Oost Zeeuws-Vlaanderen (Sponselee en Buisse, 1975) blijft het gebied buiten beschouwing.

HOOFDSTUK 2: BESCHRIJVING GEBIED.

2.1. LIGGING.

Het Braakmangebied ligt in het zuid-westen van Nederland in Midden Zeeuws-Vlaanderen (kaart 1). Het gebied omvat de gehele Braakmanpolder inclusief dijken, het westelijk deel van de Koudepolder (omgeving Riemens I en Riemens II-kreek), de Spuikom in de Koninginnepolder en enkele aan het gebied grenzende erven met bebouwing, nl. Noorddijk 9 en Lovenweg 4 en 5.

De coördinaten van het midden van het gebied zijn:

51°19'N en 3°45'O.

Het gebied ligt in de atlasblokken 54-14, 54-15, 54-24 en 54-25.

Kaart 1: Ligging van het Braakmangebied in Nederland; respektievelijk Zeeuws-Vlaanderen.

2.2. HISTORIE EN ONTSTAAN.

De Braakman was de naam voor een laaggelegen, niet bedijkt gebied ten oosten van Biervliet. Omtrent de herkomst van de naam bestaat geen zekerheid. Deze zou bijvoorbeeld afgeleid kunnen zijn van " schorgronden met brak water of braak land " (Wilderom, 1973). In dit gebied werd door de stormvloed van 8 november 1375 een enorme bres geslagen (Brand, 1978; Wilderom, 1973). Korte tijd later werden pogingen ondernomen om delen van het gebied te bedijken. Ofschoon hiermee tijdelijk succes geboekt werd, ging later toch weer alles verloren.

Omstreeks 1570 had de Braakman zijn grootste invloedssfeer. Er was toen zelfs een verbinding tussen de Braakman en het Zwin tot stand gekomen (Wilderom, 1973). Toch had men inmiddels al kans gezien twee polders in hun definitieve vorm te bedijken: de Lovenpolder (1542) en de Koudepolder (1545). Tesamen vormden zij een eiland in het schorregebied. Van hieruit, en vanuit de omgeving van Biervliet en Axel werden vanaf de 17^e eeuw steeds weer nieuwe polders bedijkt. In 1920 kwam met de bedijking van de Dijkmeesterpolder een voorlopig einde aan de inpolderingen.

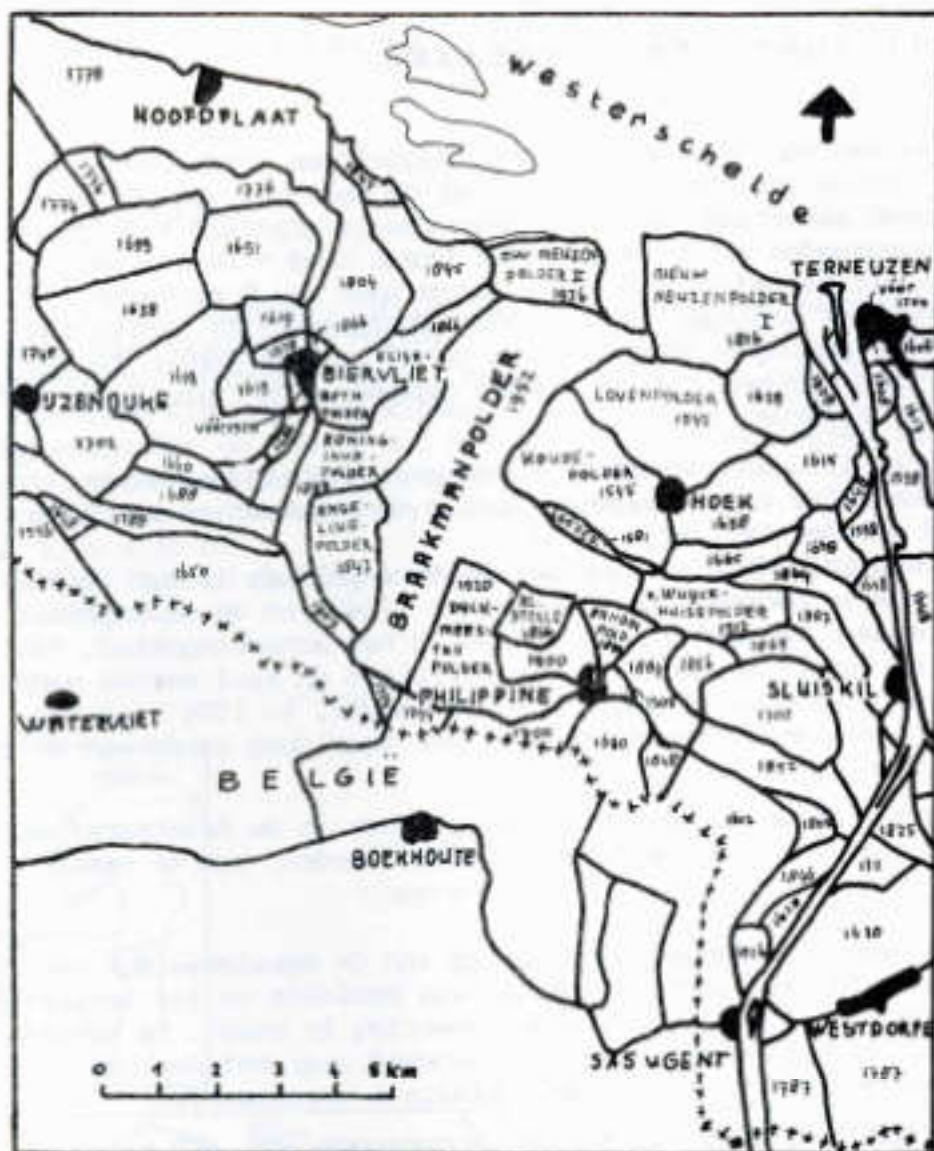
De jaren, waarin de verschillende polders in de Braakmanstreek in hun huidige vorm voor het eerst bedijkt werden, zijn te vinden op kaart 2.

In 1952 werd het gebied door aanleg van de Wevelswaeldijk van de Westerschelde afgesloten. Hiertoe was besloten om tot verkorting van de toen nog 28 kilometer lange zeekering te komen. De Wevelswaeldijk is 2,7 kilometer lang en is genoemd naar het eertijds in het Braakmangebied verloren gegane plaatsje Wevelswaale.

Met de bedijking werd ca. 900 ha. schorgrond, ca. 400 ha. zandgrond en ca. 200 ha. water van de Westerschelde afgesloten. De schorgronden werden vooral als landbouwgrond in gebruik genomen. De zandgronden als grasland en bos.

Vóór de Wevelswaeldijk lag na de aanleg hiervan nog een restant van het voormalig schorregebied. Later groeide dit aan tot meer dan 200 ha. Het werd "Restant van de Mosselbanken" genoemd. Het gebied werd in 1975/1976 deels weggebaggerd en deels opgespoten ten behoeve van de chemische industrie. Hierdoor ontstond de Nieuw-Neuzenpolder II. Tot op heden ligt deze polder nog vrijwel geheel braak.

De Koudepolder overstroemde na de bedijking nog éénmaal, nl. in 1808 (Brand, 1978). Hoe de Riemenskreken ontstaan zijn is niet bekend. Het kunnen zowel geulen in het in 1545 bedijkte schor geweest zijn, als in 1808 bij de dijkdoorbraak ontstane of uitgediepte geulen.

Kaart 2; Polders in de Braakmanstreek met het jaar van bedijking, naar Wilderom (1973).

De Spuiikom in de Braakmanpolder werd aangelegd als overloop voor een der afwateringskanalen in de Lovenpolder. De aanleg gebeurde gelijk met de aanleg van de Wevelswaeldijk (Wilderom, 1973).

2.3. INRICHTING EN BESTEMMING. (Kaart 3)

Na de bedijking werden onmiddellijk afwateringskanalen gebaggerd: het Isabellakanaal en het Philippinekanaal. Hierna werden wegen aangelegd en werd een begin gemaakt met de ontginning. Voor het in kultuur brengen werd het nodig geacht grote delen van het gebied te egaliseren.

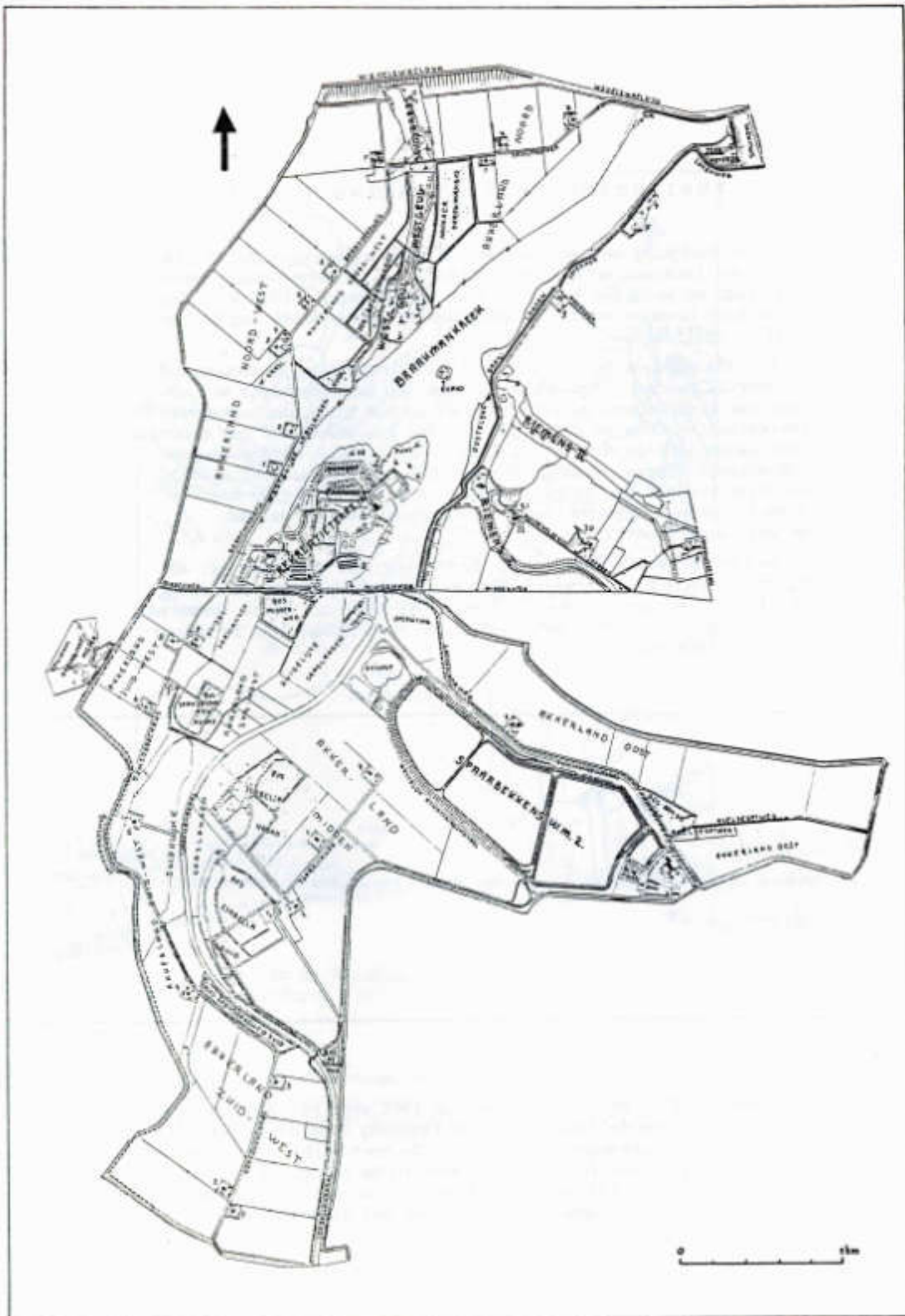
In 1954 werd de ontginning voltooid en werd de landbouwgrond in gebruik genomen. Inmiddels was ook een begin gemaakt met de bouw van boerderijen. De rest van het gebied kreeg de bestemming recreatie, bosbouw en natuurgebied. Het bos werd voor het grootste deel aangeplant in de periode 1953 - 1956. Later werden hieraan nog enige kleinere percelen toegevoegd: Bos bij aquadukt (1960) en delen van het bos Isabella Noord en Zuid (1978). Op kaart 5 en 6 is zeer gedetailleerd weergegeven wanneer er wat en waar aangeplant is.

In het noordelijk deel van de Braakmanpolder werd een ca. 40 ha. groot reservaat ingesteld: de Westgeul, inclusief de Savo-yaards. Dit natuurreservaat, alsmede het bos, ca. 15 ha. grasland in Zuid, en ca. 1,5 ha. grasland in de Koudepolder zijn in beheer bij het Staatsbosbeheer.

Gedurende 1960 en in de winter van 1961 werd het Rekreatieterrein aangelegd op de landtong. Deze landtong scheidt de oostelijke en westelijke Braakmangeul van elkaar. De noordelijke punt, toen al een van de waardevolste natuurgebieden in de polder, bleef natuurgebied. Tot en met 1983 werd het terrein, in opdracht van het Rekreatieschap de Braakman, beheerd door het Staatsbosbeheer.

Kaart 3: Deelgebieden, straatnamen en huisnummers in het Braakmangebied.

Voor 1986 wordt in een nieuw beheersplan voorzien. Op het Re-
kreatieterrein werden vakantie-bungalows gebouwd, kampeerplaatsen
aangelegd en voorzieningen voor dagrekreanten ingericht. Tussen
de vakantiebungalows en kampeerplaatsen werden bomen en struiken
aangeplant. Op het centrale deel werd een bos aangelegd. Het Re-
kreatieterrein werd geopend op 20 mei 1960. In 1979 werd in het zuidoel-
lijk deel van de westelijke Braakmangeul het aantal kampeerplaatsen
ten koste van de kreekoever uitgebreid.

In 1960 werd ook begonnen met de aanleg van de Spaarbekkens.
Deze werden aangelegd in een laag gelegen gedeelte tussen beide
afwateringskanalen. In 1960 werd een proef-spaarbekken (Spaarbek-
ken 0) aangelegd. Later volgden de andere bekkens: Spaarbekken 1
in 1961 en Spaarbekken 2 en 3 tussen 1962 en 1967. Voor de aanleg
van de Spaarbekkens werd zand gebruikt dat vrijkwam bij de verbreding
van het Kanaal van Gent naar Terneuzen. Met de aanleg ontstond ten
noorden van de Spaarbekkens een diepe Zuigput. Later werd nabij
Spaarbekken 0 voor de bergging van zuiveringsslib een slibvijver
gegraven. Grote delen van de taluds van de Spaarbekkens werden
aan het eind van de jaren '60 met windsingels beplant.

De Braakmankreek werd in de winter van 1978/'79 ten behoeve van
de recreatie uitgebaggerd. Het hierbij vrijkomend zand werd op een
grasland nabij de brug van de Middenweg gespoten. Dit terrein, de
Opspuiting, ligt er tot op heden. Regelmatig wordt door de eigenaar
een deel van het zand afgegraven. Helaas is het sinds enkele jaren
als klandestien motorcross-terrein in gebruik.

In het noordelijk deel van de Braakmanpolder, nabij de Spuikom,
heeft het Waterschap "De Drie Ambachten" een terrein in gebruik
als opslagplaats voor bouwmaterialen, waaronder zand en stenen.

De Wevelswaeldijk werd na de aanleg van de Nieuw-Neuzenpolder II
in 1976 met bomen en struiken ingeplant. De westelijke Braakmandijk,
de dijken met de Kanaalpolder, de van Wijckhuisepolder, de Looze-
polder en het zuidelijk deel van de dijk met de Dijkmeesterpolder,
zijn niet beplant. Het zuidelijk deel van de westelijke Braakmandijk
was tot 1984 deels nog met Canadapopulieren beplant. Dit is tegen-
woordig nog het geval met de dijk Klein Isabellapolder/Clarapolder
en het grootste deel van de dijk met de Dijkmeesterpolder. Op de
Oostdijk was tot voor kort tussen de beschoeiing veel opslag van
vooral struiken en in mindere mate bomen. Een groot deel van deze
struiken, de meidoorns, zijn in 1983 zeer rigoreus verwijderd.

De krekken in de Koudepolder en de Spuikom in de Koninginnepolder
zijn sinds 1953 veel minder in aanzien veranderd. De belangrijkste
veranderingen zijn: de verwijdering van meidoorns in 1982 en 1983,
een vooral s'zomers lagere waterstand en een minder gevarieerde
vegetatie ten gevolge van zware bemesting en het scheuren van ge-
deelten van het grasland.

2.4. BIOTOOP-BESCHRIJVING.

In tabel 1 wordt het totaal oppervlak per biotoop gegeven. De verhouding onderling wordt in deze tabel uitgedrukt in procenten. Op kaart 4 zijn de biotopen ingetekend en in tabel 2 is per deelgebied het oppervlak van elk biotoop weergegeven.

Bij de hierna volgende beschrijving van de deelgebieden (voor naamgeving zie kaart 3) wordt over het algemeen de huidige situatie beschreven. In sommige gevallen werd het nodig geacht enige aandacht aan het verleden te besteden. Bij de biotoopbeschrijving worden de kenmerkende planten- en broedvogelsoorten genoemd. Tevens worden de voor de vegetatie relevante beheersmaatregelen vermeld. Bij complexe situaties is van het desbetreffende deelgebied een gedetailleerd kaartje opgenomen.

BIOTOOP	Braakmanpolder		Koudepolder		Overige		Totaal	
	opp. ha.	%	opp. ha.	%	opp. ha.	%	opp. ha.	%
Akkerland	785,6	49,8	85,9	61,0	2,3	19,8	873,8	50,6
Grasland	131,8	8,4	33,7	24,0	4,0	34,4	169,5	9,8
Ruigten	44,1	2,8	-	-	-	-	44,1	2,6
Dijken	127,2	8,1	-	-	-	-	127,2	7,4
Bos	153,8	9,8	-	-	-	-	154,3	8,9
Rietmoeras	48,1	3,1	2,3	1,6	1,6	13,8	52,0	3,0
Open water	250,7	15,9	4,3	3,1	2,1	18,2	257,1	14,9
Bebouwing	33,7	2,1	14,5	10,3	1,6	13,8	49,1	2,8
Totaal	1575,0	100,0	140,7	100,0	11,6	100,0	1727,1	100,0

Tabel 1: Overzicht van in het Braakmangebied te onderscheiden biotopen.

2.4.1. BRAAKMANPOLDER.

Akkerland in Noord en Zuid.

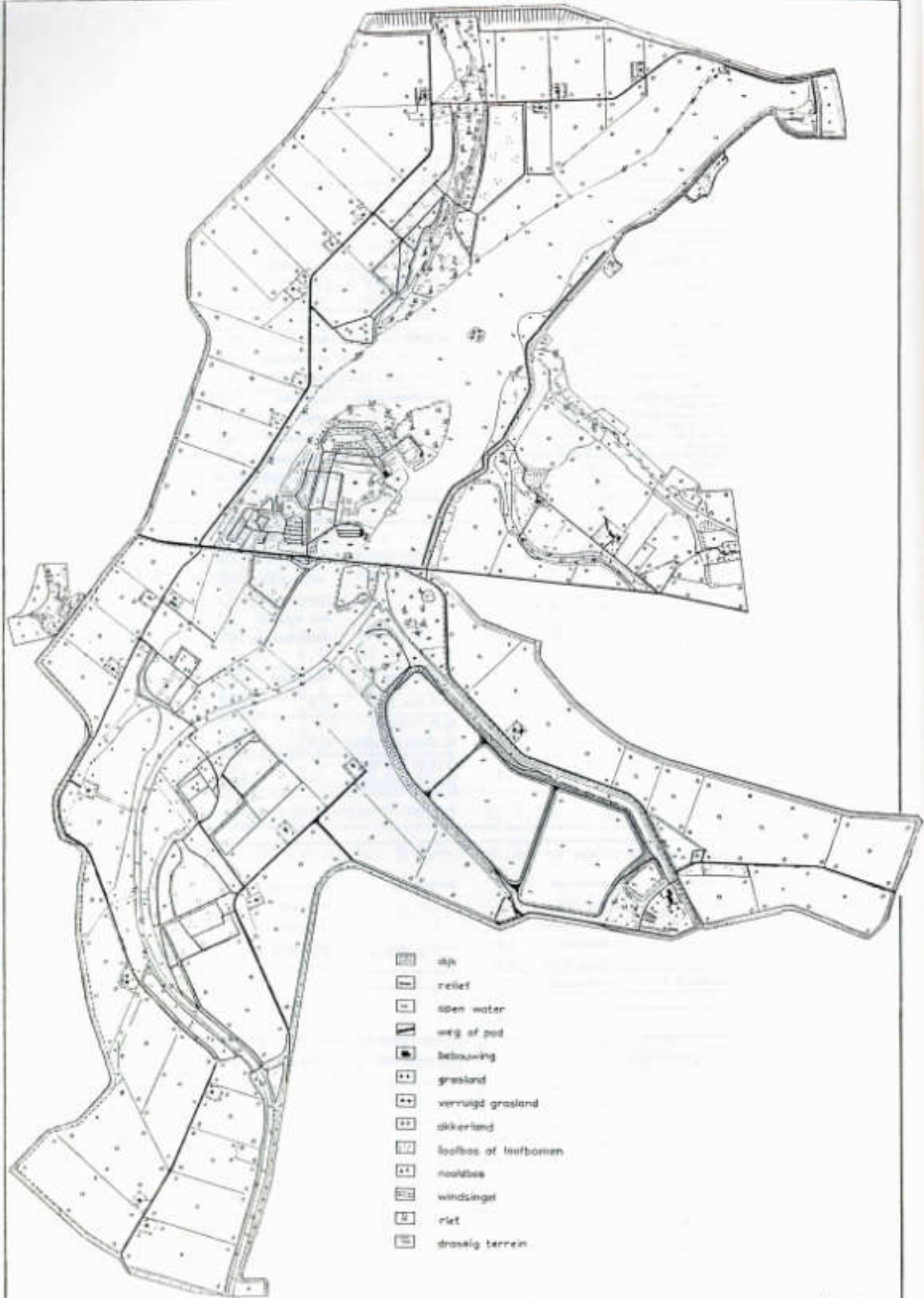
Op de akkers in het Braakmangebied worden voornamelijk de typische Zeeuwse gewassen van de kleigrond verbouwd: Tarwe, Gerst, Suikerbieten, Uien, Aardappelen en Graszaad. Door intensieve grondbewerking tijdens het broedseizoen is het aantal broedvogels beperkt.

De belangrijkste broedvogels zijn: Patrijs, Veldleeuwerik en Gele Kwikstaart, in mindere mate Kievit en Scholekster en soms Kwartel. De Grauwe Gors is er als broedvogel verdwenen. In sloten en bermen tussen akkers en langs wegen broedt vooral de Graspieper en soms de Wilde Eend.

deelgebied	biotoop	opp.ha	deelgebied	biotoop	opp.ha.
Braakmanp. Noord			Braakmanp. Zuid		
Akkerland	akkerland	292,8	Akkerland	akkerland	492,8
Westgeul + Savoyaards	grasland	4,8	Oppuiting	grasruigte	9,7
	graaruigte	7,4		rietmoeras	4,0
	rietmoeras	18,8		Isabellakanaal +	rietmoeras
	open water	4,4	Nonnetjousvijver	open water	13,6
Recreatie- terrein	bos(incl. bebouwing)	35,1	Zuidel.grasl.	grasland	103,8
	graaruigte	13,8	Zuigput	grasruigte	10,1
	rietmoeras	18,1		rietmoeras	0,5
de Punt	rietmoeras	18,1		open water	3,6
West.grasl.	grasland	9,9	Sparbekkens o.o.	grasland	1,2
Oost.grasl.	grasland	9,4		dijk	22,8
Spuikom	grasland	2,7		rietmoeras	4,6
Eiland	bos	0,4		bebouwing	9,6
Noorderbos	bos	33,9		open water	91,4
Kreek + Kreek- oever	rietmoeras	6,1	Zuiderbossen	sidderswegbos	7,7
	open water	137,7		sponjaards N	9,0
Wevenswaeldijk	dijk	22,4		isabella N	27,6
Oostdijk	dijk	18,5		isabella Z	24,9
West.Brn.dijk	dijk	8,3		grasruigten	3,1
Boerderijen	bebouwing + windsingels	7,8		sponjaards Z	6,3
	bebouwing	3,3		bos aquadukt	2,5
				axelwegbos	6,4
		totaal: 647,6	Boerderijen	bebouwing	13,0
			West.Brn.dijk	dijk	14,0
			Dijk Clara en		
			Kl.Isabellapolder	dijk	14,9
			Dijk Dijkmeester- pol.+Kl.Stellepol.		26,3
					totaal: 927,4
Koudepolder:					
Rienens I-	akkerland	27,2	Rienens II	akkerland	58,7
	grasland	10,6		grasland	23,1
	rietmoeras	1,2		rietmoeras	1,1
	bebouwing	3,9		bebouwing	9,9
	open water	1,3		open water	3,0
Noorddijk 9	bebouwing	6,7			totaal: 95,8
		totaal: 46,3			
Koninginnepolder:			Lovenweg 4/5		
Spuikom	akkerland	2,3		bebouwing	1,4
	grasland	4,0			
	rietmoeras	1,6			
	open water	2,1			
		totaal: 10,0			

tabel 2: In de deelgebieden van het Braakmangebied te onderscheiden biotopen.

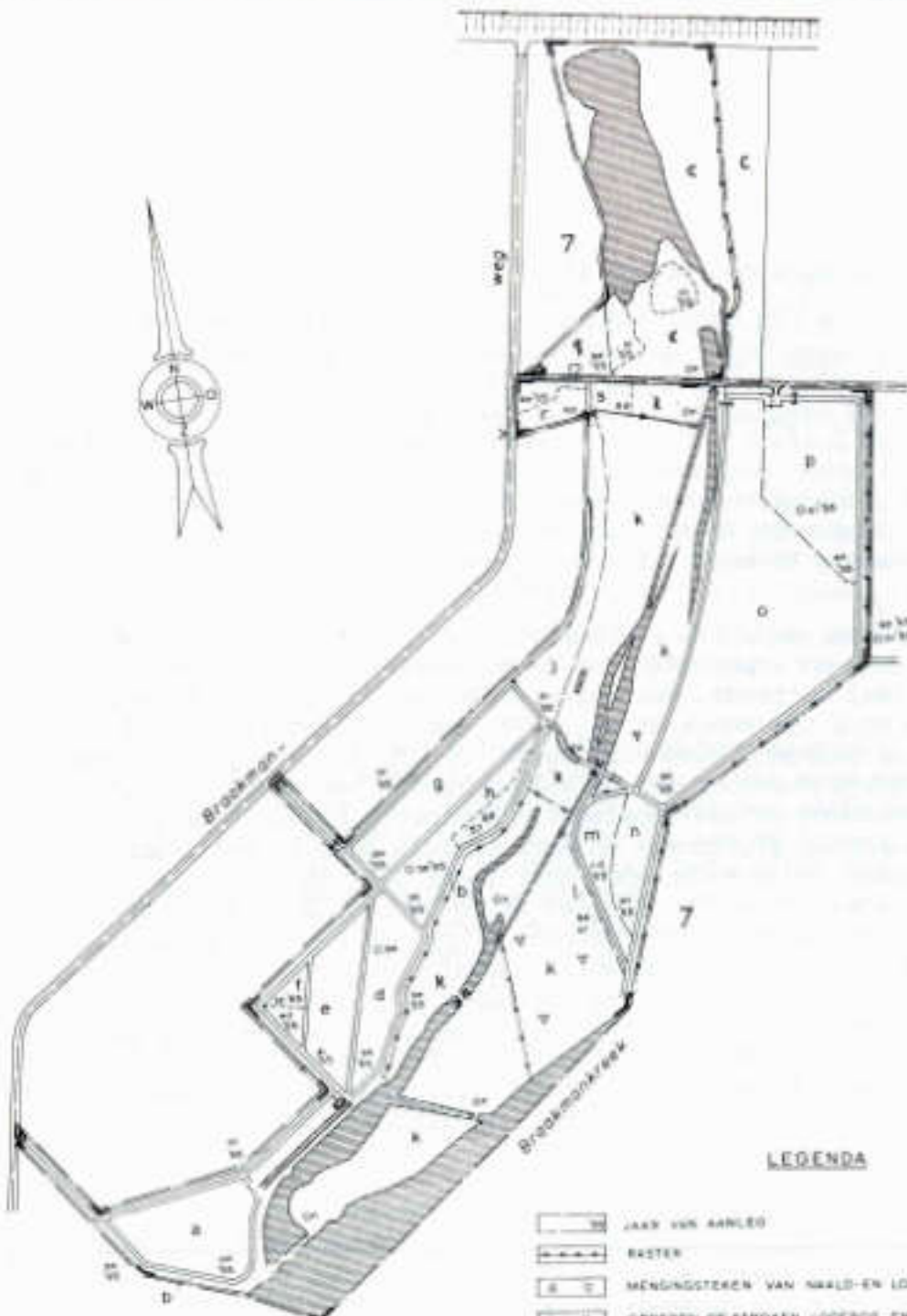

- dij
- relief
- open water
- weg of pad
- bebouwing
- grasland
- verruigd grasland
- dikerland
- loofbos of loofbomen
- naaldbos
- windsingel
- riet
- droogig terrein

Kaart 4: Te onderscheiden biotopen in het Braakmangebied.

LEGENDA

- JAAR VAN AANLEID
- RASTER
- MENGINGSTEREN VAN NAALD- EN LOOFBOMEN
- GROEPEN OF STROKEN LOOFBOES EN NIET MET BOES BEGRIPTE TERREINEN
- SCHEM VAN LOOFBOMEN
- ONDERBOEI VAN LOOFBOMEN
- CORSICAANSE DEN EN OOSTERRIJKSE DEN EN GROVE DEN
- SITKAGRAE EN FLINSPRAE
- EIK
- BEUK
- POPULIER EN WILG
- BEEK EN ANEEL
- ELS EN ESDOORN
- ZWARTE ELS EN HAAGBEUK
- FOETE KERS EN OVERIGE LOOFBOOMSORTEN
- VERSPREIDE LOOFBOMEN OF LOOFBOOMGROEPEN
- SINGEL LOOFHOUT, NIET TEMPERATISCH OP AART AAN TE DEVEN
- LAAN VAN LOOFBOMEN
- WATER
- CULTUURGRASLAND
- HALFNATUURLIJK GRASLAND
- OVERIG NATUURTERREIN

Kaart 5: Westgeul (7k), Savoyaards (7c, 7q) en Noorderbos, naar A.C. la Rivière (SBB).

Westgeul en Savoyaards. (kaart 5)

De Westgeul wordt omgeven door het Noorder Braakmanbos. De Savoyaards grenzen deels aan akkerland en deels aan grasland. Dit grasland wordt gemakshalve tot dit deelgebied gerekend. De Westgeul en de Savoyaards (kaart 4) zijn voor het publiek gesloten.

Het gebied bestaat uit overgangen van open water naar rietmoeras, grasland, struiken en bomen. In de direkte omgeving van het water is er zoute invloed. Hier groeien o.a. Melkkruid (*Glaux maritima*), Zilte rus (*Juncus gerardii*), Zeerus (*Juncus maritimus*), Zilte zegge (*Carex distans*), Zeekraal (*Salicornia spec.*), Zeeaster (*Aster tri-polium*) en Lamsoor (*Limonium vulgare*).

Sinds 1976 is de zilte invloed afgenomen. Dit als gevolg van het opspuiten en inpolderen van de Mosselbanken waardoor er minder zoute kwel optreedt. Het chloridegehalte is sinds 1975 gedaald van 11.000 mg/l (de Munck et al, 1978) tot 7.000 mg/l (HC) in 1985. De wat hoger gelegen, zanderige delen, zijn de laatste jaren steeds verder verzoet. Hierdoor zet de suksessie sterker door, hetgeen zich manifesteert in veel opslag van Kruiwilg (*Salix repens*), Zwarte Els (*Alnus glutinosa*) en Berk (*Betula spec.*). Men tracht deze suksessie terug te dringen door ieder jaar in de nazomer de vegetatie te maaien en het maaisel af te voeren. Door dit beheer is een op natte duinvalleien gelijkende vegetatie ontstaan, waarin o.a. Moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*) en Parnassia (*Parnassia palustris*) massaal voorkomt, naast o.a. Waterpunge (*Samolus valerandi*), Zeegroene Zegge (*Carex flacca*), Pluimzegge (*C. paniculata*) en Zomprus (*Juncus articulatus*). Soorten als Kale Jonker (*Cirsium palustre*), Wolfspoot (*Lycopus europaeus*), Heelblaadjes (*Pulicaria dysenterica*) en Watermunt (*Mentha aquatica*) duiden op plaatselijke verrijking.

In het zuidelijk deel van de Westgeul is een hoger gelegen stuk schraal grasland te vinden, waar zich enige jaren achtereen het territorium van de Waaijerstaartrietzanger bevond. De vegetatie wordt gekarakteriseerd door het voorkomen van onder meer Zandmuur (*Arenaria serpyllifolia*), Schapezuring (*Rumex acetosella*), Langbaardgras (*Vulpia myuros*), Zilverhaver (*Aira caryophylla*) en Duinriet (*Calamagrostis epigejos*).

Het aan de Savoyaards grenzende grasland is tegenwoordig een zwaar bemest kultuurgrasland. Het wordt intensief beweid met mest-
vee. Tot ongeveer 1978 kon dit grasland nog getypeerd worden als reliëfrijk grasland met zilte invloed.

Aan de Westgeul en Savoyaards broeden vooral Kleine Karekiet, Rietzanger, Meerkoet, Waterhoen, Kievit en Tureluur. Typisch voor het gebied zijn Snor en Blauwborst.

Vroeger broedden er in het gebied geheel andere soorten. Onmiddellijk na de inpoldering bestond het vooral uit kale zand- en schelpenbanken waarop zich broedvogels vestigden welke kenmerkend voor de kust zijn: Dwergstern, Visdief, Kluut en Strandplevier en op de ruigere delen Tureluur en Kokmeeuw. Geleidelijk aan raakte het gebied meer begroeid. Andere broedvogels verschenen, w.o. Kievit, Grutto en Slobeend, terwijl de kustgebonden soorten weer verdwenen. In de jaren '60 trad er een stabilisatie van de vegetatie en het broedvogelbestand op. Zoute kwel gaf de vegetatie een sterk zilt karakter. In het gebied broedden toen vooral weide- en moerasvogels. De weidevogels zijn echter door de voortgaande suksessie afgenomen: Tureluur en Kievit broeden er nu in veel geringer aantal; Grutto en Slobeend zijn verdwenen.

Westelijke graslanden.

Naar de kreek toe aflopende zwaar bemeste en intensief beweidde kultuurgraslanden met enig reliëf. De vegetatie is zeer soortenarm en wordt gedomineerd door enkele kultuurgrassen. Meer naar de kreek toe zijn echter enige vochtige invloeden herkenbaar, onder andere aan het voorkomen van Fioringras (*Agrostis stolonifera*) en Geknikte Vossestaart (*Alopecurus geniculatus*).

De belangrijkste broedvogelsoorten zijn Graspieper, Scholekster, Kievit en sinds enkele jaren Roodborsttapuit. Tureluur en Grutto zijn er als broedvogel verdwenen.

De Punt van het Rekreatieterrein.

Momenteel sterk verruigd graslandkomplex omzoomd door plaatselijk een brede rietkraag. Vooral in het westelijk deel is er veel opslag van Zwarte Els en wilg. In het noordoostelijk deel bevindt zich sinds 1961 een Kokmeeuwen-kolonie, welke een sterk verruigend effect heeft op de vegetatie. Behalve Riet groeit er veel Kleefkruid (*Galium aparine*), Grote Brandnetel (*Urtica dioica*), Harig Wilgeroosje (*Epilobium hirsutum*) en Oeverzegge (*Carex riparia*).

Tot en met 1983 werd dit gebied ieder jaar in de herfst gemaaid. Ondanks dit beheer was er ook toen al veel opslag. In het zuidoostelijk deel is het effect van een goed beheer aan de vegetatie nog

zichtbaar. Hier treft men o.a. aan: Parnassia, Echt Duizendguldenkruid (*Centaurium erythraea*), Breedbladige Orchis (*Dactylorhiza majalis*), Gevlekte Orchis (*D. maculata*) en Vleeskleurige Orchis (*D. incarnata*). Om de sterk optredende suksessie tegen te gaan is er in de winter van '85/'86 begonnen met het terrein opnieuw in maaibeheer te nemen.

Op de lager gelegen delen is er plaatselijk zilte vegetatie herkenbaar. Hier groeien o.a. Zilte Rus, Spiesmilde (*Atriplex prostrata*), Selderij (*Apium graveolens*), Zeerus en Zilte Zegge. De belangrijkste broedvogel is de Kokmeeuw, naast moerasvogels als Kleine Karekiet, Rietzanger en Bosrietzanger.

Aan het begin van de jaren '80 verdwenen de laatste weidevogels als broedvogel. Vooral in de jaren '60 en '70 was, vanwege de toen nog laagblijvende vegetatie, het gebied voor deze vogels van belang. Zo broedden er enige jaren achtereen Pijlstaart en Kemphaan en waren Scholekster, Kievit, Tureluur en Grutto jaren achtereen onafgebroken als broedvogel aanwezig. In dezelfde tijd was er een kleine kolonie Visdieven. Aan het eind van de jaren '50 en het begin van de jaren '60 broedde er een belangrijk aantal Kluten.

Eiland.

Het Eiland is tegenwoordig geheel begroeid met hoogopgaande Schietwilgen (*Salix alba*), plaatselijk omgeven door een smalle strook Riet. De onderbegroeiing is er sterk verruigd.

De Grauwe Gans is er sinds enige tijd een jaarlijkse broedvogel. Aan het eind van de jaren '50 en het begin van de jaren '60 was het Eiland onbegroeid en broedden er o.a. veel Kluten en Visdieven.

Oostelijke graslanden.

Vrij smalle stroken langs de kreek gelegen grasland. Plaatselijk is er een vrij zilte vegetatie aanwezig, met soorten als Melkkruid, Schorrezoutgras (*Triglochin maritima*) en Rietzwenkgras (*Festuca arundinacea*). Op andere plaatsen vertoont de vegetatie zoet-vochtige invloeden: Zomprus en Wolfspoot. Plaatselijk is deze zoet-vochtige vegetatie zeer soortenrijk. Vooral een schiereiland valt in dit opzicht op. Hier groeien soorten als Kleine Ratelaar (*Rhinantus minor*), Grote Ratelaar (*R. angustifolius*), Gevlekte Orchis, Vleeskleurige Orchis en Breedbladige Orchis.

In dit gebied fourageren vaak de in de Koudepolder broedende weidevogels.

Spuikom in de Braakmanpolder.

Grasland met enig reliëf. Ongeveer de helft van het gebied kan gekarakteriseerd worden als kultuurgrasland, terwijl de andere helft een zilte invloed vertoont met soorten als Zeeaster, Zeekraal en Zeebies.

Het gebied is o.a. van belang als broedgebied voor de Tureluur. Op het naast de Spuikom gelegen opslagterrein broedt in sommige jaren de Oeverzwaluw. In de jaren '70 broedden er regelmatig Kluten.

Kreekoever.

Smalle stroken Riet langs de westelijke zijde van de Braakmankreek. In het noorden deels grenzend aan een smalle strook grasland met wat bomen en struiken, en deels aan akkerland. In het zuiden grenzend aan grasland. Ook hier in de Rietkraag enkele bomen en struiken (overwegend Schietwilg). Tot dit deelgebied wordt ook een klein stuk verruigd Rietland aan de oostzijde van de kreek gerekend.

De belangrijkste broedvogels zijn Kleine Karekiet en Rietgors.

Braakmankreek.

Tot ca. tien meter diepe kreek met voedselrijk water. Het chloridegehalte varieert van 1.500 mg/l s'winters tot 7.000 mg/l s'zomers (de Munck et al 1978; Technologische Dienst Zeeuwse Waterschappen 1985).

Noorder Braakmanbos.

Op kaart 5 is gedetailleerd weergegeven welke soorten bomen er in het Noorderbos zijn aangeplant. De percelen 7a, 7e, 7g, 7m en 7o hebben weinig onderbegroeiing. De percelen 7f, 7h en 7d zijn enigszins verruigd.

In het bos broeden vooral veel zangvogels, w.o. Matkop, Goudhaantje en Wielewaal. Maar ook broedt er b.v. Ransuil, Vlaamse Gaai, Ekster, Zwarte Kraai, Houtduif en Tortelduif.

In de jaren 1982 t/m 1985 werden de windsingels aan de randen van het bos grotendeels verwijderd. Deze windsingels bestonden voornamelijk uit Meidoorn. Het aantal broedparen van o.a. Heggemus, Braamsluiper, Spotvogel en Groenling is hierdoor belangrijk afgenomen.

Rekreatieterrein.

De inrichting van dit gebied werd uitvoerig behandeld in 2.3. De belangrijkste bomen en struiken tussen de kampeerplaatsen aangeplant zijn Meidoorn, Zwarte Els en Canadapopulier.

Het bos op het centrale deel bestaat voornamelijk uit Canadapopulier; soortenarm en van een verruigd karakter.

Plaatselijk zijn er langs het Rekreatieterrein smalle stroken Riet. Op het rekreatieterrein broeden naast de aan bebouwing gebonden soorten zoals Huismus en Turkse Tortel, opvallend veel zangvogels. Hiervan zijn de vinkachtigen: Vink, Kneu en Groenling het meest opvallend.

Wevelswaeldijk.

Deze dijk is in 1976 met bosplantsoen en Canadapopulieren beplant. De struikvegetatie bestaat o.a. uit Gewone Vlier (*Sambucus nigra*), Hondсроos (*Rosa canina*), Meidoorn en Sleedoorn (*Prunus spinosa*).

Op deze dijk broeden voornamelijk zangvogels, w.o. Tuinfluiter en Fitis.

Westelijke Braakmandijk (noordelijk deel).

Onbeplante dijk met plaatselijk opslag van Meidoorn. De dijk wordt intensief beweid met mestvee en schapen. Hierdoor is de vegetatie soortenarm.

De algemeenste broedvogel is de Graspieper.

Oostdijk.

Bovenop de dijk zijn deels nog de zogenaamde Muralt-muurtjes aanwezig, terwijl onderaan het talud aan de kreekzijde er een oude stenen glooiing is. Beiden herinneren ze er aan dat deze dijk tot voor kort nog een echte zeedijk is geweest.

Tot aan 1983 was dit talud met struiken begroeid, vooral Meidoorn. Deze Meidoorns werden in de winter van 1982/'83 rigoreus verwijderd. Tegenwoordig groeit er op het talud nog Braam (*Rubus spec.*), Gewone vlier, Peterselievlier (cv. 'Laciniata') en Gewone Es (*Fraxinus excelsior*). Met uitzondering van het talud wordt de dijk intensief door melkvee begraasd. Toch is deze dijk nog vrij soortenrijk. Er groeien planten als Kattedoorn, Veldlathyrus (*Lathyrus pratensis*), Aardaker (*L. tuberosus*), Gewone Agrimonie (*Agrimonia eupatoria*), Kleine Klaver (*Trifolium dubium*) en IJzerhard (*Verbena officinalis*).

In de struiken broeden verschillende soorten zangvogels, waarvan Grasmus en Kneu de opvallendste zijn.

Opspuiting en aangrenzend weiland.

Het ontstaan van de Opspuiting werd omschreven in 2.3. Het gebied is deels kaal, deels begroeid met ruigte en deels met zilte vegetatie (kaart 7). Op het hoogste, ruige deel bevindt zich een ijle Rietvegetatie met o.a. veel Akkerdistel (*Cirsium arvense*) en Speerdistel (*C. vulgare*). De zilte vegetatie vindt men op de lagere delen. Hier vindt men o.a. Zeeaster en Zeebies. Voorts zijn er enkele kleinere ondiepe plasjes en één wat groter dieper. Het aangrenzend weiland is een droog en intensief door paarden begraasd kultuurgrasland.

Op de opspuiting broeden vooral moerasvogels zoals Rietzanger, Blauwborst en Rietgors, maar ook enkele steltlopers: Kleine Plevier, Tureluur en Kievit.

Zuidelijke graslanden.

Voor het overgrote deel kultuurgraslanden met weinig reliëf, intensief beweid met melkvee. Het gebied wordt doorsneden door het Isabellakanaal. Nabij de Middenweg ligt de zogenaamde Nonnetjesvijver; een plas met smalle slikstranden omgeven door een ca. 3,5 ha. groot stuk grasland met enige zoet-vochtige invloeden. Onder meer de Pinksterbloem (*Cardamine pratensis*) groeit hier.

Een deel van het kultuurgrasland (ca. 15 ha.) is in beheer bij het Staatsbosbeheer. Door té intensieve beweiding en overbemesting

heeft dit stuk grasland niet (meer) de betekenis voor weidevogels, die het bij een goed beheer wel zou kunnen hebben.

De meest kenmerkende broedvogelsoorten, welke vrijwel uitsluitend rondom de Nonnetjesvijver broeden, zijn Grutto en Tureluur.

Spaarbekkens en omgeving.

Bedrijfsterrein van de N.V. Watermaatschappij Zuid-West-Nederland. Het grootste deel wordt in beslag genomen door de Spaarbekkens. Dit zijn ca. tien meter diepe bassins met een asfaltbekleding. Het in de Spaarbekkens opgeslagen water is voedselrijk met een gemiddeld chloridegehalte van 75 mg/l (W.M.Z.).

De om de Spaarbekkens heen gelegen dijken zijn zanderig (zie 2.3.). Op de taluds zijn aan het eind van de jaren '60 windsingels aangeplant met o.a. Zomereik (*Quercus robur*) en Meidoorn. De rest van de dijken wordt voor de helft beweïd met schapen, terwijl de andere helft regelmatig gemaaid wordt. Kenmerkende planten zijn hier o.a. Kleine klaver en Gevlekte Rupsklaver (*Medicago arabica*).

Op het zuiden van het terrein bevinden zich de bedrijfsgebouwen van de W.M.Z. waaromheen relatief schraal grasland gelegen is. Een deel wordt door schapen begraasd. De rest wordt regelmatig gemaaid. Op het noorden van het terrein bevindt zich een 7 tot 11 meter diepe Zuigput met eromheen een reliëfrijk zanderig terrein met eveneens een relatief schrale grasvegetatie.

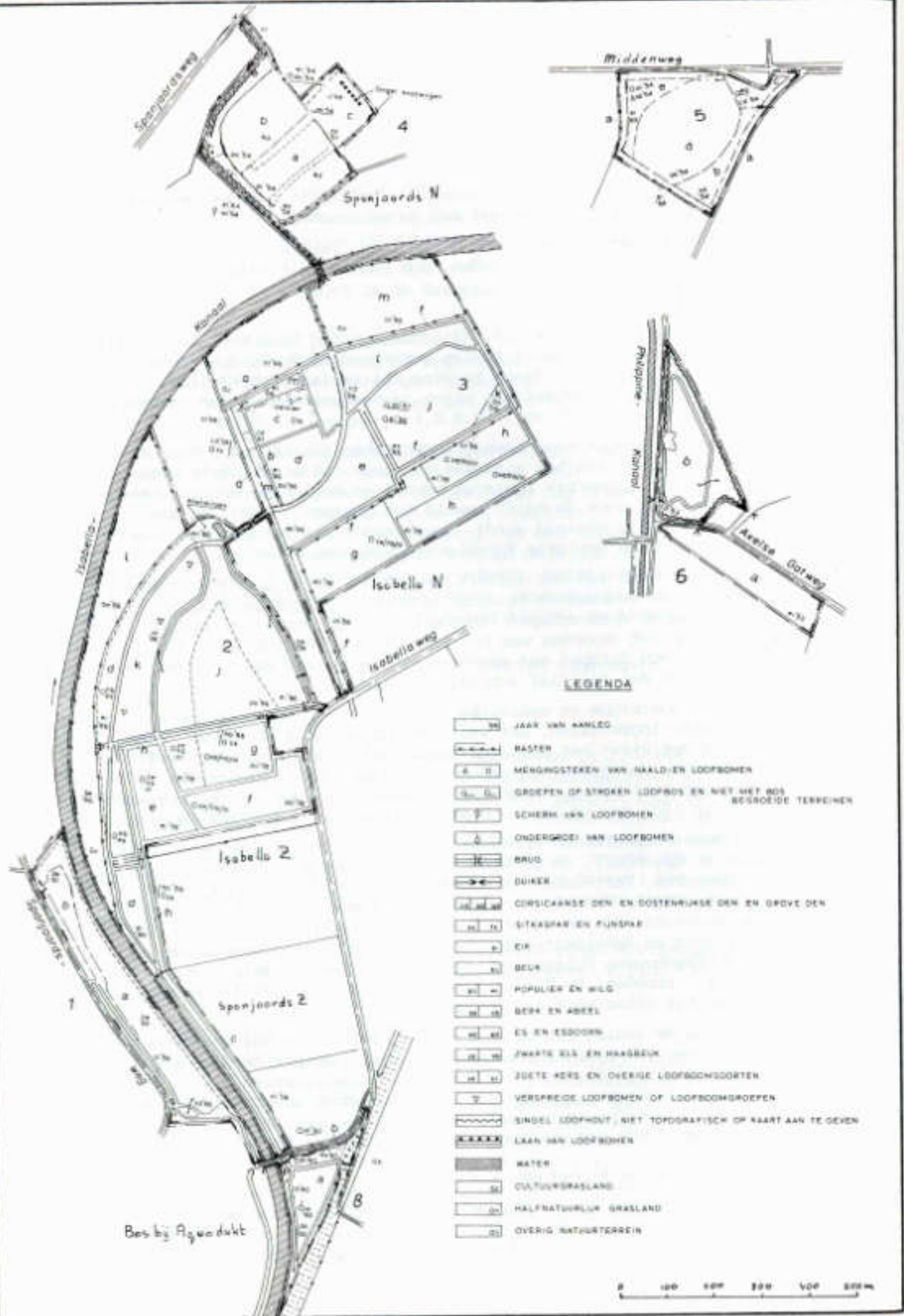
Aan de oostelijke en westelijke zijde van het terrein bevinden zich afwateringskanalen. Het westelijk kanaal is grotendeels dichtgegroeïd met Riet; het oostelijk kanaal (Philippine-kanaal) heeft een slibrijke bodem met een smalle Rietkraag waarin plaatselijk opslag van Schietwilg. Tussen dit afwateringskanaal en de Loozeschorweg is in 1982 een rij Gewone Platanen (*Platanus x hybrida*) geplant.

De meest kenmerkende broedvogels op de dijken zijn Bergeend, Graspieper en Holenduif. In de windsingels broeden diverse zangvogels, w.o. Heggemus, Tortelduif en Houtduif; in de afwateringskanalen Rietgors, Kleine Karekiet en Waterhoen. Rondom en op de Zuigput komen Meerkoet, Kleine Karekiet en Veldleeuwerik en op het grasland Kievit en Scholekster tot broeden. Tenslotte komen aan en in de bedrijfsgebouwen Huiszwaluw, Witte Kwikstaart en Zwarte Roodstaart tot broeden. De Kleine Plevier broedt jaarlijks in de omgeving van het inlaatwerk aan de Stelleweg.

Vlak na de aanleg van de bekkens in 1964 tot en met het midden van de jaren '70 broedde rondom de Zuigput jaarlijks de Kleine Plevier, Kluut en Visdief. Vanaf 1977 zijn deze soorten t.g.v. verruïging verdwenen. In diezelfde tijd broedden er in de oever van de Zuigput jaarlijks vele tientallen Oeverzwaluwen. Dit was ook het geval in de dijken van de Spaarbekkens vlak na de aanleg ervan.

Isabellakanaal en Nonnetjesvijver.

Een 5,0 km lang, 2 - 3 m diep en ca. 6 m breed afwateringskanaal welk uitmondt in de kreek. Via het kanaal watert een in België gelegen poldergebied af. Het water is voedselrijk en heeft een

Kaart 6: Zuiderbossen, naar A.C. la Rivière (SBB).

chloridegehalte dat ligt tussen 1.000 en 5.000 mg/l (Technologische Dienst Zeeuwse Waterschappen 1985). Het kanaal wordt omzoomd door smalle Rietstroken met plaatselijk enkele struiken.

Dit gebied vormt een belangrijk broedgebied voor o.a. Kleine Karakiet, Grauwe Gans, Meerkoet, Kuifeend en Fuut.

Zuider Braakmanbossen.

Dit gedeelte bos bestaat uit zeven van elkaar gescheiden percelen. Op kaart 6 is gedetailleerd weergegeven welke boomsoorten er zijn aangeplant en hoe oud deze aanplant is. De percelen 1a, 2j, 3c, d, en e, 4b, 5d en 8b hebben weinig onderbegroeiing. De percelen 3j, 4c en 5b zijn enigzins verruigd.

In het Zuider Braakmanbos broeden dezelfde vogelsoorten als in het Noorder Braakmanbos. Omdat echter de windsingels minder rigoreus werden gekapt is o.a. de dichtheid van Heggemus, Spotvogel, Nachtegaal en Groenling er beduidend hoger en broeden er op enkele plaatsen Braamsluipers.

Westelijke Braakmandijk.

Sinds 1985 is dit een boomloze dijk welke intensief met schapen en melkvee beweid wordt. Kenmerkende planten zijn er onder meer Agrimonie, Heggendoornzaad (*Torilis japonica*) en Wilde Marjolein (*Origanum vulgare*).

De belangrijkste broedvogel is de Graspieper. In sommige jaren broedt de Roodborsttapuit.

Savoyaardsweg in Zuid.

Langs de Westelijke Braakmandijk gelegen weg met een imposante rij knotpopulieren, waarin o.a. Ringmus, Holenduif en Steenuil broeden.

Dijk met Clarapolder en Kleine Isabellapolder.

Een met Canadapopulieren beplante dijk. Voor vogels en planten is deze dijk van gering belang.

Dijk met Dijkmeesterpolder en Kleine Stellepolder.

Voor ongeveer de helft is deze dijk beplant met Platanen en wordt de dijk beweid met schapen. Voor het overige een vrijwel kale dijk eveneens voornamelijk door schapen begraasd. Op dit onbeplante deel zijn de meest kenmerkende planten: Kattedoorn (*Ononis spinosa*), Blauw Walstro (*Sherardia arvensis*) en Margriet (*Leucanthemum vulgare*). Op een onbeweid gedeelte groeit voorts de Wilde Kruisdistel (*Eryngium campestre*).

In de Platanen broeden o.a. Ekster en Grote Lijster. Op de niet begroeide delen veel Graspiepers en soms de Roodborsttapuit. Tot dit gebied wordt ook een klein grasland gerekend. Dit grasland is de voormalige Isabellahaven.

Oostelijke Braakmandijken: dijk met de Kanaalpolder, de van Wuijckhuise-
polder en de Loozepolder.

Vrijwel onbegroeide dijken welke veelal intensief met mestvee of schapen beweid worden. Kenmerkende planten zijn o.a. Kattedoorn, Kleine Klaver, Agrimonie, Veldlathyrus en Wilde Kaardebol (*Dipsacus fullonum*).

De algemeenste broedvogel is de Graspieper. De Roodborsttapuit is in de omgeving van de dijk met de Kanaalpolder een regelmatige broedvogel. De soort broedt soms op de dijk en soms in de Kanaalpolder.

Bebouwing.

Behalve de in de andere deelgebieden genoemde bebouwing zijn er in de Braakmanpolder nog 24 boerderijen en één woonhuis. Allen zijn ze omgeven door windsingels waarin meestal Canadapopulieren met ondergroei van Meidoorn, Iep (*Ulmus spec.*) en Spaanse Aak (*Acer campestre*).

De kenmerkende broedvogelsoorten in, op en aan de gebouwen zijn Witte Kwikstaart, Huismus, Ringmus, Huiszwaluw en Boerenzwaluw. In de windsingels broeden vooral zangvogels als Merel en Zanglijster.

2.4.2. Koudepolder.

Riemens I.

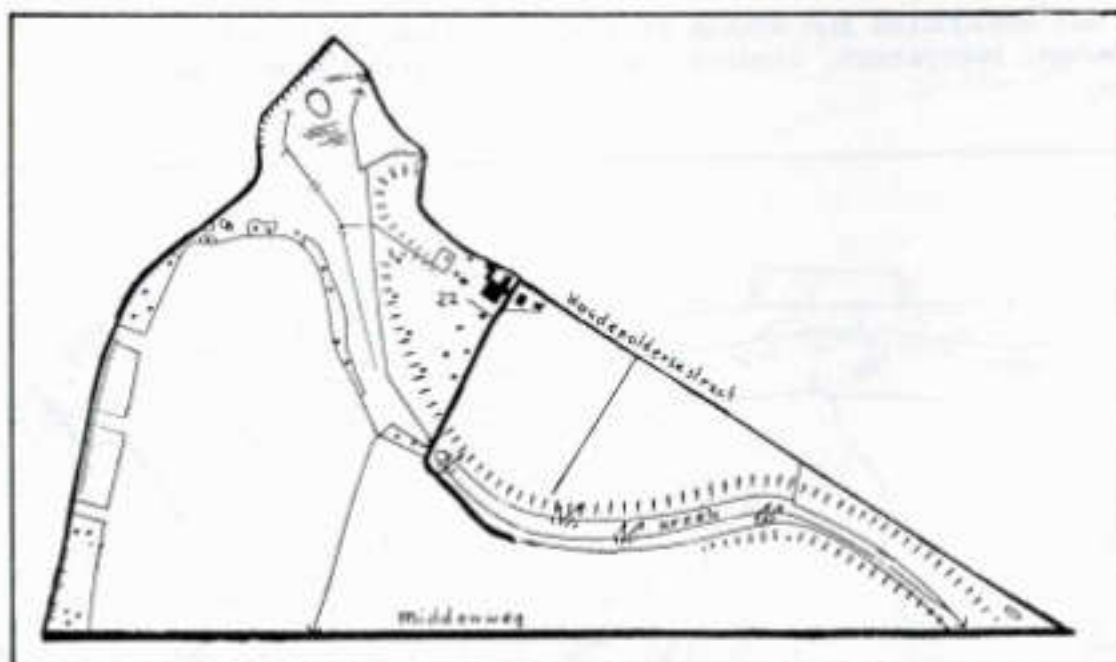
Een zeer waardevolle kreekrestant, bestaande uit open water overgaand in moerasvegetaties welke omzoomd zijn door reliëfrijk grasland. Het chloridegehalte varieert van ca. 2.500 mg/l in het voorjaar tot ca. 8.000 mg/l in de zomer (de Munck et al 1978).

Plaatselijk zijn slikstrandjes aanwezig. Het reliëfrijk grasland kent overgangen van zout naar zoet. Het laaggelegen deel wordt relatief extensief beweid; hogerop is de begrazing intensiever, waardoor de vegetatie dan ook meer doet denken aan kultuurgrasland. Zowel mest- als melkvee wordt hier geweid. Ongeveer 1/3 deel van het grasland kent zilte invloeden, herkenbaar aan soorten als Zeekraal, Engels Slijkgras (*Spartina anglica*), Zeebies, Melkkruid en Gewoon Kweldergras (*Puccinellia maritima*). De zoet-vochtige graslandvegetaties zijn plaatselijk zeer soortenrijk en bijzonder. Onder andere Addertong (*Ophioglossum vulgatum*) en Harlekijn (*Orchis morio*) geven de waarde van het gebied goed weer. Langs een uitloper van de kreek zijn smalle Rietkragen. Aan de zuidzijde van de kreek zijn er spontaan ontstane bosjes voornamelijk bestaande uit Boswilg (*Salix caprea*) en Georde wilg (*S. aurita*). In de bermen langs de Koudepoldersestraat groeit o.a. Wilde Bertram (*Achillea ptarmica*), Harig Wilgeroosje (*Epilobium hirsutum*), Heelblaadjes en Smeerwortel (*Symphytum officinale*).

Voorts is er een boeren erf, Koudepoldersestraat nr. 22, waarop een woonhuis en verschillende oude boereschuren. Op het erf staan enkele hoogstamfruitbomen en Canadapopulieren. Aan het kreekrestant is een kleine Kokmeeuwenkolonie gevestigd. Voorts broeden er onder andere Kuifeend en Kluut. In het grasland zijn de voornaamste broedvogels Tureluur, Kievit en Gele Kwikstaart. In de wilgenbosjes broeden zangvogels als Spotvogel en Bosrietzanger en in de Rietkragen Kleine Karekiet, Rietgors en Bosrietzanger. Op het boeren erf broeden o.a. Putter, Grote Lijster, Huismus, Huiszwaluw en Boerenzwaluw. Tot voor kort was ook de Steenuil broedvogel.

Tot dit gebied wordt ook gerekend het ten zuiden van Riemens I gelegen akkerland. Op dit akkerland worden vooral de eerder, onder de Braakmanpolder genoemde, gewassen geteeld. De belangrijkste broedvogels zijn Veldleeuwerik en Patrijs.

kaart 7: Riemens I kreek, Koudepolder (schaal 1:10.000)

Riemens II.

Een uiterst waardevolle kreekrestant met relatief brede slikstranden en een gering oppervlak aan open water. Het chloridegehalte varieert van ca. 2.000 mg/l in het voorjaar tot ca. 5.500 mg/l in de zomer (de Munck et al, 1978). Het is omgeven door reliëfrijk grasland dat voor ongeveer de helft zilt is, terwijl de andere helft zoet-vochtige invloeden kent. Het grasland wordt vrij extensief beweid met mestvee. Plaatselijk is er een smalle Rietkraag. In het grasland zijn drie veedrinkputten aanwezig, waarin o.a. Schedefonteinkruid (*Potamogeton pectinatus*) groeit.

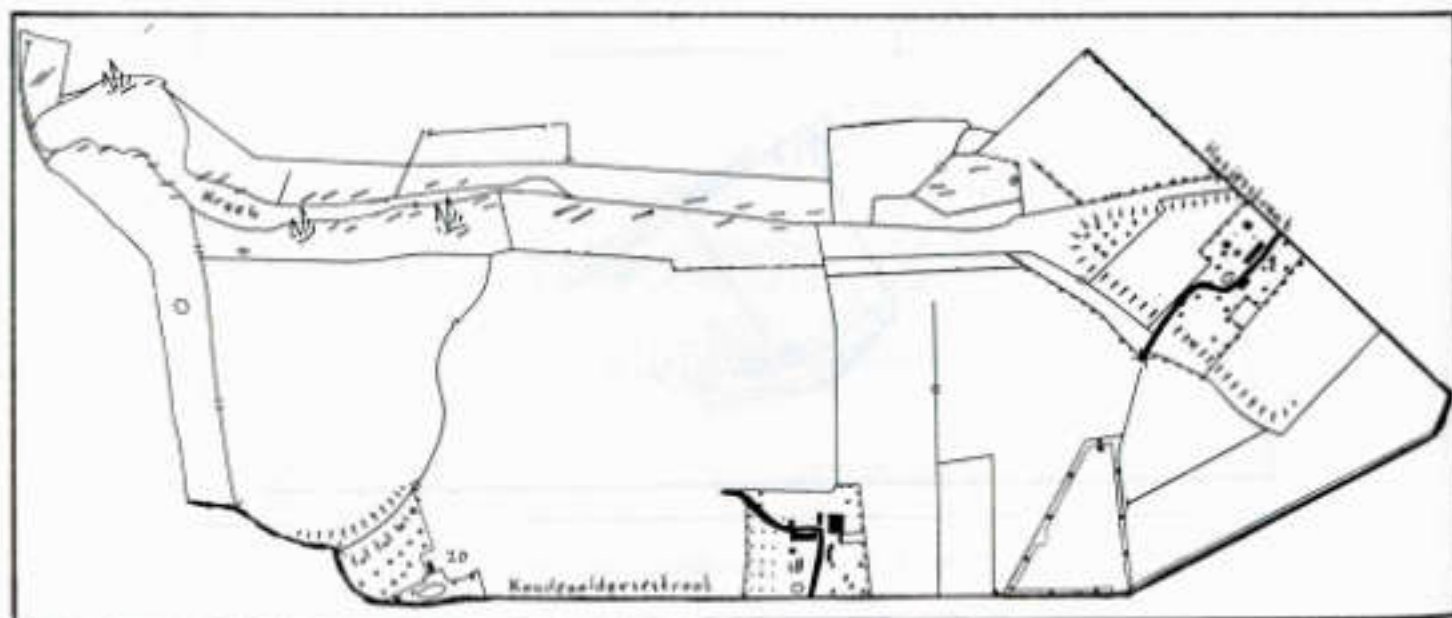
Het grasland met zilte vegetatie wordt gekenmerkt door soorten als Zeekraal, Lamsoor, Zeeaster, Zeewegbree (*Plantago maritima*) en Melkkruid. De zoet-vochtige invloeden zijn vergelijkbaar met die van Riemens I, doch iets minder uitgesproken.

Voorts zijn er enige boerenerven: Koudepoldersestraat 18 en 20; Hasjestraat 1 en Noordijk 9. Op alle erven is er een vrij gevarieerde beplanting met o.a. knotwilgen, Canadapopulieren en fruitbomen. Behalve aan de Koudepoldersestraat 20 zijn er op elk erf wel een of meerdere boerenschuren.

Aan de Riemenskreek broeden verschillende soorten moerasvogels zoals Kleine Karekiet, Slobeend, Meerkoet en Waterhoen. Op de slikstranden broeden Kluut en Kleine Plevier en op het grasland weidevogels als Grutto, Tureluur en Gele Kwikstaart. Op en rondom de boerderijen broeden o.a. Huismus, Ringmus, Steenuil en Witte Kwikstaart.

Tot dit deelgebied wordt ook het akkerland ten noorden van de Koudepoldersestraat en ten zuiden van de Riemens II gerekend. Ook hier worden de eerder genoemde typische Zeeuwse gewassen geteeld. Op een klein deel van dit akkerland wordt biologische landbouw bedreven. Dit perceel is omgeven door een windsingel, waarin o.a. Grasmus en Groenling broeden. Op het overige akkerland broeden Patrijs en Veldleeuwerik en vooral dicht bij de kreek ook Kluut.

Uit dit deelgebied zijn enkele kritische soorten als broedvogel verdwenen: Dwergstern, Visdief, Zwarte stern, Dodaars en Zomertaling

kaart 8: Riemens II kreek, Koudepolder (schaal 1:10.000)

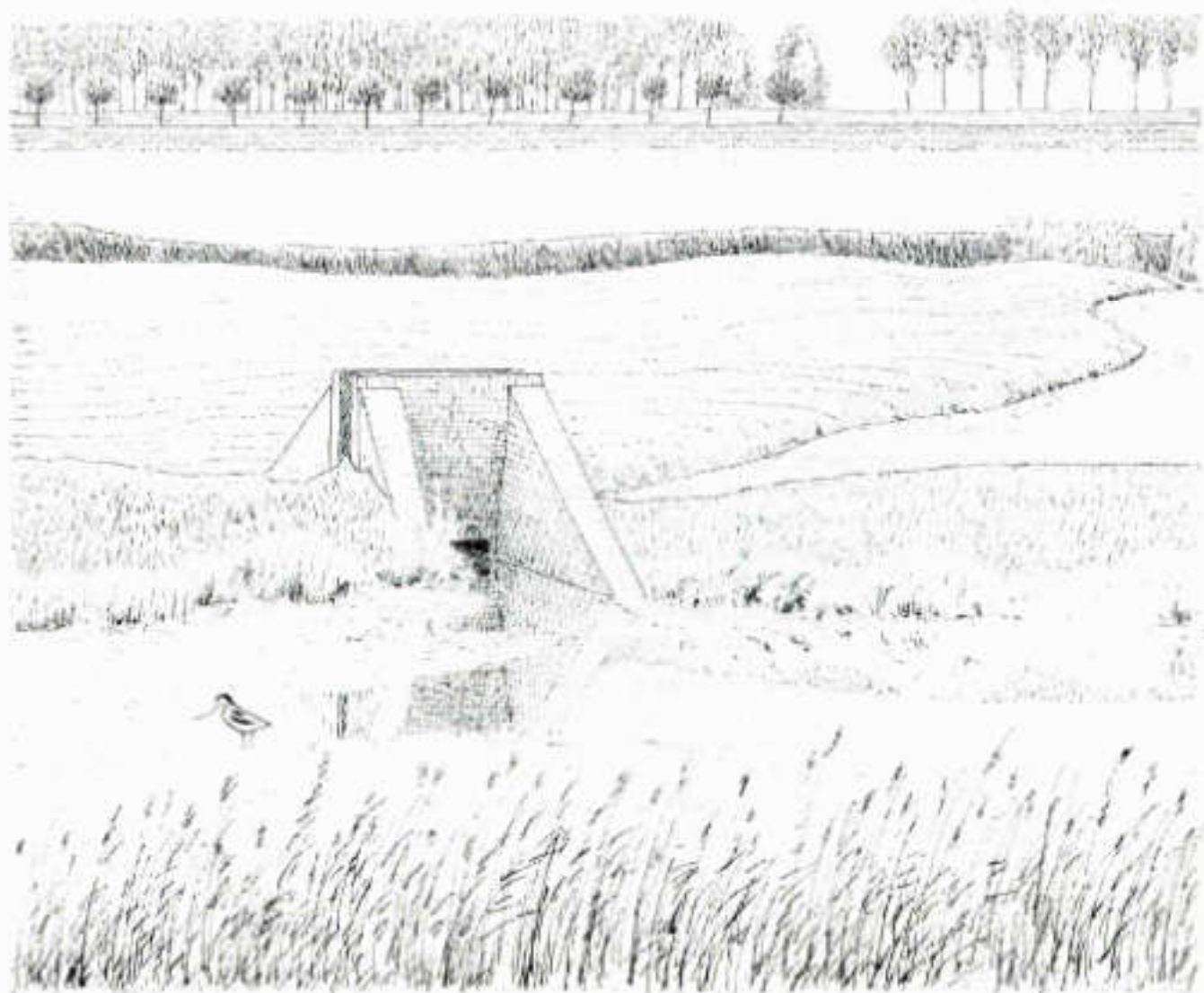
2.4.3. Spuikom Koninginnepolder.

Een erg waardevolle kreekrestant omgeven door reliëfrijk grasland. Ook hier komen overgangen voor van zilt naar zoet-vochtig. Het grasland wordt relatief extensief beweid met melkvee. Aan de zuidzijde is er veel Riet wat overgaat in struiken en bomen. Ook aan de oostzijde is er Riet. De zilte vegetatie kenmerkt zich o.a. door het voorkomen van Melkkruid en Zeebies; de zoet-vochtige vegetatie door soorten als Zomprus en Pinksterbloem. Het chloridegehalte van het water in de kreek varieert van ca. 2.500 mg/l tot ca. 6.000 mg/l (de Munck et al, 1978).

Kaart 9: Spuikom
schaal 1:10.000

Kenmerkende broedvogels zijn hier moerasvogels als Waterhoen, Slobeend, Meerkoet, Wilde Eend en Kleine Karekiet, naast weidevogels als Grutto, Kievit, Scholekster, Tureluur en in 1985 eveneens Watersnip. Op het aangrenzende bouwland broeden jaarlijks enkele paartjes Kluten.

2.4.4. Lovenweg 4/5 (Lovenpolder).

Twee boerenerven met hoogstamfruitbomen, knotwilgen en een meidoornhaag. Op het ene erf is nog een veedrinkput. De kenmerkende broedvogels zijn o.a. Boerenwaluw, Steenuil en Huismus.

HOOFDSTUK 3: WERKWIJZE.

3.1. INVENTARISATIE - METHODE.

In 1984 werd het westelijk deel van de Koudepolder (omgeving Riemenskreekjes) en in 1985 het gehele Braakmangebied geïnventariseerd op alle broedvogels. Er werd geïnventariseerd volgens de methoden beschreven in: Vogelinventarisatie, Hustings et al, 1985. De territoria van zangvogels werden gekarteerd volgens de methode 'Bloem'. Er werden echter wel meerdere soorten op 1 kaart ingetekend. Voor sommige soorten werden 2 methoden naast elkaar gebruikt. Zo werd bijvoorbeeld van de Kuifeend, zowel het aantal in mei/juni aanwezige broedparen geteld, als in juni het aantal vrouwtjes met jongen.

De inventarisatie in 1984 van het westelijk deel van de Koudepolder werd in de eerste plaats uitgevoerd om ervaring op te doen met de karteringsmethode. In de tweede plaats werd de inventarisatie uitgevoerd in het kader van het SOVON Broedvogel Monitoring Projekt (B.M.P.).

Volgens welke methode in eerdere jaren het aantal broedparen geteld of geschat werd, is dikwijls niet bekend. Zo zijn er geen aanwijzingen, dat er voor zangvogels ooit territoria op systematische wijze gekarteerd werden. Uit gesprekken en/of korrespondentie over waarnemingen uit vroegere jaren is gebleken dat het aantal territoriumgedrag vertonende zangvogels over het algemeen getuurd werd. Omdat tijdens een bezoek niet alle vogels van één soort territoriumgedrag vertonen, is het op deze wijze verkregen aantal over het algemeen te laag (Hustings et al, 1985). Daarentegen kan van bepaalde, niet-algemene soorten, door een groot aantal bezoeken toch het juiste aantal territoria verkregen worden. Tegenwoordige voorbeelden hiervan zijn: Groene Specht, Matkop en Wielewaal. Van andere soorten, vooral welke in open terrein broeden, b.v. Grutto, Kievit en Roodborsttapuit, werd vaak het aantal paren geteld. Dit is de voor deze soorten gangbare methode. Van weer andere soorten, meestal kolonie-broeders zoals Kokmeeuw, Visdief en Kluut, werd vaak het aantal nesten geteld. Gegevens betreffende laatgenoemde soorten zijn door de eenvoudigheid uit te voeren inventarisatie dan ook het meest volledig.

Voor de beoordeling van vroegere gegevens werden de door Hustings et al (1985) beschreven criteria gebruikt. Voor minder algemene soorten werd de mate van zekerheid omtrent het broeden beschreven. Hieruit valt steeds de door Teixeira (1979) gebruikte kode (SOVON-kode) af te leiden. In de tabellen is met een letterkode aangegeven wanneer geen zekerheid omtrent broeden bestond (4.1.). Bij jaarlijkse broedvogels welke op territoria geïnventariseerd kunnen worden, zoals Winterkoning, Vink, Wielewaal enz., werd geen gebruik gemaakt van deze letterkode.

3.2. VERZAMELING GEGEVENS UIT VROEGERE JAREN.

De meeste gegevens vanaf 1953 tot en met 1960 zijn ontleend aan Suetens et al (1961). Voor later is vooral geput uit de archieven van de Natuurbeschermingsverenigingen de 'Steltkluut' en 't Duumpje'. Voor de periode 1968 t/m 1981 werd, in het kader van de te schrijven "Avifauna Zeeuws-Vlaanderen" door leden van beide verenigingen actief gegevens verzameld. Zo werden ondermeer waarnemers persoonlijk benaderd en werden oproepen in landelijke en regionale tijdschriften, in zowel België als Nederland, geplaatst.

Vanaf 1978 werd het gebied door H. Castelijns en vanaf 1982 door de andere samenstellers van dit verslag regelmatig bezocht: M. Capello, M. Janse en J. Poortvliet. Andere waarnemers, welke het gebied regelmatig bezochten, werden verzocht hun vogelwaarnemingen ter beschikking te stellen. Voor de periode na 1981 werden geen oproepen in tijdschriften geplaatst, omdat het gebied in voldoende mate bezocht werd.

De konsept-soortbeschrijvingen tenslotte werden aan verschillende personen voorgelegd die goed met het gebied bekend waren of zijn. Men werd verzocht de beschrijvingen kritisch door te nemen en waar nodig aan te vullen.

3.3. DICHTHEDEN.

Bij de soortbeschrijvingen worden de dichtheden voor het Braakmangebied vergeleken met die welke vermeld worden in de Broedvogel-atlas voor Nederland (Teixeira, 1979). Voor deze vergelijking worden de in de onderstaande tabel, arbitraire, criteria gebruikt.

---

normaal: van -50 tot +50%	vrij laag: van -50 tot -100%
vrij hoog: van +50 tot +100%	laag: van -100 tot -200%
hoog: van +100 tot +200%	zeer laag: vanaf -200%
zeer hoog: vanaf +200%	

HOOFDSTUK 4: SOORTBESCHRIJVINGEN.

4.1 INLEIDING.

De volgorde en de naamgeving van de soorten zijn afkomstig uit de lijst van Europese Broedvogels, inclusief de Nederlandse Vogel-lijst (Voous, 1980).

De talrijkheid van de broedvogels is, i.t.t. wat in Avifauna's vaak gebruikelijk is, niet weergegeven in categorieën. Dit omdat in dit verslag een relatief klein gebied behandeld wordt en het aantal broedparen voor 1985 nauwkeurig bekend was. Bij veel soorten werden de aantallen broedvogels per deelgebied vermeld in een tabel. Hier is voor gekozen omdat inventarisaties in vroegere jaren vaak slechts in deelgebieden uitgevoerd werden en omdat bij onderzoek in de toekomst er meer vergelijkingsmogelijkheden zijn.

In de tabellen worden waarschijnlijke broedvogels met een 'w' en mogelijke met een 'm' achter het aantal aangeduid (zie ook 3.1.). Een '+' staat voor aanwezig, en een '-' staat voor afwezig. Deze tekens worden eventueel gekombineerd met een '?'. In het geval een soort voor het eerst in een bepaald deelgebied broedt, wordt het aantal slechts voorafgegaan door twee maal het teken voor afwezig. Een '>' betekent dat er in het betreffende gebied méér dan het vermelde aantal broeden, en een '>' betekent dat er minimaal het vermelde aantal vermelde paren broedt of territorium gedrag vertoont. In de tekst wordt voor vrouwtjes een '♀' en voor mannetjes een '♂' gebruikt.

Voor de berekening van dichtheden is niet telkens het gehele gebied genomen maar vaak delen ervan met eenzelfde biotoop. Dit is gedaan om vergelijking met gebieden elders mogelijk te maken.

Bij de soortbeschrijvingen wordt achtereenvolgens het noordelijk en het zuidelijk deel van de Braakmanpolder, het westelijk deel van de Koudepolder, inclusief Lovenweg 4/5 en de Spuikom in de Koninginnepolder beschreven. Dit betekent dat voor de Braakmanpolder en het westelijk deel van de Koudepolder de dichtheid van het aantal broedparen en het habitat van de soort bij de desbetreffende beschrijving vermeld worden. Vanwege het geringe oppervlak werd de dichtheid voor de Spuikom in de Koninginnepolder niet apart berekend. In sommige gevallen werd het nodig geacht aan het eind van de beschrijving de dichtheid voor het gehele gebied te vermelden.

Bij de soortbeschrijvingen zijn met uitzondering van de literatuurverwijzingen alle namen van de waarnemers afgekort. De bijbehorende namen kan men vinden in de lijst van waarnemers op pagina 5.

WINTERTALING   *Anas crecca*

De Wintertaling broedde aan het eind van de jaren '60 twee jaar achtereenvolgend in de omgeving van de Westgeul (CR). Het eerste jaar werden twee nesten aangetroffen in een droog stuk grasland op een vrij te betreden terrein aan de Westgeul. Beide legfels gingen door brand verloren. Het daarop volgende jaar werd een nest gevonden in een Eikenbos (*Quercus spec.*) in Noord.

WILDE EEND   *Anas platyrhynchos*

De Wilde Eend is broedvogel sinds de inpoldering (GH e.a., JvI). Het aantal broedparen aan de Westgeul nam tot 1959 snel toe (Suetens et al. 1961). Daarna vond er door suksessie van de vegetatie een afname plaats. Voor 1960 schatten Suetens et al. (1961) het aantal broedparen voor Noord op ca. 50. In 1985 werden in hetzelfde gebied 62 territoria vastgesteld. Dit betekent een toename met ca. 25%. Tussentijds was de soort algemener. Volgens CR (mond.med.) is de Wilde Eend door intensiever gebruik van gras- en akkerland de laatste jaren behoorlijk afgenomen. In Zuid werden in 1985 93 territoria vastgesteld. De dichtheid in de Braakmanpolder bedroeg 9,8 territoria per 100 ha.

De meeste territoria van de Wilde Eend bevonden zich in oeverlanden, (84). Maar ook in sloten en ruigten nabij kultuurland (55) en in bos (16) broedde de soort. In het bos geeft de soort de voorkeur aan percelen loofhout.

Jonge Wilde Eenden worden vooral in de tweede helft van mei geboren. De uiterste data waarop pasgeboren jongen werden gezien, zijn 6-5 (1978, HC) en 14-6 (1985, HC).

De Wilde Eend is in de deelgebieden buiten de Braakmanpolder reeds jaren broedvogel (FH+CR). In de Koudepolder werden in 1984 13-15 en in 1985 18 territoria vastgesteld. De dichtheid bedroeg er in 1985 13 territoria per 100 ha. Twee territoria bevonden zich in kultuurland en de rest in oeverland. In de Koninginnepolder werden in 1984 7 en in 1985 10 territoria vastgesteld. De toename in de Koudepolder en de Koninginnepolder is vermoedelijk het gevolg van een zeer nat voorjaar.

De dichtheid voor het hele gebied bedroeg in 1985 10,7 territoria per 100 ha.

TAFELEEND   *Aythya ferina*

In 1969 en 1970 waren er voor het eerst doorlopende zomerwaarnemingen in de omgeving van de Spaarbekkens; broeden was niet uitgesloten (JVI). Later 5 broedgevallen; telkens gezien met jongen op de Spaarbekkens: 17-7-1971: ♀ + pulli (FH); 6-7-1972: ♀ + 6 pulli (FH); 1-7-1975 2♀ + pulli (PM) en 22-6-1976: ♀ + pulli (CR). Deze broedgevallen vonden alle plaats in de omgeving van de Zuigput.

KUIFEEND   *Aythya fuligula*

De Kuifeend is in de Braakmanpolder een jaarlijkse broedvogel sinds 1967 (FH+JvI+CR). In dat jaar werden in de Braakmanpolder 6 ♀ met pulli waargenomen. Het aantal broedparen nam later sterk toe. Het maximum werd bereikt in 1976: minimaal 49 paar (JVI). Daarna is de soort behoorlijk afgenomen. Het is niet duidelijk of deze afname tot op heden voortduurt. Vestiging in de Braakmanpolder was een gevolg van areaalsuitbreiding door gunstige overwinteringsmogelijkheden op het IJsselmeer en eutrofiëring van het oppervlaktewater (Teixeira, 1979). De fourageermogelijkheden op het IJsselmeer zijn sterk toegenomen door uitbreiding van de Driehoeksmossel (*Dreissena polymorpha*). Deze Driehoeksmossel ontbreekt in het Braakmangebied (Castelijns 1982).

Gegevens van de Braakmanpolder, opgenomen in de tabel, hebben, behalve voor 1985 alle betrekking op het aantal waargenomen ♀♀ met pulli. Uit onderzoek elders (v. Tol et al., 1979) blijkt dat het aantal op deze wijze getelde broedparen te laag is.

In 1985 werden in de Braakmanpolder 21 territoria vastgesteld. Later werden 15♀ met pulli waargenomen. Het is mogelijk, dat het grote verschil tussen het aantal zekere broedgevallen en het aantal territoria in 1985 veroorzaakt werd door een vrij koude en erg natte juni-maand.

De soort broedt in de Braakmanpolder voornamelijk in de omgeving van het Isabellakanaal: Nonnetjesvijver, Opspuiting, Zuigput, leidingen om de Spaarbekkens en het afwateringskanaal zelf.

De meeste broedgevallen vinden plaats in Riet (*Phragmitis australis*), maar er worden ook nesten aangetroffen in grasland en Engels Slijkgras (*Spartina anglica*). De meeste jonge Kuifeenden worden geboren in de laatste weken van juni. De uiterste data waarop pasgeboren jongen waargenomen werden, zijn 13-6 (1984, WDS) en 6-8 (1985, HC).

De meeste ♀♀ trekken met hun pulli binnen 2 weken na de geboorte naar de Spaarbekkens. Dit vanwege de betrekkelijke rust en gunstige fourageermogelijkheden. Uit de literatuur (Teixeira 1979, Cramp 1977) blijkt dat jonge Kuifeenden onder andere leven van muggelarven (*Chironomidae*) en Watervlooien (*Cladocera*). Op de Spaarbekkens zijn muggelarven vanwege de diepte onbereikbaar en komen watervlooien en roeipootkreeften (*Copepoda*) in zeer groot aantal voor. Roeipootkreeften leven evenals watervlooien in de Spaarbekkens voornamelijk in de bovenste waterlaag en hebben dezelfde grootte als deze (HC).

Het gemiddeld aantal geboren jongen is onbekend, omdat hiervan de eerste dagen reeds een groot aantal verongelukt (Zie tabel). Ca. 60% bereikt de leeftijd van 4 weken niet.

In de Koudepolder werd voor het eerst met zekerheid gebroed in 1979 (nestvondst HC + TY + MH e.a.). Gezien het biotoop was de soort vermoedelijk reeds eerder als broedvogel aanwezig. In 1984 en 1985 werden er 3 territoria vastgesteld. In beide jaren was er een nestvondst in een kleine Kokmeeuwenkolonie in Engels Slijkgras (*Spartina anglica*), ook het nest in 1979 werd hier aangetroffen.

In de Koninginnepolder werd tot nu toe nog niet met zekerheid gebroed. Van 1982 t/m 1985 was er minimaal 1 territorium.

KUIFEEND	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95
BRANZWIP MOED													
westgeul													(2) 2
de punt													(2) 1
eilandkreefster													(2) 2
BRANZWIP ZIJN													
Isabellakanaal, nonnetjesvijver													(1) 6
opspuiting													(1) 1
omp. opzuigp.													(2) 2
KOUDEPOLDER													
rijens I													(1) 1
rijens II													(2) 1
KONINGINNEPOLDER													
spijkem													(1) 1

Tussen haakjes staat in een aantal gevallen het aantal territoria vermeld. Voor de rest betreft het zekere broedgevallen, nestvondsten of vrouwtjes met pulli.

VERLOOP VAN HET AANTAL PULLI VAN DE KUIFEEND PER LEDEEL IN DE TIJD	0-2	3-5	6-8	10-13	14-17	18-23	25-33
gemiddelde leeftijd in dagen	0-2	3-5	6-8	10-13	14-17	18-23	25-33
aantal pulli	0.0	1.6	5.4	4.3	4.6	3.4	3.5
aantal verschietingen	8	5	7	15	23	16	15

BRUINE KIEKENDIEF *Circus aeruginosis*

De Bruine Kiekendief heeft in de Braakmanpolder enkel in 1965 met zekerheid gebroed.: 1 pr. + 3 juv. (GvA). In 1980 was er een mislukt broedgeval in Zuid in de westelijke leiding langs de Spaarbekkens. Het nest werd gevonden op aanwijzing van degene, die het door te veel bezoeken verstoorde. In de omgeving van het nest werden 4 eieren aangetroffen (HC). De eieren, zo bleek later, waren nog niet bebroed (mond. meded. W. Phaff, Zeeuws Biologisch Museum).

In 1980 en 1981 waren er broedpogingen aan de Westgeul. Beide keren werden balts en nestbouw waargenomen. Maar door verstoring vanwege te intensieve recreatie bleef een legsel achterwege (CR + HC). Omdat de rietvelden vanaf 1982 t/m 1985 jaarlijks gemaaid werden, is vestiging hier sindsdien niet meer mogelijk.

GRAUWE KIEKENDIEF *Circus pygargus*

Suetens et al. (1961) vermelden: "Broedde in gedroogde Spartina in pas ingedijkte schorren in 1953". Later is de soort niet meer als broedvogel waargenomen.

TORENVALK *Falco tinnunculus*

De Torenvalk broedde in de Braakmanpolder voor het eerst in 1954. Daarna ontbrak de soort tot 1974 (Suetens et al. 1961, FH, CR). Sindsdien broedt de Torenvalk jaarlijks in de Braakmanpolder (PM + CR). In 1980 was het aantal broedparen tot 4 toegenomen. Dit bleef zo tot en met 1982. Vanaf 1983 broedde er jaarlijks 3 paar. De broedgevallen in Noord vonden plaats in een nestkast aan de Westgeul. In Zuid in oude kraaie- en eksternesten en aan de Spaarbekkens in een nis in de gebouwen.

Suetens et al. (1961) vermelden de soort als regelmatige broedvogel van de de Braakmanpolder omringende polders. Daarna ontbreken gegevens voor de Koudepolder tot 1973. Vermoedelijk is de soort tussentijds regelmatig, doch niet jaarlijks, aanwezig geweest. Ook sinds 1973 ontbrak de soort in enkele jaren, n.l. in 1973, 1979 en 1980. In de overige jaren broedde er steeds één paar in een nestkast.

De dichtheid in het gehele Braakmangebied bedroeg 0,27 paar per 100 ha., exclusief water. Dit is voor Nederlandse begrippen normaal en voor Zeeuwse hoog.

Het gemiddelde aantal uitgevlogen jongen in het Braakmangebied is hoog: per nest bedraagt het 4,3 (n=13).

TROSWAAL

	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85			
GRANZWIP. NOORD Noorder bos	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1*	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
GRANZWIP. ZUID Zuid bos ing. spoordek																						-	-	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	
KOESVOLDER Vlaems I Vlaems II																						-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

* niet bij broedveel.

PATRIJS *Perdix perdix*

De eerste melding van de Patrijs als broedvogel is van 1956 (Suetens et al., 1961). Gezien het biotoop was de soort vermoedelijk reeds eerder aanwezig. De soort was aan het eind van de jaren '50 en in de eerste helft van de jaren '60 in de Braakmanpolder zeer algemeen.

Suetens et al. (1961) vermelden voor 1960 minstens 200 paar. Vlg. CR (mond.meded.) werden in de eerste helft van de jaren '60 in de Braakmanpolder tijdens het jachtseizoen weleens 700 Patrijzen geschoten zonder dat de stand merkbaar afnam. De soort is vanaf de tweede helft van de jaren '60 erg snel in aantal achteruit gegaan. In Noord bedroeg de afname sinds 1960 t.o.v. 1985 ca. 90%.

In 1985 werden er in de gehele Braakmanpolder 59 territoria vastgesteld: 22 in Noord en 37 in Zuid.

De dichtheid in de gehele Braakmanpolder, exclusief water, bos en bebouwing, bedroeg in 1985 4,9 territoria per 100 ha. Dit is t.o.v. de rest van Nederland vrij hoog en in overeenstemming met de gemiddelde dichtheid in West Zeeuws-Vlaanderen (Marteijn, 1985).

De territoria werden vooral vastgesteld op akkerland nabij dijken (51) en in mindere mate op grasland (5) en grasruigten (3). De aanwezigheid van dijken lijkt voor de soort van groot belang. Dijken worden meestal vrij extensief beheerd en bieden de Patrijs het gehele jaar fourageer- en dekkingsmogelijkheden. Bovendien blijft bij sneeuwval een zijde van de dijk meestal sneeuwvrij.

Sinds wanneer de Patrijs in de Koude- en Koninginnepolder broedt is onbekend. In de Koudepolder waren er in 1984 en 1985 respectievelijk 10 en 9 territoria. In de Koninginnepolder in beide jaren 2. De dichtheid in de Koudepolder bedroeg 6,4 territoria per 100 ha. De wat hogere dichtheid t.o.v. de Braakmanpolder kan een gevolg zijn van een minder intensief gebruik van de graslanden.

Ondanks het feit dat er in het Braakmangebied nog een redelijk aantal Patrijzen broedt, 70 territoria in 1985, zou de jacht op deze soort verboden moeten worden. De sterke afname is weliswaar voornamelijk een gevolg van intensivering van landbouw en veeteelt, de extra druk, die de jacht op de soort legt zou deze wel eens verder kunnen doen afnemen.

PATRIJS	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85							
BRANTW. NOED																																								
westgras	-	-	-	4	*	10	9	5																																
oostl. grasl.																																								
oostl. grasl.																																								
akkerl. -dijken																																								
BRANTW. ZUID																																								
zuidl. grasl.																																								
opruiming																																								
weg. ebt-randgr.																																								
akkerl. -dijken																																								
KOUDEPOLDER																																								
ruimers I																																								
ruimers II																																								
KONINGINNEPOLDER																																								
spulter																																								

KWARTEL Coturnix coturnix

In de jaren '50 waren er in 'sommige jaren' in Noord één of twee territoria, meestal in klavervelden (Suetens et al., 1961). Vanaf het begin van de jaren '60 tot het midden der jaren '70 waren er vrijwel jaarlijks 1-2 territoria in Zuid (CR). Daarna werden nog slechts territoria vastgesteld in 1979 (FV + HC) en in 1985 (CR). In 1979 was er één territorium in het oostelijk deel van de Braakmanpolder en in 1985 één in Zuid nabij het Aquaduct in een tarweveld.

MEERKOET Fulica atra

De Meerkoet is in de Braakmanpolder broedvogel sinds het begin van de jaren '60 (FH + CR). De eerste volledige inventarisatie werd uitgevoerd in 1985. In dat jaar waren er in de Braakmanpolder 82 territoria: 45 in Noord en 37 in Zuid. Rekening houdend met de strenge winter van 1984/1985 was zonder twijfel het aantal territoria in de voorafgaande jaren hoger.

In de Koude- en in de Koninginnepolder en op de Zuigput was het aantal territoria in 1985 t.o.v. 1984 met 33% afgenomen. Er van uitgaande, dat de Meerkoet in de Braakmanpolder met eenzelfde percentage was afgenomen, is een schatting voor deze polder van 105 territoria voor gunstiger jaren reëel. De dichtheid bedroeg in 1985 5,4 territoria per 100 ha. en kan na minder strenge winters oplopen tot ca. 7 territoria per 100 ha.

De Meerkoet is in tegenstelling tot het Waterhoen niet aan slibrijke bodems gebonden. Daarom broedden op de Zuigput met een zandige bodem relatief veel Meerkoeten. Alle broedplaatsen in de Braakmanpolder bevonden zich in Riet. (Phragmitis australis).

In de Koudepolder broedt de Meerkoet sinds het begin van de jaren '50 (FH). Voor 1960 schatten Suetens et al. (1961) het aantal broedparen op 5-10. In 1984 werden er in de Koudepolder 12 en in 1985 9 territoria vastgesteld. De dichtheid bedroeg in 1984 8,6 en in 1985 6,4 territoria per 100 ha. De afname is een gevolg van de strenge winter 1984/1985.

In de Koninginnepolder waren er in 1984 7 territoria en in 1985 5 territoria. De soort is er in ieder geval broedvogel sinds het midden van de jaren '60 (CR).

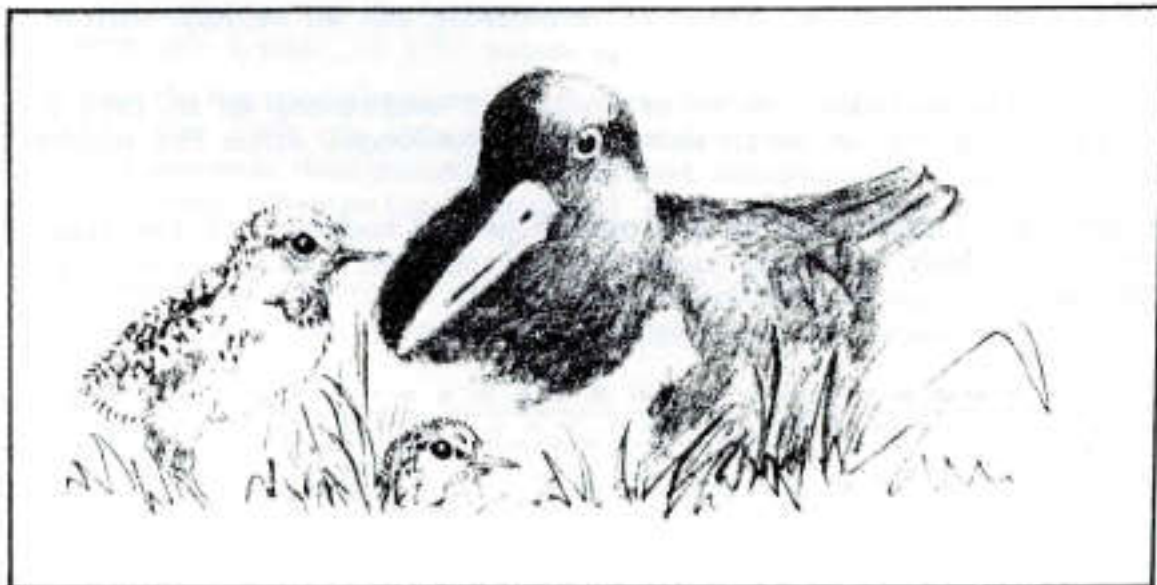
De gemiddelde dichtheid in het gehele gebied bedroeg 5,6 territoria per 100 ha. In meer gunstige jaren kan dit oplopen tot 7 territoria per 100 ha.

TERREICT	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85			
BRAAKMAN NOORD																																				
westgeul								*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	215	215	215	215	218	220	220	23
de punt								*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	2	
eiland																																			21	
kreekevers																												210	210	210	210	210	210	210	20	
BRAAKMAN ZUID																																				
zuidhoek kikkerput																																				
Isabellikan. eenmalig/jaar													*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	1	
opduiling																																			1	
omg. spaarben.																												*	*	*	*	*	*	*	8	
zuigput																												26	26	26	26	26	26	26	11	9
KOUDEPOLDER																																				
riems I	*	*	*	*	*	*	*	2/5	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	32	32	32	32	32	32	5	3
riems II	*	*	*	*	*	*	*	3/5	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	35	35	35	35	35	35	1	4
KONINGINNEPOLDER																																				
spuike									*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	6	*	7	5

SCHOLEKSTER   *Haematopus ostralegus*

De Scholekster heeft waarschijnlijk sinds de inpoldering jaarlijks in de Braakmanpolder gebreed. Onmiddellijk na de inpoldering nam de soort aan de Westgeul sterk toe (Suetens et al.1961). Vanaf 1957 nam het aantal broedparen er ten gevolge van suksessie van de vegetatie af. Het ligt voor de hand, dat het aantal broedparen elders in de Braakmanpolder een soortgelijk verloop gekend heeft. Voor 1960 schatten Suetens et al. (1961) het aantal broedparen voor Noord op 20-30. In 1971 broedde er in de gehele Braakmanpolder 18-23 paar (JvI). Tussentijds had er kennelijk een behoorlijke afname plaatsgevonden. Later is het aantal broedparen weer toegenomen. In 1985 werden in de gehele Braakmanpolder 44 paren vastgesteld: dichtheid 4,6 paar per 100 ha. Van de 44 paar broedden er 30 op grasland (dichtheid 17 paar per 100 ha.) en 14 op akkerland (dichtheid 1,8 paar per 100 ha.). Op grasland broedde de soort gelijkelijk verdeeld over Noord en Zuid. Op akkerland lag de nadruk meer op Noord. Dit omdat daar, door de aanwezigheid van de kreek met plaatselijk drassige, grazige oevers, de fourageermogelijkheden gunstig zijn. Ook de broedplaatsen op akkerland in Zuid bevonden zich niet ver van dit biotoop. Ofschoon goed vergelijkingsmateriaal met soortgelijk biotoop ontbreekt, lijkt de dichtheid voor een gebied in de nabijheid van de kust normaal.

De eerste melding van de Scholekster als broedvogel in de Koudepolder dateert uit 1958: 4 paar (FH). Daarna ontbreken gegevens tot 1975. Vanaf dat jaar tot en met 1984 broedden er jaarlijks minstens 3 en hoogstens 6 paar. In 1985 broedden er 7 paar, waarvan 3 op akkerland en 4 op grasland. De dichtheid in de Koudepolder bedroeg 5,0 paar per 100 ha.

In de Koninginnepolder was de soort in ieder geval broedvogel vanaf het begin van de jaren '60 (CR). Vanaf 1978 t/m 1985 broedden er jaarlijks 1-3 paar.

De dichtheid voor het gehele gebied op akker- en grasland bedroeg 4,4 paar per 100 ha.

SOORTEN	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85			
BRANDVAMP NEDER																																				
westgeul	7	10	*	15	18	14	4	7	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
westl. grasl.																																				
oostl. grasl.																																				
de punt																																				
eiland																																				
spuirom																																				
akkerland																																				
BRANDVAMP ZUID																																				
zuidl. grasl.																																				
zuigput																																				
ong. spaartek.																																				
akkerland																																				
KONINGINNEPOLDER																																				
riem I																																				
riem II																																				
KONINGINNEPOLDER																																				
spuirom																																				

KLUUT   *Recurvirostra avosetta*

Meteen na de inpoldering was de Kluut als broedvogel in groot aantal aanwezig. In de jaren '50 waren achtereenvolgens de Westgeul, het Eiland en de Punt de belangrijkste broedplaatsen. Het maximum aantal broedvogels was aanwezig in 1958 met 178 paar, waarna het aantal, vooral vanaf het begin der jaren '60, ten gevolge van suksessie van de vegetatie, snel afnam. Het Eiland was reeds in 1960 verlaten. Eind jaren '60 volgde de Punt en in 1985 de Westgeul.

Het aantal broedparen aan de Westgeul bereikte een maximum in 1957 en nam daarna snel af. Er broedde na 1960 in geen enkel jaar meer dan 5 paar. Vanaf die tijd vonden de meeste broedgevallen plaats in het noordelijk deel van de Westgeul: de Savoyaards. In 1984 werd in het zuidelijk deel van de Westgeul een ruigte, speciaal voor pioniervogels, gefreesd. Hier broedden datzelfde jaar 5 paar Kluten. Het daarop volgende jaar was deze plaats reeds verlaten ten gevolge van opslag van vooral Akkerdistel (*Cirsium arvense*).

Op het akkerland nabij de kreek in Noord broedden in de jaren '70 regelmatig Kluten. Gemiddeld wel zo'n 10 paar (BG). Sinds het begin van de jaren '80 werden hier geen broedende Kluten meer waargenomen (HC).

In Zuid broedde de Kluut van 1961 t/m 1971 rondom de Zuigput en van 1981 t/m 1985 op de Opspuiting. Hier is het aantal broedparen afgenomen door verstoring door motorcrossers.

Aan de Riemenskreekjes lijkt het aantal broedvogels sinds de jaren '60 afgenomen, maar sinds de jaren '70 vrijwel stabiel. In 1985 broedden er in totaal 11 paar, waarvan 6 op akkerland. In 1984 broedde er geen enkel paar op akkerland en in 1967 16 van de in totaal 21 paar.

In de Koninginnepolder bedroeg het aantal broedparen aanvankelijk 1-5 paar in de periode 1956/1960 (JVI) en nam toe tot ca. 20 paar aan het begin van de jaren '70 (CR). Daarna is de soort er sterk afgenomen. De afname is een gevolg van het broeden op akkerland. Houdt de grondgebruiker in de Koudepolder bewust rekening met de op het akkerland broedende Kluten (HC + JP), in de Koninginnepolder is dit niet het geval (CR).

KLUIT	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85				
BRAAKMAN NOORD																																					
Westgeul																																					
de punt	96		75	77	28	15	12	31																													
elland					72	150	25			20		6																									
spuirom	18																																				
akkerland					14		30																														
BRAAKMAN ZUID																																					
opspuiting																																					
zuigput										4		12			3		3		1																		
KOUDEPOLDER																																					
Piemers I								19		31																											
Piemers II									18/18					5							1/2																
KONINGINNEPOLDER																																					
spuirom						1/2																															

KLEINE PLEVIER *Charadrius dubius*

Het voor deze soort geschikte biotoop bestaat uit kale slik- of zandplaten in de nabijheid van zoet of zwak brak water (Teixeira, 1979). In de Braakmanpolder is dit biotoop op diverse plaatsen steeds slechts tijdelijk aanwezig geweest. Toch heeft de Kleine Plevier sinds de inpoldering vrijwel jaarlijks in het gebied op steeds weer andere plaatsen gebreed.

Tot aan het begin van de jaren '60 was de soort jaarlijks als broedvogel aanwezig aan de Westgeul. Deze broedplaats ging verloren omdat het terrein begroeid raakte. In 1984 werd hier opnieuw, door 1 paar, gebreed op een speciaal voor pioniervogels gefreesde ruigte. Het aantal broedvogels in Noord is verder beperkt. Enkel in 1961 broedde een paar op de Punt en in 1977 en 1979 1 paar in de Spuirom. In Zuid broedden in ieder geval sinds 1964 jaarlijks Kleine Plevieren. Tot ca. 1975 aan de Zuigput, tot en met 1985 aan de Spaarbekkens en vanaf 1980 t/m 1985 op de Opspuiting. In 1985 broedden hier 2 paar. Het aantal broedparen op de Opspuiting is de laatste jaren afgenomen en het broedsukses verminderd door veelvuldige verstoring door motorcrossers.

KEMPHAAN *Philomachus pugnax*

In de periode 1958-1966 heeft de Kempphaan diverse malen in de Braakmanpolder op de Punt gebroed. Uit vrijwel alle jaren, waarin het gebied toendertijd bezocht werd, zijn zekere of mogelijke broedgevallen bekend. De tabel werd met behulp van "De Avifauna van de Braakmanpolder" (Suetens et al. 1961) en de dagboek aantekeningen van F. Haak samengesteld. De broedplaats is door suksessie van de vegetatie verloren gegaan.

In de Koudepolder was er in 1965 en 1971 zekerheid omtrent broeden (nestvondst, GvA). Het biotoop is sindsdien nagenoeg niet gewijzigd. Late mei- en juni-waarnemingen, in de jaren 1974 t/m 1977 en 1980, kunnen dan ook betrekking hebben op een broedgeval.

Zowel uit de Koudepolder als uit de Braakmanpolder zijn ook uit andere jaren late mei- en juni-waarnemingen bekend van Kempheenen, maar omdat het vogels betref die slechts korte tijd in het gebied aanwezig waren, wordt broeden niet waarschijnlijk geacht.

KEMPHAAN	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	
BRAAKMANPOLDER de punt				-	-	1	2	1		2n		2n	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KOUCDEPOLDER vlakken I+II																				1			af	af	af	af	-	-	af	-	-	-	-	-

1 late mei of juni waarnemingen.

WATERSNIP *Gallinago gallinago*

In 1985 een broedgeval in de Koninginnepolder. In april en mei werd verschillende malen een baltsend exemplaar waargenomen (CR) en in juni een alarmerende vogel (HC). Dit is tot op heden voor het gehele gebied het enige broedgeval.

HOUTSNIP *Scolopax rusticola*

In 1974 één broedgeval in het bos Spanjaardsweg Noord. De vogel werd gezien terwijl deze een pulli verplaatste (CR).

GRUTTO   *Limosa limosa*

De Grutto broedde in de Braakmanpolder voor het eerst in 1959 met 2 paar (Suetens et al.1961). Vanaf die tijd nam de soort geleidelijk toe tot een maximum van ca. 30 paar in 1974/1975 (CR + BG). Daarna is het aantal broedparen bijzonder snel achteruitgegaan. In 1978 broedden er nog hooguit 13 paar. De daarop volgende jaren broedden er jaarlijks 4-6 paar. In 1985 bleek de soort enigszins toegenomen in Zuid: 5-6 paar

en verdwenen uit Noord. Ook op andere plaatsen in Oost Zeeuws-Vlaanderen vestigde de Grutto zich omstreeks 1960. De soort breidde zich daarna geleidelijk uit tot een maximum in het midden van de jaren '70, nam daarna snel af en herstelde zich enigszins in 1984 (Buisse et al.1985). De vestiging en toename waren een gevolg van gunstige ontwikkelingen in de landbouw, n.l. een sterke toename van voedselrijk grasland (Mulder 1972). Later is diezelfde landbouw de oorzaak van een sterke afname door te intensief gebruik van het grasland. Daarnaast is de afname in de Braakmanpolder ook een gevolg van verruiging van de Westgeul en de Punt (zie 2.4.1)

De dichtheid in de Braakmanpolder bedroeg 3,5-4,7 paar per 100 ha. grasland.

De vogels broedden in 1985 enkel in Zuid n.l. 4 paar rondom de Nonnetjesvijver, 1 bij het voetgangersbruggetje over het Isabellakanaal en 1 waarschijnlijk paar ten zuiden hiervan.

De soort geeft de voorkeur aan de vochtige gedeelten. De in de tabel vermelde broedgevallen in de zuidelijke graslanden van 1978 t/m 1984 vonden alle plaats rondom de Nonnetjesvijver. De toename in 1985 kan een gevolg zijn van het natte voorjaar, waardoor een deel van de graslanden korte tijd onder water kwamen te staan.

De eerste melding van broedgevallen in de Koudepolder is van 1962: minstens 3 paar (FH). Suetens et al.(1961) vermelden de soort nog niet als broedvogel. Vestiging vond dan ook plaats in 1961 of 1962. Vanaf 1978 t/m 1984 broedden er in de Koudepolder jaarlijks 3-5 paar.

Uit de tussenliggende jaren is weinig bekend. In 1985 broedden er in de Koudepolder 6 paar, alle aan de Riemens II kreek. Aan de Riemens I kreek werd voor het laatst in 1982 gebroed. De dichtheid in de Koudepolder bedroeg 15 paar per 100 ha. grasland en was t.o.v. de Braakmanpolder bijna 4 maal zo hoog.

In de Koninginnepolder broedt de Grutto in ieder geval jaarlijks sinds het midden van de jaren '60 (CR). Vanaf 1982 broedden er jaarlijks 2 paar. Uit de tussenliggende perioden zijn geen aantallen bekend.

In het gehele gebied broedden in 1985 13-14 paar Grutto's. De dichtheid bedroeg er 6,4-6,9 territoria per 100 ha. Dit is in vergelijking met het gemiddelde voor Nederland normaal. In 1984 broedde ca. 12% van de Oost Zeeuws-Vlaamse Grutto's in het Braakmangebied (Buisse et al.1985)

GRUTTO	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85			
BRAAKMANP. NOORD																																				
westgeul																																				
oostel. graal.																																				
oostel. graal.																																				
de punt																																				
BRAAKMANP. ZUID																																				
zuidel. graal.																																				
KOUDEPOLDER																																				
riemens I																																				
riemens II																																				
KONINGINNEPOLDER																																				
spuikom																																				

TURELUUR   *Tringa totanus*

De Tureluur is in de Braakmanpolder broedvogel sinds 1953. Gezien de voorkeur van de soort voor buitendijks gelegen terreinen (Buisse et al.1985) is het aannemelijk, dat het aantal broedparen kort na de inpoldering, 1954, een maksimum bereikte. Reeds aan het eind van de jaren '50 trad er aan de Westgeul ten gevolge van suksessie van de vegetatie een sterke afname van het aantal broedparen op. Ook daarna zette de afname zich voort. Ten opzichte van het begin van de jaren '60 is het aantal broedparen in Noord met minstens 90% afgenomen.

Na het begin van de jaren '60 kwam er voor de soort in de Braakmanpolder tijdelijk een eind aan biotoopverlies en stabiliseerde het aantal broedparen zich (CR). Uit de gegevens, die ter beschikking staan m.b.t. de verschillende deelgebieden, valt af te leiden, dat na de eerste helft van de jaren '70 opnieuw het aantal broedparen achteruit ging. In enkele jaren halveerde het aantal aan de Westgeul door verdergaande suksessie van de vegetatie. Op de Punt gebeurde dit door verruiging (zie 2.4.1) en elders door een intensiever gebruik van het grasland. broedde de soort omstreeks 1970 nog in alle deelgebieden met grasland, in 1985 restten enkel nog de Westgeul (3 paar),

de Spuikom (2 paar) en de omgeving van de Nonnetjesvijver (4 paar). De dichtheid in 1985 bedroeg 6,8 paar per 100 ha. grasland. Dit is voor dit soort biotoop normaal.

Wat betreft de Koudepolder zijn er geen aanwijzingen dat het aantal broedparen sinds de jaren '50 belangrijk is gewijzigd. Ook het biotoop voor de Tureluur heeft zich sindsdien nagenoeg niet gewijzigd. In 1985 broedden er in de Koudepolder 9 paar, waarvan 7 aan de Riemens II kreek. De dichtheid was er meer dan driemaal zo hoog dan in de Braakmanpolder: 27 paar per 100 ha. grasland. Overigens is dit voor het betreffende biotoop normaal.

In de Koninginnepolder is de soort in ieder geval vanaf 1962 aanwezig (CR). Kwantitatieve gegevens ontbreken vrijwel geheel. In 1984 en 1985 broedden er twee paar.

Alle tegenwoordige broedplaatsen in het Braakmangebied worden gekenmerkt door de aanwezigheid van zoutminnende vegetatie in de directe omgeving van de broedplaats.

De gemiddelde dichtheid voor het gehele gebied bedroeg 12 paar per 100 ha. grasland. Dit is t.o.v. het gemiddelde elders in Nederland hoog.

TURELUUR

	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85							
BRANKWIP NOORD																																								
westgr.																																								
oostgr.																																								
ellend.																																								
spuikom																																								
BRANKWIP ZUID																																								
zuidgr.																																								
spuikom																																								
KOUDPOLDER																																								
riem I																																								
riem II																																								
KONINGINNEPOLDER																																								
spuikom																																								

KOKMEEUW *Larus ridibundus*

Reeds in 1954 was er volgens Lebret (1957) sprake van een "hausse". De broedplaats wordt niet vermeld. In 1956, na de ontginningswerken, was de soort nagenoeg uit het gebied verdwenen. Daarna nam het aantal echter weer snel toe tot 1.500 paar in 1969 (FH). Tot het midden van de jaren '70 bleef het aantal broedparen vrij stabiel: 1.300 tot 1.800 paar (CR + FH), waarna het afnam tot 812 paar in 1985. Deze afname was mogelijk een gevolg van het afdekken van de stortplaats in de Kanaal-polder, waar voorheen veel Kokmeeuwen fourageerden (HC).

VISDIEF   *Sterna hirundo*

De Visdief is broedvogel vanaf 1953 (FH e.a.). De soort is broedvogel van rustige, kale of schraal-begroeide terreinen meestal in de onmiddellijke nabijheid van de kust (Teixeira, 1979). Op plaatsen waar in het verleden in de Braakmanpolder aan deze voorwaarden werd voldaan, vestigde de soort zich. Dit waren achter-eenvolgens: de Westgeul, het Eiland, de Punt, de Zuigput en de Opspuiting. Alle terreinen, behalve de laatste, werden vanwege de zich ontwikkelende vegetatie verlaten. De Opspuiting zou als broedterrein nog steeds geschikt zijn, als er niet met motoren gecrosst werd. De soort heeft hier in 1982 en 1983 gebroed.

Suetens et al. (1961) vermelden de Visdief als broedvogel voor de Riemenskreekjes. Latere gegevens zijn niet bekend.

VISDIEF	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	
BRAAKMAN NOORD																																		
westgeul	2/3	45	133	150	123	23	15	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
de punt										6	425	+	430	425	+	425	+	420	430	425	+	425	+	15	+	+	1/2	1/2	-	-	-	-	-	
eiland					77	377	90	62	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
diversen					142	70	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
BRAAKMAN ZUID																																		
opsluiting																																		
zuigput														425	+	420	+	3	4	5	4	8	18	2	-	-	-	-	-	1/2	2/4	-	-	
KOUDPOLOER																																		
riem 1-11																																		

NOORDSE STERN   *Sterna paradisaea*

Suetens et al. (1961) vermelden: "Een broedvogel in 1958 op de Grote Kreek nabij de Scheldedijk; vogel voor het eerst opgemerkt op 29-6-'58 bij het voeren der jongen, in een kleine kolonie Visdiefjes. De familie werd nog gezien op 17-8-'58". De soort is sindsdien niet meer als broedvogel waargenomen.

DWERGSTERN   *Sterna albifrons*

De Dwergstern broedde in de Braakmanpolder van 1954 t/m 1959 en in 1961. Aanvankelijk, van 1954 t/m 1957, werd aan de Westgeul gebroed. Daarna van 1958 t/m 1959 op het Eilandje en tenslotte in 1961 op de Punt. Alle terreinen zijn als broedterrein verloren gegaan omdat ze geleidelijk aan begroeid raakten.

Suetens et al. (1961) vermelden de soort als broedvogel van één der Riemenskreekjes.

DWERSTERN	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85		
BRANDWIJF, NOORD																																			
westgeul	40	7	21	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
de puit					3	11	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
alland																																			
KULDEPOLDER																																			
riemens I-II								*																											

ZWARTE STERN *Chlidonias niger*

Een broedgeval in 1957 aan de Westgeul (Suetens et al. 1961). Door hen wordt de soort ook vermeld als broedvogel van één der Riemenskreekjes. Sindsdien niet meer als broedvogel waargenomen.

HOLENDUIF *Columba oenas*

Het is niet bekend sinds wanneer de Holenduif in de Braakmanpolder broedt. Suetens et al. (1961) vermelden voor 1960 over deze soort: "Een 10-tal koppels broedvogels in knotwilgen en grondholen". Tot 1985 ontbreken kwantitatieve gegevens. In 1985 werden in de Braakmanpolder 69 territoria vastgesteld: 23 in Noord en 46 in Zuid.

De dichtheid voor de gehele Braakmanpolder, exclusief water bedroeg 5,2 territoria per 100 ha. In het bos werd een lagere dichtheid dan daarbuiten vastgesteld, nl. 3,9 territoria per 100 ha.

In het gehele gebied bevonden zich behalve de vele verspreid liggende broedplaatsen 3 kolonies: 15 territoria in de Knotpopulieren (*Populus spec.*) aan de dijk met de Angelinapolder, 6 territoria in de omgeving van de Zuigput in konijneholen en 19 territoria in de omgeving van het meest zuidelijke Spaarbekken in konijneholen en op bedrijfsgebouwen. De vermoedelijke broedplaatsen waren als volgt verdeeld: bos 6, vrijstaande bomen 7, knobomen 19, gebouwen 15 en konijneholen 22.

In de Koudepolder waren zowel in 1984 als in 1985 7 territoria aanwezig. De dichtheid bedroeg er 5,0 territoria per 100 ha. In 1985 bevonden zich de vermoedelijke broedplaatsen in: knotwilgen (*Salix spec.*) 5, in een gebouw 1, en in een vrijstaande boom 1.

Aan de Lovenweg 4/5 waren in 1985 minstens 2 territoria.

In het geïnventariseerde deel van de Koninginnepolder was de soort in 1985 afwezig. Uit voorgaande jaren ontbreken gegevens.

De dichtheid in het gehele Braakmangebied was normaal, deze bedroeg in 1985 5,2 territoria per 100 ha., exclusief water.

HELDIJK	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85		
BRAAKWIP NOORD	noorder bos								*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	5	
	recreatieterr.																																		1
	woelvenvlug																																		4
	oostzijde																										*	*	*	*	*	*	*	*	4
	oosterzijde overigen																										*	*	*	*	*	*	*	*	8
BRAAKWIP ZUID	bos aegidius																																		1
	dijk aegidius																																		15
	ruigte																																		8
	oeg aegidius																																		10
	oosterzijde overigen																											*	*	*	*	*	*	*	4
KOUDEPOLDER	ruimte I																										*	*	*	*	*	*	*	4	
	ruimte II																										*	*	*	*	*	*	*	3	
KONINGINNEPOLDER	spijk																																		1
LOVENEG 4/5																											*	*	*	*	*	*	*	12	

HOUTDUIF *Columba palumbus*

De Houtduif is broedvogel in de Braakmanpolder sinds 1957. In dat jaar broedde er 1 paar in het Noorder bos. In 1960 was het aantal broedparen in Noord gestegen tot 20 à 30 (Suetens et al. 1961).

In 1985 werden in de gehele Braakmanpolder 242 territoria vastgesteld: 45 in het Noorderbos (dichtheid 130 territoria per 100 ha.); 11 op het Rekreatieterrein (31 territoria per 100 ha.); 129 in de Zuiderbossen (150 territoria per 100 ha.) en 57 in de overige gebieden in Noord en Zuid (4,8 territoria per 100 ha., exclusief water). De gemiddelde dichtheid voor de gehele Braakmanpolder, exclusief water, bedraagt 19 territoria per 100 ha. De hierboven genoemde dichtheden zijn voor het aanwezige biotoop als normaal te beschouwen.

In het bos geeft de soort sterk de voorkeur aan naaldbout. Hierin bevond zich 59% van de territoria in de Noorder- en Zuiderbossen. De dichtheid bedroeg er 410 territoria per 100 ha. Het vrijwel ontbreken van naaldbomen is dan ook de oorzaak van het naar verhouding lage aantal territoria op het Rekreatieterrein, in vergelijking met de andere bosgebieden. In de jonge loofbossen (19 ha.) in Zuid werd slechts 1 territorium vastgesteld. Buiten het bos werd de soort in dichte bosschages (23), nabij boerderijen (20) en soms in vrijstaande bomen (4) aangetroffen. Ofschoon de meeste vogels in de bossen broeden, fourageren ze voornamelijk op akkers en grasland.

In 1984 waren er in de Koudepolder minstens 12 en in 1985 18 territoria. De dichtheid bedroeg in 1985 13 territoria per 100 ha. Het lage aantal in 1984, ten opzichte van 1985, kan een gevolg zijn van onvolledige inventarisatie. Aan de Lovenweg 4/5 was in 1985 minstens 1 territorium.

In de Koninginnepolder bevonden zich in 1985 2 territoria.

De dichtheid in het gehele Braakmangebied bedroeg in 1985 18 territoria per 100 ha., exclusief water.

HELVETIÏF

	52	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85
BRAAKMANG. NOORD					1	8	11	5	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	112	+	+	112	112	114	45	
noorder bos																										*	*	*	*	*	*	11	
rekreatieterr.																										*	*	*	*	*	*	5	
weilaneveldje																										*	*	*	*	*	*	7	
eiland							20/30																			*	*	*	*	*	*	4	
oetdijk																										*	*	*	*	*	*	5	
boerderijen																										*	*	*	*	*	*	8	
overigen																										*	*	*	*	*	*		
BRAAKMANG. ZUID																																	
bos Hinderweg																										*	*	*	*	*	*	13	
spanjaards W																										*	*	*	*	*	*	16	
Isabelle M																										*	*	*	*	*	*	14	
Isabelle Z																										*	*	*	*	*	*	41	
spanjaards Z																										*	*	*	*	*	*	25	
bos Aqueduct																										*	*	*	*	*	*	13	
bos Anakegat																										*	*	*	*	*	*	12	
ong. spij-ruig.																										*	*	*	*	*	*	9	
boerderijen																										*	*	*	*	*	*	15	
overigen																										*	*	*	*	*	*	9	
KOUDEPOLDER																																	
rivers I																										*	*	*	*	*	*	10	
rivers II																										*	*	*	*	*	*	2	
KONINGINNEPOLDER																																	
spuihoe																										*	*	*	*	*	*	2	
LOVENEG 4/5																										*	*	*	*	*	*	21	

TURKSE TORTEL   *Streptopelia decaocto*

De Turkse Tortel broedt in de Braakmanpolder sinds het midden van de jaren '60. Kwantitatieve gegevens ontbreken tot 1985. In dat jaar werden in de gehele Braakmanpolder 11 territoria vastgesteld. Alle territoria bevonden zich in de directe omgeving van woningen, nl. 6 op het Rekreatieterrein, 1 bij Braakmanweg 5 en 4 nabij Spanjaardsweg 6 t/m 9.

In de Koudepolder werden in 1984 3 en in 1985 2 territoria vastgesteld.

In het geïnventariseerde deel van de Koninginnepolder ontbrak de soort. De dichtheid in het gehele gebied, exclusief water, bedroeg in 1985 0,89 territoria per 100 ha.

TORTELDUIF   *Streptopelia turtur*

De Tortelduif broedt in de Braakmanpolder sinds 1957 met 1 paar in het Noorderbos (Suetens et al. 1961). Verder vermelden zij over deze soort: "Thans een tiental broedvogels".

Volledige inventarisaties na 1960 ontbreken. In 1985 werden in de gehele Braakmanpolder 120 territoria vastgesteld. In het Noorderbos 25 (dichtheid 74 territoria per 100 ha.); op het Rekreatieterrein 19 (54 territoria per 100 ha.); in de Zuiderbossen 53 (63 territoria per 100 ha.) en in de overige gebieden 23 (2,0 territoria per 100 ha., exclusief water). De gemiddelde dichtheid in de gehele Braakmanpolder is hoog en bedraagt, exclusief water 9,1 territoria per 100 ha. Dit is vooral een gevolg van de hoge dichtheid in de bosgebieden. De soort profiteert in de Braakmanpolder kennelijk van de relatief kleine percelen bos in de onmiddellijke omgeving van akkerland, waar de fourageermogelijkheden gunstig zijn. De Tortelduif mijdt in het bos de percelen Canadapopulier (*Populus x canadensis*) zonder ondergroei. Buiten het bos werden de territoria aangetroffen in windsingels om boerderijen 12, op dijken 6 en in kleine bossages 5.

In de Koudepolder werden in 1984 5 en in 1985 3 territoria vastgesteld en in de Koninginnepolder in 1985 1 territorium. De dichtheid in 1985 in de Koudepolder bedroeg 2,1 territorium per 100 ha.

TORTELDUIF	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85		
BRAAKMANP. NOORD																																			
noordel. bos	-	-	-	-	1	4	5	6	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	115	112	112	110	105	105	107	119	25
recreatieterr.																											*	*	*	*	*	*	*	*	12
weideveldijk								*10																			*	*	*	*	*	*	*	*	2
boerderijen																											*	*	*	*	*	*	*	*	3
overigen																																			5
BRAAKMANP. ZUID																																			
bos Hiddonweg																											*	*	*	*	*	*	*	*	6
spanjaards N																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	4
isabella N																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	15
isabella Z																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	10
spanjaards Z																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	6
bos eenduct																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	2
bos Avelsepak																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	2
omp. eob-nijp																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	4
boerderijen																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	5
overigen																										*	*	*	*	*	*	*	*	*	2
KOUDEPOLDER																																			
riemans I																											*	*	*	*	*	*	*	*	3
riemans II																											*	*	*	*	*	*	*	*	1
KONINGINNEPOLDER																																			
spuike																											*	*	*	*	*	*	*	*	1

KOEKOEK *Cuculus canorus*

Reeds voor de inpoldering werden in de Braakmanpolder territoria van de Koekoek vastgesteld (Suetens et al. 1961). De soort zal dan ook onmiddellijk na de inpoldering in het gebied niet ontbroken hebben. Voor 1960 schatten eerder genoemde auteurs het aantal territoria op 5. Sindsdien is het aantal meer dan verdubbeld. Dit is een gevolg van de toename van het aantal waardvogels.

In Noord werden in 1985 11 en in Zuid 17 territoria vastgesteld. De dichtheid in de Braakmanpolder, 2,1 territoria per 100 ha., is vrij hoog. Vermoedelijk is dit een gevolg van het grote aantal Kleine Karekieten en Graspiepers in het Braakmangebied, de voornaamste waardvogels (CR).

De territoria werden voornamelijk vastgesteld bij bos 20 en in mindere mate nabij meestal begroeide dijken. Dit kan een gevolg zijn van de inventarisatie-methode. Enkel roepende ♂♂, welke de voorkeur geven aan een uitkijkpost (bomen, struiken, weidepaaltjes), werden gekarteerd.

In de Koudepolder werden sinds 1979 jaarlijks 2 à 3 territoria vastgesteld. De soort was er reeds jaren als 'broedvogel' aanwezig (FH).

In de Koninginnepolder is de soort in ieder geval jaarlijks aanwezig sinds het begin van de jaren '60 (CR). Sinds 1982 is er jaarlijks 1 territorium.

KORDEK	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85				
GRANOWP. NOORD																																					
heerder bos									*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
rentwielaterr.									*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
overigen																																					
GRANOWP. ZUID																																					
bos Nibberweg																											*	1	1	1	1	1/2	1	1	1	1	
aanjaards N																											*	1	1	*	*	*	*	1	1	1	
Isabella N																											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
Isabella Z																											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
aanjaards Z																											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
bos aqueduct																											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
bos Aalslaget																											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
ong. roe-ruigp.																											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
overigen																																					
KOUDEPOLDER																																					
riemens 1-12										*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
KONDEWEPOLDER																																					
ouster										*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

KERKUIL *Tyto alba*

Suetens et al. (1961) vermelden: "Minstens één koppel broedvogels". De broedplaats wordt echter niet vermeld. Sindsdien is er slechts één broedgeval bekend.

Omstreeks 1970 broedde de soort in een schuur nabij Savoyaardsweg 8, juist in de Angelinapolder aan de dijk die deze polder scheidt van de Braakman. Hier bevond zich een nest op het stro met daarin 5 jongen (CR).

Verdere gegevens ontbreken.

STEENUIL *Athene noctua*

Evenals voor de Kerkuil vermelden Suetens et al. (1961): "Minstens één koppel broedvogels", maar ook voor deze soort wordt de preciese plaats niet genoemd. Vermoedelijk worden broedende vogels in de omgeving van de Riemenskreekjes bedoeld (JVI). Sinds het midden van de jaren '60 is de soort in de eigenlijke Braakmanpolder in elk geval afwezig. Wel wordt sindsdien jaarlijks door 1, soms 2 paar, gebroed in knotpopulieren langs de dijk met de Angelinapolder. Ook in 1985 broedde hier 1 paar.

Ook de broedplaatsen in de Koudepolder en Lovenpolder zijn reeds langer bekend. Het betreft hier boerenerven met o.a. knotwilgen en hoogstamfruitbomen. In 1985 was de soort aanwezig nabij Lovenweg 5, Hasjestraat 1 en Koudepoldersestraat 20. De broedplaats nabij Koudepoldersestraat 22, tot 1984 jaarlijks bezet, bleek in 1985 verlaten. Voorts heeft de Steenuil, mogelijk slechts incidenteel, gebroed nabij Noorddijk 9 (JP).

RANSUIL *Asio otus*

De Ransuil is in de Braakmanpolder broedvogel vanaf 1961. Tot het midden der jaren '60 broedden er jaarlijks 2-3 paar, waarna een geleidelijke toename plaatsvond tot 7 paar in het midden der jaren '70 (CR). Sindsdien is het aantal broedparen vrijwel gelijk gebleven.

Opvallend is dat de soort tot op heden niet als broedvogel op het Rekreatieterrein werd vastgesteld. De Ransuil maakt in het gebied uitsluitend gebruik van nesten van kraaiachtigen (Ekster en Zwarte kraai), welke zich bij voorkeur in percelen met naaldhout bevinden. In deelgebieden waar in 1985 gebroed werd, was de soort reeds jaren aanwezig (CR). In dat jaar broedden 2 paar in het Noorderbos en één paar in ieder bos met naaldhout in Zuid. Dit met uitzondering van het bos aan de Middenweg nota bene de plaats waar vanaf 1961 t/m 1984 onafgebroken gebroed werd. De Dichtheid in het Braakmanbos was normaal. Deze bedroeg 4,7 paar per 100 ha.

In de Koudepolder werd in 1984 en 1985 tijdens het gehele voorjaar en de zomer, ook overdag, regelmatig een exemplaar waargenomen. Broeden kon echter niet met zekerheid vastgesteld worden.

VELDUIL *Asio flammeus*

De Velduil werd enkel in 1953 met zekerheid als broedvogel vastgesteld. Suetens et al. (1961) vermelden voor dat jaar: "3 uitgevlogen jongen". Dezelfde auteurs maken voor 1957 melding van een mogelijk broedgeval: "Tot 15-3 een baltsend koppel en één exemplaar tot 3-5". Uit verschillende latere jaren zijn zomerwaarnemingen bekend. Vermoedelijk hebben deze betrekking op doortrekkende of overzomerende exemplaren. Reeksen van waarnemingen in het voorjaar en de zomer van 1983 en 1984 kunnen betrekking hebben op een broedgeval. De vogels werden meestal gezien nabij de Riemens I kreek en de Oostdijk en soms nabij de Westgeul en de Opspuiting. In 1985 werd in de omgeving van Riemens I op 21 en 28 mei één exemplaar waargenomen. Er zijn verder geen aanwijzingen dat de soort in 1985 gebroed heeft.

NACHTZWALUW *Caprimulgus europaeus*

Omstreeks 1964 was er één territorium in het Bos Isabella Noord en één in het bos Spanjaards Zuid. In het eerstgenoemde, toen nog jonge bos werd het nest gevonden op een pad (CR, Castelijns 1981).

GIERZWALUW *Apus apus*

In 1985 werd door 2 paar gebroed in een schuur nabij Braakmanweg 5. Dit was de eerste maal dat deze soort in de Braakmanpolder als broedvogel werd vastgesteld.

IJSVOGEL *Alcedo atthis*

De voorjaars- en zomerwaarnemingen aan de Westgeul in 1974 en 1975 hebben volgens Buise (1982) betrekking op respectievelijk een mogelijk en een waarschijnlijk broedgeval. Volgens C. Rienslag, de voormalige beheerder van het terrein, heeft de IJsvogel tot op heden nog nooit in de Braakmanpolder gebroed en hebben de waarnemingen tijdens het broedseizoen van 1974 en 1975 betrekking op doortrekkende vogels.

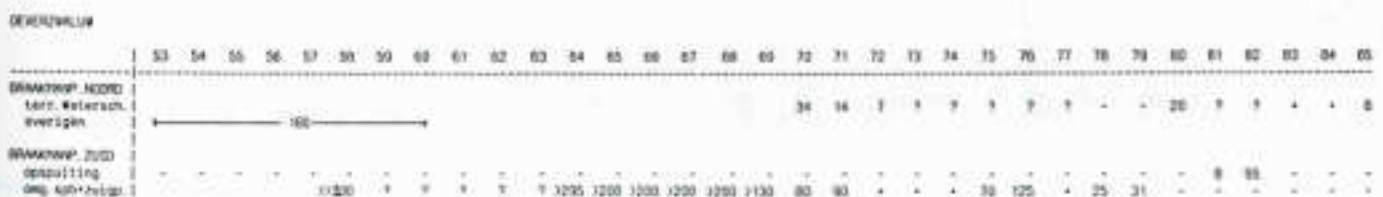

OEVERZWALUW   *Riparia riparia*

De Oeverzwaluw was reeds in 1954 als broedvogel in de Braakmanpolder aanwezig. Voor 1960 vermelden Suetens et al. (1961): "Twee broedkolonies in de Braakmanpolder. In totaal een 80-tal koppels". J.V.Impe (pers.med.) meent dat dit aantal te laag is. Voor 1958 vermeldt hij: "Op 31-7-'58 ca. 900 vogels nabij de Loozeschorweg, waaronder zeer veel juvenielen. Zij werden gevoederd door oudervogels, er waren 10-tallen verkeersslachtoffers. Op 2-8-'58 groep van 570 en ook nu, ca. 25 doden". Voor de periode '64-'69 geeft hij enkele tellingen en vermeldt erbij: "Gegevens zijn onvolledig, maar zeker hebben in die periode honderden paren gebroed in de zachte Spaarbekkendijken".

Vanaf 1967 t/m 1979 werd er jaarlijks gebroed aan de Zuigput. Door afkalving van de steile oever verdween deze broedplaats. Tweemaal, in 1981 en 1983 is hier geprobeerd opnieuw Oeverzwaluwen aan te trekken door deze oever recht af te steken. In beide jaren had dit geen succes. In 1981 ontstond door afgraving op de Opspuiting een tijdelijk biotoop, waar zich nog laat in het seizoen Oeverzwaluwen vestigden. Hiervan broedden 8 paar met succes. Een jaar later was dit biotoop nog aanwezig en broedden er 95 paar (Castelijns, 1982). In 1985 broedden 6 paar in een zanddepôt op het terrein van het Waterschap de Drie Ambachten. Hier werden vanaf 1970 regelmatig broedende Oeverzwaluwen vastgesteld. Opvallend is dat het in 1985, onder niet ongunstige omstandigheden, toch slechts een kleine kolonie betrof. Wammes et al. (1983) toonden aan dat de Oeverzwaluw afneemt door slechte omstandigheden in het overwinteringsgebied.

BOERENZWALUW   *Hirundo rustica*

Over deze soort vermelden Suetens et al. (1961): "Algemene broedvogel (30-tal koppels) bij de hoeven; ook 2 koppels onder de balken van de Scheldesluis". In 1974 werd, gelijk met een onderzoek naar de Huiszwaluw door leerlingen van de Jansenius Scholengemeenschap, ook de Boerenzwaluw in o.a. Koude- en Lovenpolder geïnventariseerd. Uit vergelijking van de gegevens zou men kunnen concluderen dat het aantal broedparen van de soort sindsdien toenog afgenomen is. Deze conclusie is echter niet juist omdat bij afwe-

zigheid van de bewoners wél de Huiszwaluw maar niet de Boerenzwaluw geteld werd. In de Braakmanpolder is, zo bleek uit gesprekken met de bewoners, het aantal broedplaatsen sinds het begin van de jaren '80 met ca. 30% afgenomen. De afname van het aantal broedparen is minstens even groot.

In 1985 werden in de gehele Braakmanpolder 65 nesten geteld: 4 op het Rekreatieterrein en 61 nabij boerderijen (2,3 paar per boerderij). De soort broedde vooral, 92% van het totaal, nabij boerderijen met vee. Er werd hier bij voorkeur in de stallen gebroed. De grootste kolonies bevonden zich nabij boerderijen met melkvee, nl.: Isabellaweg 2, Spanjaardsweg 5 en 9.

In de Koudepolder werden in 1984 12 en in 1985 9 nesten geteld. In de Lovenpolder in 1985 16. Ook hier werden de nesten voornamelijk in stallen aangetroffen en bevonden de grootste kolonies zich bij boerderijen met melkvee: Lovenweg 4 en Koudepoldersestraat 21/22.

BEZEMTALUW	53/59	60	61/73	74	75/81	82	84	85		53/59	60	61/73	74	75/81	82	84	85
BRAAKMANPOLDER									BRAAKMANPOLDER								
Braakmanweg 1						*			Spanjaardsweg 1						12		1
Braakmanweg 2						*			Spanjaardsweg 2						12		1
Braakmanweg 3						*		1	Spanjaardsweg 3						17		1
Braakmanweg 4						*			Spanjaardsweg 4						35		3
Braakmanweg 5						*			Spanjaardsweg 5						*		10
Braakmanweg 6						*		2	Spanjaardsweg 6						13		2
Braakmanweg 7						12		1	Spanjaardsweg 7						-		-
Spanjaardsweg 1						13		2	Spanjaardsweg 8						15		5
Spanjaardsweg 2						*			Spanjaardsweg 9						120		14
Spanjaardsweg 3						*			Isabellaweg 1						12		1
Rekreatieterr.						2/3		4	Isabellaweg 2						120		8
TOTAL	+	+	+	+	+	117		10	Isabellaweg 3						12		1
									Isabellaweg 4						*		5
									Loosdrechtweg 1						*		3
									Loosdrechtweg 2 (WZ)						-		-
									TOTAL			+	+	+	1102	+	55
KOUDEPOLDER																	
Koudep. str. 20						*		3	2								
Koudep. str. 21/22						1		10	2	2							
noordzijde 9						9		110	4	4							
Lovenweg 4						*		12	3	1							
Lovenweg 5						13		*	+	2							
TOTAL						6		+	+	14							
						118		115	112	15							

HUISZWALUW Delichon urbica

De Huiszwaluw wordt door Suetens et al. (1961) reeds als broedvogel genoemd: "Gewone broedvogel bij de hoeven aan de Braekman-dijken: 1 of 2 kolonies van een 20-tal nesten". Daarna ontbreken gegevens tot 1974 in welk jaar in het kader van een landelijk onderzoek (Phillippona, 1974) o.a. de Koudepolder en Lovenpolder geteld werden door leerlingen van de Jansenius Scholengemeenschap te Hulst. Betreffende de Braakmanpolder ontbreken gegevens tot 1982.

BOOMPIEPER   *Anthus trivialis*

Deze soort broedde waarschijnlijk in 1975 en zeker van 1978 t/m 1981 in het Noorderbos. In elk jaar kon wel minstens één broedgeval met zekerheid vastgesteld worden, omdat de oudervogels óf met voer óf met jongen gezien werden (HC). In 1980 en 1981 waren er ook territoria van de Boompieper in de Zuiderbossen (WW). Vanaf 1982 werd de soort niet meer broedend in de Braakmanpolder aangetroffen. De reden van het verdwijnen van deze soort is niet bekend. Behalve uit de Braakmanpolder is de soort ook uit andere polders in Oost Zeeuws-Vlaanderen verdwenen of er sterk afgenomen (Buisse 1982).

Over de Koudepolder en de Lovenpolder vermelden Suetens et al. (1961): "Er broedt wellicht jaarlijks een koppel langs de oostelijke Braekmandijk". Voor later wordt de soort niet meer als broedvogel vermeld en is in ieder geval vanaf de jaren '70 verdwenen.

BOOMPIEPER	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	
BRANOWP. NOORD noorder bos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1*	-	2	1	1	2/3	-	-	-	-		
BRANOWP. ZUID speejaars W Isabelle W	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	11
KOUDEPOLDER riems I-II	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

GRASPIEPER   *Anthus pratensis*

De eerste melding van de Graspieper als broedvogel is van Lebrecht (1957), die de soort als algemene broedvogel vermeldt voor 1956. Vermoedelijk was de soort, gezien het biotoop, reeds onmiddellijk na de inpoldering als broedvogel aanwezig. Voor 1960 schatten Suetens et al. (1961) het aantal broedparen in Noord op 90. In 1985 werden in hetzelfde gebied 36 territoria vastgesteld. Dit is een afname met 60%. Vermoedelijk is de afname veroorzaakt door intensivering van de landbouw met als gevolg minder overhoekjes, het gebruik van bestrijdingsmiddelen en mechanisatie. In Zuid werden in 1985 56 territoria vastgesteld. Hiermee komt het totaal voor de Braakman op 92.

De dichtheid is t.o.v. de rest van Nederland vrij hoog: 6,9 territoria per 100 ha., exclusief water. Dit is een gevolg van de aanwezigheid van minder intensief beheerde dijken, waarop een groot aantal van de territoria werd vastgesteld: 38.

Van de overige territoria werden er 10 vastgesteld nabij de Opspuiting en de Zuigput, 7 in grasland en 37 langs slootkanten en of wegbermen nabij akkerland. De Graspieper broedt in de Braakmanpolder vrijwel uitsluitend op plaatsen met ruige grasvegetatie en bodemreliëf.

In de Koudepolder werden in 1984 16 en in 1985 15 territoria vastgesteld. De dichtheid is hier nog hoger dan in de Braakmanpolder: 11 territoria per 100 ha. De reden hiervan is het extensieve beheer van de graslanden rondom de Riemenskreekjes en de aanwezigheid van enkele overhoekjes.

In de Koninginnepolder werden in 1985 3 territoria vastgesteld. In beide laatste deelgebieden is de soort reeds jaren als broedvogel aanwezig (CR+FH).

GRASPIEPER	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	
BRANKWAF. NOORD																																		
westgul																																		
de punt																																		
slootk.																																		
dijk																																		
akkerland (sloten & d.)																																		
BRANKWAF. ZUID																																		
buidel. grasl.																																		
opsluiting																																		
zuigput																																		
dijk																																		
akkerland (sloten & d.)																																		
KOUDEPOLDER																																		
riem I																																		
riem II																																		
KONINGINNEPOLDER																																		
spuike																																		

GELE KWIKSTAART   *Motacilla flava flava*

De Gele Kwikstaart werd voor het eerst als broedvogel vermeld door Lebrecht (1957). In 1956 was volgens hem de soort algemeen. Voor 1960 schatten Suetens et al. (1961) het aantal broedparen voor Noord op 30. In 1985 werden in hetzelfde gebied 25 territoria vastgesteld. De afname t.o.v. 1960 bedraagt ca. 20%. Dit is een gevolg van het verdwijnen van vochtige graslanden; voor de soort het biotoop bij uitstek. De afname werd deels gecompenseerd door het broeden op akkerland. In Zuid werden in 1985 53 territoria vastgesteld. Het totaal voor de Braakmanpolder bedroeg 78 en de dichtheid 5,9 territoria per 100 ha., exclusief water. Dit is voor Nederlandse begrippen vrij hoog. Vermoedelijk is dit een gevolg van het tot broeden komen op akkerland.

HEGGEMUS   *Prunella modularis*

De Heggemus broedt in de Braakmanpolder sinds het begin van de jaren '60 (CR). Volledige inventarisaties zijn er enkel van het Noorderbos vanaf 1979. Tot en met 1985 werden er jaarlijks 5-9 territoria vastgesteld. De laagste aantallen na de strenge winters van 1979 (6 territoria) en 1985 (5 territoria). Ook op andere plaatsen in de Braakmanpolder bleek de Heggemus na de strenge winter van 1985 afgenomen. In de omgeving van de Spaarbekken van minstens 4 territoria naar 2 en aan de Oostdijk van 5 naar 1. In 1985 werden in de gehele Braakmanpolder 31 territoria vastgesteld. In meer gunstige jaren zal dit dicht tegen de 50 liggen.

In het Noorderbos werden 5 territoria vastgesteld (dichtheid 15 territoria per 100 ha.), in de Zuiderbossen 13 (dichtheid 15 per 100 ha.), op het Rekreatieterrein 4 (dichtheid 11 territoria per 100 ha.) en in de overige gebieden in Noord en Zuid 9 (dichtheid 0,76 territoria per 100 ha., exclusief water).

De dichtheid in de afzonderlijke deelgebieden is vrij laag. Voor de gehele Braakmanpolder bedraagt deze 2,3 territoria per 100 ha., exclusief water. Opvallend is de wat lagere dichtheid op het Rekreatieterrein t.o.v. de andere bosgebieden. Dit is niet in overeenstemming met ervaringen elders in Nederland, waar de soort in de omgeving van menselijke bewoning algemeen is (Teixeira 1979).

In de bosgebieden mijdt de soort percelen met Canadapopulieren (*Populus x canadensis*) zonder onderbegroeiing, komt verder gelijkmatig verspreid over de percelen voor, maar heeft een voorkeur voor bosranden. Buiten het bos werden territoria vastgesteld nabij boerderijen (4), in windsingels (4) en in verspreid staande struiken op de Oostdijk (1).

Suetens et al. (1961) vermelden m.b.t. de Heggemus: "minstens 5 paar in de omringende polders". In de Koudepolder werden in 1984 10 en in 1985 5 territoria vastgesteld. Ook hier is de afname een gevolg van de strenge winter 1984/85. De dichtheid in de Koudepolder bedroeg in 1985 3,6 territoria per 100 ha. De territoria werden vastgesteld nabij boerderijen (3) en in windsingels (2).

In het geïnventariseerde deel van de Koninginnepolder ontbrak de soort in 1985, in 1984 was er 1 territorium. Aan de Lovenweg 4/5 werd in 1985 1 territorium vastgesteld.

NACHTEGAAL   *Luscinia megarhynchos*

Van de Nachtegaal was er in 1968 een waarschijnlijk broed-geval in het Noorderbos (JVI). De soort broedde vanaf dat jaar incidenteel en is vanaf 1976 in ieder geval een jaarlijkse broedvogel (CR+HC). Sindsdien is de Nachtegaal telkens aanwezig met maximaal 2 territoria in het Noorderbos en 1-3 territoria in de Zuiderbossen.

In 1985 werd, onverwacht, een vrij groot aantal territoria vastgesteld: 2 in Noord en 11 op diverse plaatsen in Zuid. Het is mogelijk dat voorheen een enkel territorium niet werd opgemerkt. Er is echter zeer zeker sprake van een plotselinge toename (CR+HC). De dichtheid in het gehele Braakmanbos bedroeg 8,5 territoria per 100 ha.

Vrijwel alle territoria werden vastgesteld in loofbos-randen op plaatsen met een dichte onderbegroeiing van struiken en een kruidenvegetatie. Deze kruidenvegetatie bestond voornamelijk uit Grote Brandnetel (*Urtica dioica*). Een territorium bevond zich in een dichte meidoornhaag.

Tot op heden werden in de Koudepolder en de Koninginnepolder geen territoria van de Nachtegaal vastgesteld.

NACHTEGAAL	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85		
BRAAKMAN BOS NOORD noorder bos															1	1	1	1	1	1	1	1				2	2	2	2	2	2	2	2		
BRAAKMAN BOS ZUID																																			
bos Rijksweg																																			
openjaars H																										1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Isabella W																																			
Isabella Z																																			
Oost kwadrant																																			
het ansluigel																																			

BLAUWBORST   *Luscinia svecvica cyanecula*

De Blauwborst werd voor het eerst in 1970 als broedvogel in het gebied vastgesteld. In dat jaar broedde één paar aan de Westgeul. Hierna ontbreken gegevens tot 1979. Daarna was de soort, uitgaande van de gegevens, nog niet jaarlijks als broedvogel aanwezig. Pas in 1984 lijkt de vestiging definitief. Het daarop volgende jaar werden er in de Braakmanpolder 4-5 territoria vastgesteld. Ook in andere gebieden in Oost Zeeuws-Vlaanderen vestigde de soort zich omstreeks 1984 of nam het aantal territoria toe (Castelijns, 1984).

De territoria bevonden zich alle in verruigde rietvelden. In regelmatig gemaaide rietvelden ontbrak de soort.

BLANKBROST

	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85				
BRANKMANP. NOORD westzijde																-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
BRANKMANP. ZUID oostzijde omg. spaarbek.																																		-	-	2	3

ZWARTE ROODSTAART *Phoenicurus ochruros*

De Zwarte Roodstaart is in de Braakmanpolder in ieder geval een jaarlijkse broedvogel sinds 1971. De soort broedt sindsdien jaarlijks op de gebouwen nabij de Spaarbekken (FH+HC). Ook op andere plaatsen was de soort reeds enkele jaren aanwezig: boerderij Savojaardsweg 3 en het opslagterrein van het Waterschap de Drie Ambachten in Noord. In 1985 werden behalve op deze plaatsen ook territoria vastgesteld op het Rekreatie-terrein (1-2) en de boerderij Isabellaweg 2 (1). Alle territoria bevonden zich nabij gebouwen.

De dichtheid in de Braakmanpolder exclusief water bedroeg 0,37 - 0,45 territoria per 100 ha.

Tot op heden werden er in de Koudepolder en de Koningin- polder geen broedgevallen vastgesteld.

ZWARTE ROODSTAART

	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85			
BRANKMANP. NOORD rekreatieterr. terr. Walsbos savoyardsweg 3								-	-	-																										1/2
BRANKMANP. ZUID omg. spaarb. Isabellaweg 2																				1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	

PAAPJE *Saxicola rubetra*

Suetens et al. (1961) vermelden over deze soort: "Eén of 2 paar in de omringende polders". Daarna wordt de soort enkel nog gemeld in 1980, toen er een paar broedde in Zuid. Dit broedgeval vond plaats aan de rand van het grasland nabij het Kikkersputje (CR).

ROODBORSTTAPUIT   *Saxicola torquata*

De Roodborsttapuit broedt sinds het begin van de jaren '50, vermoedelijk jaarlijks, in de Braakmanpolder. Suetens et al. (1961) vermelden over het noordelijke deel: "Jaarlijks een 5-tal koppels". Daarna ontbreken eksakte gegevens tot 1974. Volgens CR en JVI was de soort tussentijds jaarlijks aanwezig. Na 1973 broedden jaarlijks minstens één en maximaal 5 paar in de gehele Braakmanpolder. De meeste broedgevallen in het gebied vonden plaats op dijken met ruigten en in wegbermen.

In de eigenlijke Koudepolder en Koninginnepolder werden tot nu toe nog geen broedgevallen vastgesteld. Daarentegen broedt de soort regelmatig op de aangrenzende dijken.

ROODBORSTTAPUIT	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85		
BRAAKMANP. NOORD																																			
oostelijk	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	
westel. grasl.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
overigen																																			
BRAAKMANP. ZUID																																			
westelijk																																			
oostel. dijk en																																			
weg. spaarbek.																																			

TAPUIT   *Oenanthe oenanthe*

De soort broedde voor het eerst met zekerheid in de Braakmanpolder in 1974: 3 paar aan de Spaarbekkens en de Zuigput (GvA). Enkele jaren eerder was er al een mogelijk broedgeval aan de Spaarbekkendijk. Hier werd op 6-6-'71 in een geschikt biotoop 1 ex. gezien (JVI). In 1976 was er op dezelfde plaats een zeker broedgeval (CR) en bovendien in datzelfde jaar een waarschijnlijk broedgeval op de dijk met de Angelinapolder (CR).

KRAMSVOGEL   *Turdus pilaris*

Een waarschijnlijk broedgeval in 1984 in Zuid in Isabella Noord. In mei en juni werd regelmatig een vogel op een bospad waargenomen nabij percelen met Canadapopulieren (*Populus x canadensis*), Eik (*Quercus spec.*) en Es (*Fraxinus excelsior*).

ZANGLIJSTER   *Turdus philomelos*

De Zanglijster broedt in de Braakmanpolder sinds 1958. In 1960 was het aantal broedparen toegenomen tot 5 - 10 paar (Suetens et al, 1961).

Tot 1985 is er over deze soort vrijwel niets bekend. In dat jaar waren er in de gehele Braakmanpolder 84 territoria: 12 in het Noorderbos (dichtheid 35 territoria per 100 ha.), 16 op het Rekreatieterrein (dichtheid 46 territoria per 100 ha.), 30 in de Zuiderbossen (dichtheid 36 territoria per 100 ha.) en 26 in de overige gebieden van Noord en Zuid (dichtheid 2,1 territoria per 100 ha., exclusief water). De dichtheid in de gehele Braakmanpolder, exclusief water, is normaal en bedraagt 6,3 territoria per 100 ha. Op het Rekreatieterrein is de dichtheid, net als het geval was bij de Merel, wat hoger dan in de Noorder en Zuiderbossen. Ook de Zanglijster geeft de voorkeur aan wat meer open terrein (Teixeira, 1979). In vergelijking met de rest van Nederland is het aantal territoria van de Zanglijster ten opzichte van de Merel hoog. De verhouding tussen beide bedraagt 1 : 1,2, terwijl elders de verhouding, berekend met geschatte aantallen, zoals vermeldt door Teixeira (1979), 1 : 5 bedraagt.

In het bos was de soort evenredig over de diverse percelen verdeeld. Bij de meeste boerderijen was er, net zoals van de Merel, wel een territorium. Uitzonderingen waren Savoyaardsweg 3 en Spanjaardsweg 2, 4 en 6. Voorts bevonden zich territoria in windsingels: 3 rondom de Spaarbekkens, 1 in Zuid en 4 op de Wevelswaeldijk.

In 1984 werden in de Koudepolder 4 en in 1985 3 territoria vastgesteld (dichtheid 2,1 territoria per 100 ha.). Aan de Lovenweg 4/5 waren er in 1985 2 territoria.

In het geïnventariseerde deel van de Koninginnepolder ontbrak de soort.

JANGT.IJSTER	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	
BRAAKMANP. NOORD																																		
noorder bos	-	-	-	-	-	-	-	1	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	14	15	13	13	14	14	12	
recreatieterr.																										*	*	*	*	*	*	*	*	10
weverveldijk								5/10					*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	4
boerderijen																										*	*	*	*	*	*	*	*	8
BRAAKMANP. ZUID																																		
bos Hildeweg																										*	*	*	*	*	*	*	*	2
spanjaards N																										*	*	*	*	*	*	*	*	1
isabella M																										*	*	*	*	*	15	15	14	
isabella Z																										*	*	*	*	*	*	*	*	8
spanjaards Z																										*	*	*	*	*	*	*	*	3
bos equivoet																										*	*	*	*	*	2	11	1	
bos Amelagel.																										*	*	*	11	11	12	11	1	
ong. boerbeb.																										*	*	*	*	16	13	13	3	
boerderijen																										*	*	*	*	*	*	*	*	10
overigen																																		1
KOUDEPOLDER																																		
riems I																											*	*	*	*	*	*	2	2
riems II																											*	*	*	*	*	*	2	1
LOVENWEG 4/5																											*	*	*	*	*	*	11	3

GROTE LIJSTER *Turdus viscivorus*

De soort is broedvogel in de Braakmanpolder sinds het begin van de jaren '60 en is sindsdien geleidelijk toegenomen (CR). In 1985 waren er in de gehele Braakmanpolder 21 territoria: 4 in het Noorderbos (dichtheid 12 territoria per 100 ha.); 4 op het Rekreatieterrein (dichtheid 11 territoria per 100 ha.) en 9 in de Zuiderbossen (dichtheid 11 territoria per 100 ha.) In de gehele Braakmanpolder, exclusief water, bedroeg de dichtheid 1,6 territorium per 100 ha.

Voor Nederlandse begrippen is de dichtheid normaal en voor Zeeuwse begrippen hoog. De reden hiervan is dat, in tegenstelling tot grote delen van Zeeland, de bodem in de Braakmanpolder uit zandgrond bestaat. Vanouds is bekend, dat de soort op zandgrond in het oosten van het land veel algemener is dan op de klei in het westen (Teixeira, 1979).

De territoria bevonden zich alle, op één na, in Canadapopulieren (*Populus x canadensis*): 17 in het bos, 2 rondom boerderijen en één op een dijk. Daarnaast was er één territorium op een dijk met Platanen (*Platanus x hybrida*). Onderbegroeiing lijkt voor de soort van gering belang.

In de Koudepolder werden in 1984 1 en in 1985 2 territoria vastgesteld. De territoria bevonden zich rondom boerderijen met hoogstamfruitbomen en Canadapopulieren. In 1985 was er ook een territorium aan de Lovenweg 4/5 in een hoogstamboomgaard.

Tot op heden werd de soort niet in het onderzochte deel van de Koninginnepolder vastgesteld.

WAAIERSTAARTRIETZANGER

Cisticola juncidis

De soort werd aan de Westgeul voor het eerst in 1975 als broedvogel vastgesteld. In dat jaar waren er 3 territoria. Eén nest werd gevonden (CR, HW). Ten gevolge van zware regenval mislukte het broedgeval. Het nest bevindt zich momenteel in het Natuurhistorisch Museum te Leiden. Sindsdien waren er aan de Westgeul regelmatig, doch niet jaarlijks, 1 - 2 territoria. In 1985 ontbrak de soort. Mogelijk voor langere tijd, omdat er ten gevolge van de strenge winter van 1984/'85 ook elders in Zeeuws-Vlaanderen geen territoria vastgesteld werden.

De territoria bevonden zich aan de Westgeul in het Noordelijk deel in de overgangszone van Riet (*Phragmites australis*), biezten (*Scirpus spec.*) en zeggen

(*Carex spec.*) en in het Zuidelijk deel in schrale grasvegetatie, gedomineerd door Langbaardgras (*Vulpia myuros*), Zilverhaver (*Aira caryophylla*) en Duinriet (*Calamagrostis epigejos*). Het geheel is omgeven door Rietkragen.

WAAIERSTAARTRIETZANGER

	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	
BRAAKMANGEBIED	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Westgeul	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

SNOR

Locustella luscinioides

Van deze soort aan de Westgeul telkens één territorium in 1977, 1978, 1979 en 1982 t/m 1985. Daarvoor slechts een maal uit het Braakmangebied gemeld: in 1968 of 1969 één territorium in de Koninginnepolder (CR).

BOSRIETZANGER *Acrocephalus palustris*

De Bosrietzanger broedde voor het eerst in 1958 in Noord in een tarweveld (JVI). Ook in 1959 en 1960 werd in soortgelijk biotoop gebroed (JVI, Suetens et al, 1961). Over de soort is sindsdien, behalve dat ze jaarlijks aanwezig was, vrijwel niets bekend (FH, CR).

In 1985 waren er in de Braakmanpolder 21 territoria, 16 in Noord en 5 in Zuid. Alle territoria bevonden zich in of in de onmiddellijke omgeving van verruigde rietvelden met struiken. De dichtheid in de gehele Braakmanpolder, exclusief water, bedroeg in 1985 1,6 territoria per 100 ha.

In de Koudepolder waren in 1984 7 en in 1985 6 territoria aanwezig. In 1985 bedroeg de dichtheid er 4,3 territoria per 100 ha. Vier territoria bevonden zich in verruigde rietvelden en 2 in wilgenbosjes. De soort is er broedvogel sinds het begin van de jaren '60 (CR, FH).

In de Koninginnepolder, met een ogenschijnlijk geschikt biotoop, is enkel een territorium bekend uit 1984. In 1985 ontbrak de soort als broedvogel.

BOSRIETZANGER	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85			
BRAAKMANP. NOORD																																				
westgeul							-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	8	
rwt. tect. de puit							-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	7	
overige				-	-	11	11	7	7	7																									1	
BRAAKMANP. ZUID																																				
kikkerput																																			1	
leemleekveel																																			1	
oudputting																																			2	
weg. speerhek																											+	+	+	+	+	+	+	+	1	
KOUCHEPOLDER																																				
rivers I									?	?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	5	
rivers II																																				1
KONINGINNEPOLDER																																				
suiden																																				1

KLEINE KAREKIET *Acrocephalus scirpaceus*

De Kleine Karekiet broedt jaarlijks in de Braakmanpolder sinds 1960. Door het ontstaan van Rietvelden en Rietkragen is de soort zeer sterk toegenomen.

In 1985 werden in de Braakmanpolder 238 territoria vastgesteld. Alle bevonden zich in Riet (*Phragmites australis*). De dichtheid in rietkragen, zoals aan het Isabellakanaal en de Kreekoever in Noord, zijn hoger dan in rietvelden. Onder andere hierdoor zijn de territoria zeer ongelijk over het gebied verdeeld. De dichtheid is dan ook enkel berekend voor de gehele Braakmanpolder, exclusief water: 17 territoria per 100 ha.

De soort broedt in de Braakmanpolder overal waar Riet aanwezig is, zelfs in smalle sloten tussen grasland wordt gebroed. Buiten Riet werden geen territoria vastgesteld.

Uit de Koudepolder en de Koninginnepolder is de soort in ieder geval als broedvogel bekend vanaf het begin der jaren '60 (CR, FH). Het aantal broedparen in de Koudepolder in 1984 en 1985 bedroeg respectievelijk 5 en 9 paar. De toename in 1985 ten opzichte van 1984, is waarschijnlijk ontstaan, doordat de Rietvelden aan de Riemens I minder intensief beweiden en niet platgebrand werden.

In de Koninginnepolder werden in 1985 7 territoria vastgesteld.

KLEINE KAREKIET	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85					
BRAAKMANPOLDER																																						
westgeul						-	-	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	44		
rwb. terr. de punt								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	24			
kreekoever								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	41			
BRAAKMANPOLDER																																						
Isabellakanaal																																				58		
oospuiting																																				5		
ovigen																																				14		
ong. spaarbak																																				40		
overigen (sloten e.d.)																																				12		
KOUDEPOLDER																																						
riemns I																																				3	7	
riemns II																																				2	2	
KONINGINNEPOLDER																																						
sluik																																				15	15	1

GROTE KAREKIET   *Acrocephalus arundinaceus*

Vanaf het begin van de jaren '60 tot en met 1975 was er jaarlijks, net noordelijk van de Middenweg nabij het tegenwoordige restaurant, één territorium (CR). Aan de Westgeul is de soort op grond van de gegevens een onregelmatige broedvogel. Toch heeft de soort er in de jaren '60 vermoedelijk regelmatig gebroed dan op grond van de gegevens valt af te leiden (CR). Geheel onverwacht was er in 1985 op het westelijk deel van het Recreatieterrein, in een betrekkelijk klein rietveldje, een territorium.

Behalve in de Braakmanpolder was er in 1971 één territorium in de Koninginnepolder (CR).

GRTE KAREKIJT	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85
BRAAKMANPOLDER westgeel zwartellert.								-	-	1	1	2	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
KONINGINNEPOLDER soudam																			1														

SPOTVOGEL *Hippolais icterina*

In 1959 was er in het noordelijk deel van de Braakmanpolder volgens Suetens et al. (1961) "Wellicht een broedgeval". Omdat de Spotvogel een pioniersoort is, is het aannemelijk dat de soort vanaf toen jaarlijks aanwezig was. Om dezelfde reden was de soort aan het begin van de jaren '70, toen het bos nog veel jonger was, algemener dan tegenwoordig.

In 1985 waren er in de Braakmanpolder 47 territoria, waarvan 1 in het Noorderbos, 13 op het Rekreatieterrein, 17 in de Zuiderbossen en 16 in de overige gebieden in Noord en Zuid. De gemiddelde dichtheid in de gehele Braakmanpolder, exclusief water, is normaal: 3,7 territoria per 100 ha.

De soort heeft in het gebied een sterke voorkeur voor dichte windsingels. Zo bedroeg de dichtheid op het Rekreatieterrein, met veel singels rond de vakantiewoningen en kampeerplaatsen, 37 territoria per 100 ha. Ook in de Zuiderbossen is de dichtheid hoog: 20 territoria per 100 ha. Dit omdat er in tegenstelling tot het Noorderbos (2,7 territoria per 100 ha.) de singels niet zo rigoreus gekapt werden. Buiten het bos bevonden zich alle territoria in windsingels nabij boerderijen (8) en op dijken (8). In bosgebieden werden 22 territoria in windsingels, 6 in jong loofbos en 4 in bosranden, in een met windsingels vergelijkbaar biotoop, vastgesteld.

In de Koudepolder werden 1984 één en in 1985 3 territoria vastgesteld, alle eveneens in dichte singelvormige bosschages.

Tot op heden werden er nog geen territoria van de soort in het geïnventariseerde deel van de Koninginnepolder vastgesteld.

GRASMUS   *Sylvia communis*

Over de soort vermelden Suetens et al. (1961): "Ongeveer 15 koppels broeden er jaarlijks in de Braekmanvelden". Omdat de Grasmus een pioniersoort is, was de soort ongetwijfeld kort na de inpoldering aanwezig. Evenals de Spotvogel, was de Grasmus, toen het bos nog jong was, hierin algemener dan tegenwoordig. Sinds 1975 lijkt het aantal territoria, 3 tot 5, in het Noorderbos stabiel.

In de Braakmanpolder werden in 1985 30 territoria vastgesteld: 4 in het Noorderbos, 3 op het Rekreatieterrein, 4 op de Oostdijk, 5 in de omgeving van de Spaarbekkens, 12 in de Zuiderbossen en 2 in de overige gebieden in Noord en Zuid.

De dichtheid in de gehele Braakmanpolder, exclusief water, bedroeg 2,3 territoria per 100 ha. De territoria bevonden zich in: bosranden 15, windsingels 10, op een dijk met verspreid staande struiken 4 en in jong loofhout 1. Overigens werden 4 van de 5 territoria in de windsingels om de Spaarbekkens vastgesteld, in gedeelten welke in de winter '83/'84 gekapt werden.

In de Koudepolder waren in 1984 4 en in 1985 3 territoria aanwezig. Tot op heden werd van deze soort in het geïnventariseerde deel van de Koninginnepolder nog geen territorium vastgesteld. De dichtheid in de Koudepolder bedroeg in 1985 2,1 territoria per 100 ha.

GRASMUS	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85			
BRAAKMAN NOORD																																				
noorder bos						1	1									11																				4
recreatieterr.							1	1																												3
oostdijk																																				4
overigen																																			1	
BRAAKMAN ZUID																																				
bos Roodeweg																																				
spanjaards 4																																				
Isabella 4																																				
Isabella 2																																				
spanjaards 2																																				
bos apeduct																																				
bos Keeslagel																																				
ong. spaarbek.																																				
overigen																																				
KOUEPOLDER																																				
riem I																																				2
riem II																																				2

TUINFLUITER   *Sylvia borin*

De Tuinfluiter is in de Braakmanpolder broedvogel sinds het begin van de jaren '60 (CR). Over aantalsontwikkelingen is weinig bekend. Het aantal territoria in Noord lijkt sinds 1978 vrijwel gelijk gebleven.

In 1985 waren er in de Braakmanpolder 79 territoria: 16 in het Noorderbos (dichtheid 48 territoria per 100 ha.), 5 op het Rekreatieterrein (dichtheid 14 territoria per 100 ha.), 39 in de Zuiderbossen (dichtheid 45 territoria per 100 ha.) en 19 in de overige gebieden in Noord en Zuid (dichtheid, exclusief water 1,7 territoria per 100 ha.).

De dichtheid in het Noorderbos en de Zuiderbossen is hoog. Dit is vermoedelijk een gevolg van het geringe oppervlak van de afzonderlijke percelen en de voorkeur van de Tuinfluiter voor de randen hiervan

De soort mijdt in de Braakmanpolder de dichte percelen Dennenbos en de percelen met Canadapopulier (*Populus x canadensis*) en Eik (*Quercus spec.*) zonder ondergroei. Het relatief hoge aantal Tuinfluiters op de Wevelswaeldijk en in windsingels rondom boerderijen is opvallend. Beide bestaan uit struiken met doorgroeiers. De soort ontbreekt daarentegen vrijwel geheel in de windsingel rondom de Spaarbekkens, omdat deze te dicht begroeid is.

In 1984 was er evenals in 1985 1 territorium in de Koudepolder. Mogelijk was de soort hier reeds veel vroeger aanwezig. Suetens et al. (1961) immers, vermelden reeds in 1954 de Tuinfluiter als een waarschijnlijke broedvogel van de Braakmanpolder omringende polders.

In de Koninginnepolder werd de soort tot op heden niet als broedvogel vastgesteld.

TUINFLUITER	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85					
BRAAKMAN NOORD																																						
noorder bos																																						
rekreatieterr.																																						
wevelswaeldijk																																						
boerderijen																																						
BRAAKMAN ZUID																																						
bos middenweg																																						
speerjerd N																																						
labellen N																																						
labellen Z																																						
speerjerd Z																																						
bos spandijk																																						
bos spandijk																																						
weg spandijk																																						
wevelswaeldijk																																						
KONINGINNEPOLDER																																						
rijns I																																						

ZWARTKOP *Sylvia atricapilla*

De Zwartkop broedt sinds het midden van de jaren '60 in de Braakmanpolder (CR). De soort is tot aan het begin van de jaren '80 geleidelijk toegenomen. Het aantal territoria is sindsdien gelijk gebleven.

In 1985 waren er in de Braakmanpolder 84 territoria: 18 in het Noorderbos, 11 op het Rekreatieterrein, 48 in de Zuiderbossen en 7 in de overige deelgebieden. De dichtheid in de Braakmanbossen is zeer hoog en bedraagt 53 territoria per 100 ha. in Noord, 31 territoria per 100 ha. op het Rekreatieterrein en 57 territoria per 100 ha. in Zuid. Dit is een gevolg van het open karakter en de leeftijd van het bos. De soort heeft een voorkeur voor ouder bos.

De soort mijdt in de Braakmanpolder de aaneengesloten percelen naaldhout en geeft de voorkeur aan de percelen loofhout met onderbegroeiing en verruigde percelen met een afwisseling van Sparren en loofhout. Opvallend is dat de Zwartkop, i.t.t. hetgeen meestal het geval is in Nederland, in de Braakmanpolder hogere dichtheden bereikt dan de Tuinfluiter.

In 1984 werden in de Koudepolder 2 territoria vastgesteld en in 1985 1.

Tot op heden ontbrak de soort in de Koninginnepolder.

ZWARTKOP	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85			
BRANKWIP NOORD																																				
noorder bos																																				
rekreatieterr.																																				
BRANKWIP ZUID																																				
bos Hlolenweg																																				
spanjaards M																																				
Isabelle M																																				
Isabelle Z																																				
spanjaards Z																																				
bos aqueduct																																				
bos zwilvejet.																																				
ong. spaarbek.																																				
boerderijen																																				
KOUDEPOLDER																																				
riemans Z																																				

TJIFTJAF   *Phylloscopus collybita*

De Tjiftjaf is in de Braakmanpolder broedvogel sinds het begin van de jaren '60 (CR). Het maximum aantal territoria werd aan het eind van de jaren '70 bereikt. Sinds 1978 is het aantal territoria met 42% afgenomen. De reden hiervan is niet bekend.

In het Noorderbos werden in 1985 11, op het Rekreatieterrein 15 en in de Zuiderbossen 29 territoria vastgesteld. De dichtheden bedroegen respectievelijk 32, 43 en 34 territoria per 100 ha. De dichtheid in de bosgebieden is vrij hoog. Dit is een gevolg van het open karakter van het bos. Het meest uitgesproken komt dit naar voren op het Rekreatieterrein. Behalve in het bos was er in 1985 1 territorium nabij een boerderij.

De Fitis gaf in de Braakmanpolder de voorkeur aan loofhout en ontbrak in de percelen met uitsluitend naaldhout. In de windsingels hier omheen broedde de soort daarentegen wel. De hoogste dichtheden bereikte de soort in de percelen jong loofhout in Zuid. De dichtheid bedroeg er 200 territoria per 100 ha. Buiten het bos broedt de Fitis voornamelijk in windsingels (29 territoria), maar ook in kleinere bosschages (2 territoria).

In de Koudepolder werden in 1984 en in 1985 respectievelijk 9 en 6 territoria vastgesteld. De dichtheid bedroeg er in 1985 4,3 territoria per 100 ha.

In de Koninginnepolder was er in 1985 1 territorium.

In laatstgenoemde, buiten de Braakmanpolder gelegen deelgebieden, is de soort in ieder geval broedvogel sinds het begin van de jaren '60 (CR).

FITIS	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85				
BRAAKMANP. NOORD																																					
noorder bos						·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·		
recreatieterr.						·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·		
weliswaaijke																																					
boerderijen																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
BRAAKMANP. ZUID																																					
bos Ploeterweg																											·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
spanjaards N																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
isabella M																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
isabella Z																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
spanjaards Z																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
bos spanjaards																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
bos aanlegst.																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
omp. spanjaards																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
overigen																										·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
KOUDEPOLDER																																					
rimens I								·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	
rimens II								·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·
KONINGINNEPOLDER																																					
spanjaards								·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	

GOUDHAANTJE   *Regulus regulus*

De soort broedt sinds het midden van de jaren '70 jaarlijks in de Braakmanpolder. Het aantal territoria is sindsdien geleidelijk toegenomen (CR). In 1985 waren er in het gehele gebied 9 territoria: 3 in het Noorderbos, en 6 in de Zuiderbossen. Op het Rekreatieterrein ontbrak de soort.

Alle territoria bevonden zich in naaldbos. Enkel gerekend naar het oppervlak aan naaldbos, bedroeg de dichtheid 37 territoria per 100 ha. Voor het gehele bos bedroeg de dichtheid 6,7 territoria per 100 ha. Dit is ten opzichte van de rest van Nederland vrij laag.

BONTE VLIEGENVANGER   *Ficedula hypoleuca*

Eén mogelijk broedgeval van deze soort in 1981. Op 22-5-1981 werd in een geschikt biotoop een zingend exemplaar gehoord (WW).

BAARDMANNETJE   *Panurus biarmicus*

In 1985 werd op 19 mei (BG) een paar waargenomen aan het noordelijk deel van de Westgeul. Ofschoon later speciaal op deze soort werd gelet, werd ze niet meer waargenomen. De vogels hebben naar alle waarschijnlijkheid dan ook niet in het gebied gebreed.

STAARTMEES   *Aeghitalos caudatus europeus*

De Staartmees broedt jaarlijks in de Braakmanpolder sinds 1981 (CR, HC). Daarvoor broedde de soort mogelijk in 1976 in Zuid (CR). Vanaf 1981 t/m 1985 broedde jaarlijks 1 paar in Zuid en in 1982 tevens 1 paar in Noord. In de jaren waarin de soort met zekerheid vastgesteld werd, werden steeds de oudervogels met jongen gezien. De broedgevallen in 1984 en 1985 vonden respectievelijk plaats in Isabella Noord en Zuid. De soort breidt zich ook elders in Oost Zeeuws-Vlaanderen uit (med. WW+BG).

MATKOP   *Parus montanus*

De Matkop broedt vermoedelijk in de Braakmanpolder sinds 1970 (CR). In het Noorderbos broedden van 1978 t/m 1984 jaarlijks 2 - 4 paar. In de Zuiderbossen broedden in 1975 minstens 2 paar en in 1984 minstens 3 paar. In 1985 werden in het gehele gebied

slechts 4 territoria vastgesteld, één in elk bosgebied. Dit was een halvering van het aantal territoria t.o.v. 1984. Deze halvering werd waarschijnlijk veroorzaakt door de strenge winter van 1984/'85, omdat Matkoppen in tegenstelling tot Pimpelmezen en Koolmezen, veel minder geneigd zijn de menselijke omgeving op te zoeken.

De dichtheid in het gehele Braakmanbos bedroeg in 1985 2,6 territoria per 100 ha. en kan in gunstiger jaren meer dan 5 territoria per 100 ha. bedragen.

In 1985 werden de territoria op de volgende plaatsen vastgesteld: In het Noorderbos in een perceel Fijnsparren (*Picea abies*) met enig loofhout, op het Rekreatieterrein in enkele rijen Dennebomen (*Pinus spec.*), in het bos Isabella Noord aan de rand van een Dennebos nabij Canadapopulieren (*Populus x Canadensis*) en aan de Axelsegatweg in Eikenbos (*Quercus spec.*).

In de Koudepolder broedde de soort in ieder geval in 1959 en 1960. Behalve de afwezigheid van de soort in 1984 en 1985 is uit vroegere jaren niets bekend.

Tot op heden werd van de soort in het geïnventariseerde deel van de Koninginnepolder geen enkel territorium vastgesteld.

WATKOP	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85		
BRAAKMAN BOS																																			
noorder bos																																			
rekreatieterr.																																			
BRAAKMAN, DIJD																																			
bos Nieuweweg																																			
isabella N																																			
bos Axelsegat																																			
KOUEPOLDER																																			
rijens I-II																																			

ZWARTE MEES   *Parus ater*

In 1983 was er een waarschijnlijk broedgeval van deze soort in het Noorderbos. Tot 22 mei werd hier in geschikt biotoop regelmatig een zingend exemplaar gehoord (MCp).

GRAUWE KLAUWIER   *Lanius collurio*

In 1974 een geslaagd broedgeval in een windsingel met Meidoorn (*Crataegus spec.*) nabij Spanjaardsweg 6 (CR+FH).

VLAAMSE GAAI   *Garrulus glandarius*

De soort broedt in de Braakmanpolder sinds het begin van de jaren '60. Tot de jaren '70 waren er jaarlijks twee paar aanwezig. Daarna breidde de soort zich langzaam uit (CR).

In 1985 werden er in de Braakmanpolder 13 territoria vastgesteld. Alle territoria bevonden zich in bos: 4 in het Noorderbos, 2 op het Rekreatieterrein en 7 in de Zuiderbossen. De dichtheid in het Braakmanbos, 8,5 territoria per 100 ha., is normaal.

De soort geeft in het bos de voorkeur aan naaldbout (8 territoria) boven loofhout (5 territoria).

Buiten het bos en in de Koudepolder en Koninginnepolder werd de Vlaamse Gaai nog nooit broedend aangetroffen.

VLAAMSE GAAI	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85				
BRANKHOF, NOORD																																					
noorder bos																																					
rekreatieterr.																																					
BRANKHOF, ZUID																																					
bos Hoozenweg																																					
Spatjaard N.																																					
Lambilla N.																																					
Lambilla Z.																																					
spanjaards Z.																																					
bos overloop																																					

EKSTER   *Pica pica*

Over deze soort vermelden Suetens et al. (1961): "Een drietal broedvogels, zouden sterk toenemen zonder drastische maatregelen". Ondanks de sterke vervolging nam de soort enigzins toe. Later, toen de vervolging grotendeels wegviel, trad er een sterke toename op van het aantal broedparen (CR).

In 1985 broedden er in de Braakmanpolder 37 paar, waarvan 15 in Noord. De dichtheid in de Braakmanpolder was normaal, ze bedroeg exclusief water, 2,8 paar per 100 ha. De meeste nesten bevonden zich in bos: Noorderbos 6, Rekreatieterrein 3 en Zuiderbossen 10. In tegenstelling tot de Zwarte Kraai, broedden er nogal wat Eksters in windsingels om boerderijen (8). Voorts werden 7 nesten aangetroffen in windsingels op dijken, 2 in struiken op dijken, en 1 in een rij Platanen (*Platanus x hybrida*) op een dijk.

In de Koudepolder broedden zowel in 1984 als in 1985 3 paar Eksters. In 1985 vonden twee broedgevallen plaats in een vrij lage windsingel en één in een Canadapopulier nabij een boerderij.

In de Koninginnepolder broedde in 1985 1 paar in een moerasbosje.

In de Koudepolder en Koninginnepolder is de Ekster in ieder geval sinds het begin van de jaren '60 broedvogel (CR + PH).

ROOST

	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46
BRAAKMANPOLDER																										
Noord bos																										
Rekreatieterrein																										
Wisselbosje																										
Wisselbosje																										
ZUIDERBOSSEN																										
bos Plasweg																										
bosje 4																										
bosje 5																										
bosje 2																										
bosje 1																										
bosje 3																										
bosje 4																										
bosje 5																										
bosje 6																										
bosje 7																										
bosje 8																										
bosje 9																										
bosje 10																										
bosje 11																										
bosje 12																										
bosje 13																										
bosje 14																										
bosje 15																										
bosje 16																										
bosje 17																										
bosje 18																										
bosje 19																										
bosje 20																										
KOUDEPOLDER																										
bosje 1																										
bosje 2																										
KONINGINNEPOLDER																										
bosje																										

ZWARTE KRAAI   *Corvus corone corone*

De soort was in 1960 reeds enkele jaren met 1 - 2 paar als broedvogel aanwezig (Suetens et al, 1961). Tot 1976 broedde er jaarlijks in het gehele gebied 1, hooguit 2 paar. In sommige jaren ontbrak de soort zelfs (CR). Sponselee en Buijs (1975) wijzen het geringe aantal broedparen van de soort in Oost Zeeuws-Vlaanderen aan de "voortdurende vervolging". Dit was ook in de Braakmanpolder het geval (CR).

In 1985 waren er in de Braakmanpolder 26 broedgevallen: 10 in Noord en 16 in Zuid. De dichtheid bedraagt, exclusief water,

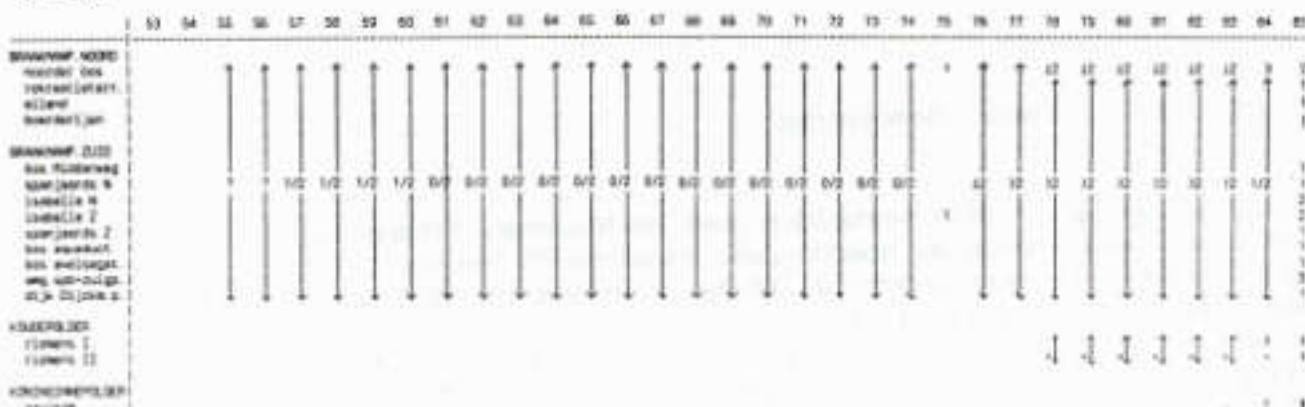
2,0 paar per 100 ha. De dichtheid in de Braakmanpolder was voor Nederlandse begrippen normaal en voor Zeeuwse begrippen hoog.

De meeste nesten bevonden zich in bos; 7 in Noord, 1 op het Rekreatieterrein en 9 in Zuid. De overige nesten bevonden zich in windsingels om boerderijen (2), de windsingel om de Spaarbekkens (3) en in een rij Canadapopulieren op een dijk (1). De vogels werden meestal fouragerend waargenomen op akkerland en grasland.

In de Koudepolder werden in 1984 1 en in 1985 2 broedparen vastgesteld. De nesten bevonden zich in populieren op boerenerven.

In de Koninginnepolder was in 1985 1 broedgeval in een moerasbosje.

ZWAARTE (jaar)

SPREEUW   *Sturnus vulgaris*

In 1960 waren er volgens Suetens et al. (1961) in Noord een vijftal broedparen. Ook in 1985 waren er 5 broedparen in Noord en bovendien 7 in Zuid. Van de tussenliggende jaren is vrijwel niets bekend. De soort was jaarlijks aanwezig in onbekend aantal (CR).

De dichtheid in de gehele Braakmanpolder was zeer laag en bedroeg eksklusief water, 0,95 paar per 100 ha.

De Spreeuw broedde in de Braakmanpolder nabij bebouwing met 7 paar, in boomholten buiten het bos 3 paar en in het bos 2 paar.

In de Koudepolder broedden zowel in 1984 als in 1985 één paar nabij een boerderij. Aan de Lovenweg 4/5 werden in 1985 2 broedparen vastgesteld.

In het geïnventariseerde deel van de Koninginnepolder ontbrak de soort.

VERJAAR	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85		
SWANSE COED																																			
naby boer									1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
naby L. van									1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
naby L. van									1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
SWANSE COED																																			
naby L. van																																			
naby L. van																																			
naby L. van																																			
KOUDEPOLDER																																			
naby L. van																																			
LOOHSKE A.V.																																			
naby L. van																																			

HUISMUS   *Passer domesticus*

Suetens et al. (1961) vermelden over de Huismus: "Thans talrijke broedvogel rondom de boerderijen: minstens 200 nesten". Tot 1985 ontbreken verdere gegevens. In dat jaar werden nabij boerderijen 44 territoria vastgesteld. Dit is in vergelijking met 1960 een afname met minstens 70%. Dit is deels een gevolg van de strenge winter 1984/'85 (zie Koudepolder), maar vermoedelijk voor het grootste deel een gevolg van de gewijzigde omstandigheden op de boerenerven. Op de erven was vroeger veel meer voedsel te vinden. Dit omdat er meer huisdieren, vooral pluimvee, gehouden werden; het opslaan van de oogst nog vaak op het erf gebeurde, en op de erven zelf minder bestrijdingsmiddelen gebruikt werden. Ten tijde van Suetens moest het Rekreatieterrein nog worden aangelegd. In 1985 bevonden zich hier 33 territoria. Het aantal territoria in Zuid bedroeg in 1985 86, 81 bij boerderijen en 5 nabij de gebouwen van de Spaarbekkens.

De dichtheid in de gehele Braakmanpolder, exclusief water, bedroeg 12 territoria per 100 ha. In Noord waren er bij elke boerderij gemiddeld 4,9 en in Zuid 5,8 territoria.

De Huismus komt nabij 'steriele' erven duidelijk minder voor dan nabij minder 'steriele', ons insziens visueel meer aantrekkelijke erven.

In de Koudepolder werden in 1984 45 en in 1985 32 territoria vastgesteld. Dit is een afname met ca. 30%, ongetwijfeld een gevolg van de strenge winter 1984/'85. De dichtheid in de Koudepolder bedroeg 23 territoria per 100 ha. Aan de Loverweg 4/5 werden in 1985 ca. 10 territoria vastgesteld.

De soort ontbrak in het geïnventariseerde deel van de Koningin-polder.

NOORD						ZUID					
	55/56	60	61/62	64	65		55/56	60	61/62	64	65
BRAAKMANPOLDER						BRAAKMANPOLDER					
Braakmanweg 1					4	aan't Hartweg 1					5
Braakmanweg 2					2	aan't Hartweg 2					2
Braakmanweg 3					4	aan't Hartweg 3					2
Braakmanweg 4					3	aan't Hartweg 4					8
Braakmanweg 5					4	aan't Hartweg 5					10
Braakmanweg 6					5	aan't Hartweg 6					5
Braakmanweg 7					6	aan't Hartweg 7					5
aan't Hartweg 1					3	aan't Hartweg 8					6
aan't Hartweg 2					2	aan't Hartweg 9					10
aan't Hartweg 3					7	aan't Hartweg 10					4
aan't Hartweg 4					33	aan't Hartweg 11					9
aan't Hartweg 5					---	aan't Hartweg 12					3
TOTAAL	---	1200	*	*	77	TOTAAL	---	---	*	*	88
	55/56	60	61/62	64	65		55/56	60	61/62	64	65
KOUDEPOLDER											
Koudepolder 1					5						
Koudepolder 2					5						
Koudepolder 3					100						
Koudepolder 4					10						
TOTAAL	---	---	---	---	125	---	---	---	---	---	---

RINGMUS *Passer montanus*

De Ringmus is in de Braakmanpolder broedvogel sinds het begin van de jaren '60 (CR). De soort vestigde zich later op alle plaatsen waar nestgelegenheid te vinden was, zoals boomholten, nestkasten en bebouwing. De toename is niet gedocumenteerd.

In 1985 werden in de Braakmanpolder 108 territoria vastgesteld: 46 in Noord en 62 in Zuid. De dichtheid was normaal, nl. 8,2 territoria per 100 ha., exclusief water.

De territoria bevonden zich voornamelijk nabij boerderijen (76). Het gemiddelde per boerderij bedroeg 3,0. Voorts waren er territoria in bosgebieden (21), knotbomen (6) en verspreid door de polder in bosschages (5). In het Noorderbos werden 2 territoria vastgesteld (dichtheid 5,8 territoria per 100 ha.), op het Rekreatieterrein 3 (dichtheid 8,6 territoria per 100 ha.) en in de Zuiderbossen 16 (dichtheid 19 territoria per 100 ha.) De hoge dichtheid in de Zuiderbossen is een gevolg van het geringe oppervlak van de diverse percelen. De percelen zijn alle omgeven door windsingels. De Ringmus heeft hiervoor een sterke voorkeur.

Suetens et al. (1961) vermelden over de Ringmus: "In Wilgen-tronken langs dijken; minstens 3 koppels". In 1984 werden in de Koudepolder 12 en in 1985 15 territoria vastgesteld. Het lagere aantal territoria in 1984 is een gevolg van onvolledig onderzoek (HC). Door deze onvolledige inventarisatie van de Koudepolder is het niet duidelijk of de strenge winter van 1984-'85 het aantal Ringmussen negatief heeft beïnvloed.

De dichtheid in de Koudepolder, 10,7 territoria per 100 ha., is enigzins hoger dan in de Braakmanpolder. Dit omdat hier relatief meer knobomen en hoogstamfruitbomen aanwezig zijn.

Aan de Lovenweg 4/5 werden in 1985 6 territoria vastgesteld en in de Koninginnepolder 2.

KOUDEP

	81/82	82	81/82	84	85
BRAAKMANP. NOOD					
braakmanweg 1					5
braakmanweg 2					2
braakmanweg 3					2
braakmanweg 4					1
braakmanweg 5					3
braakmanweg 6					2
braakmanweg 7					4
aanplantweg 1					1
aanplantweg 2					10
aanplantweg 3					3
noorderbos					2
zuiderbossen					1
recreatieterrein					2
overigen					4
TOTAAL	---	---	---	---	45

	81/82	82	81/82	84	85
NOOD-LOUWVLOED					
besjeestriet 11				4	3
noorderbos 20				4	3
noorderbos 21/22				3	4
noorderbos 8				4	3
lovenweg 4				1	3
lovenweg 5				1	2
overigen				4	5
TOTAAL	---	---	---	18	25

BRONNENPOLDER					
noorderbos				1	2

	81/82	82	81/82	84	85
BRAAKMANP. ZUID					
aanplantweg 11					1
aanplantweg 21					2
aanplantweg 22					2
aanplantweg 41					5
aanplantweg 51					3
aanplantweg 52					3
aanplantweg 71					6
aanplantweg 81					2
aanplantweg 82					3
leekellweg 1					1
leekellweg 2					2
leekellweg 3					1
leekellweg 4					1
lovenweg 1					4
lovenweg 2 (WZ)				3	2
aanplantweg 9					2
leekella 8					4
leekella 7					3
bos opduin					2
bos overlaag					5
in engelen					5
TOTAAL	---	---	---	---	62

VINK   *Fringilla coelebs*

De Vink is in de Braakmanpolder broedvogel sinds het begin van de jaren '60(CR). De soort broedde toen voornamelijk in jonge Fijnspar (*Picea abies*). De toename is verder niet gedocumenteerd. Er zijn enkel wat gegevens van het Noorderbos vanaf 1978. Sindsdien lijkt de Vink hier toe- noch afgenomen.

In 1985 waren er in de Braakmanpolder 38 territoria: 8 in het Noorderbos (dichtheid 24 territoria per 100 ha.), 11 op het Rekreatieterrein (dichtheid 31 territoria per 100 ha.), 18 in de Zuiderbossen (dichtheid 21 territoria per 100 ha.) en 1 in de windsingel op de Spaarbekkendijk. De dichtheden in de verschillende gebieden zijn als normaal te beschouwen.

In de Noorder- en Zuiderbossen gaf de Vink sterk de voorkeur aan naaldhout. De helft van de territoria (13) bevonden zich hierin (dichtheid 61 territoria per 100 ha.), de andere helft in loofhout (dichtheid 12 territoria per 100 ha.). In

naaldhout broedde de soort meestal in het midden van de percelen en in loofhout aan de randen. Dit is waarschijnlijk dan ook de reden van de wat grotere dichtheid op het Rekreatie-terrein ofschoon dit enkel uit loofhout bestaat. Het bos op het Rekreatie-terrein heeft in vergelijking met de andere loofbossen een meer parkachtig karakter.

Suetens et al.(1961) vermeldden over de Vink: "enige broedparen in de Braekman omliggende polders".

In de Koudepolder was er in een hoogstamboomgaard nabij een boerderij in 1984 en 1985 één territorium.

VIM

	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	
BRACHYD IDDE																								
noorder bos																								
terreindak																								
BRACHYD ZUID																								
bos Fijnspaar																								
Isabella N																								
Isabella Z																								
spaanse 2																								
bos eeuwigel.																								
ong. veldbos																								
COEPPOLD																								
ruimte 1																								

KEEP   *Fringilla montifringilla*

In 1973 en in 1983 een geslaagd broedgeval; nestvondst en gezien met jongen. In 1973 in het Noorderbos in een Fijnspaar (*Picea abies*) en in 1983 in Zuid in het bos Isabella Noord eveneens in een Fijnspaar (CR).

GROENLING   *Carduelis chloris*

De Groenling werd in de Braakmanpolder voor het eerst als broedvogel vastgesteld in 1957: 1 paar aan de Westgeul (GVA). In 1959 broedden 3 paar aan de Westgeul. Het daarop volgende jaar broedden hier reeds 10 paar (Suetens et al.1961). Tot 1974 ontbreken aantalsvermeldingen. Sindsdien is de soort afgenomen. De afname is een gevolg van het ouder worden van het bos en het op grote schaal kappen van de windsingels.

PUTTER   *Carduelis carduelis*

De Putter is in de Braakmanpolder broedvogel sinds het begin van de jaren '60 (CR). Tot 1985 werden geen volledige inventarisaties uitgevoerd. In dat jaar werden in de gehele Braakmanpolder 6 territoria vastgesteld: 1 in het Noorderbos, 2 op het Rekreatieterrein, 2 nabij verschillende boerderijen in Noord en 1 in het bos aan de Middenweg. Alle zangposten bevonden zich in Canadapopulieren (*Populus x canadensis*).

In de Koudepolder was er in 1984 en 1985 één territorium. Oudere gegevens betreffende deze soort ontbreken.

De dichtheid voor het gehele Braakmangebied exclusief water bedroeg in 1985 0,42 territoria per 100 ha.

De vogels behoren vermoedelijk tot de ondersoort "britannica".

PUTTER	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85		
BRANKP. NOOD																																			
Noorder bos																																			
Rekreatieter-																																			
boerderijen																																			
BRANKP. ZUID																																			
bos Middenweg																																			
overigen																																			
KOUEPOLDER																																			
Fluents I																																			

SIJS   *Carduelis spinus*

In 1979 was er een mislukt broedgeval van de Sijs in het Noorderbos. Het nest, wat zich in een Fijnspar (*Picea abies*) bevond, werd vermoedelijk door een Vlaamse Gaai (*Garrulus glandarius*) vernield (CR).

In 1985 was er een waarschijnlijk broedgeval in Zuid in het Bos aan de Middenweg. Op 14 juni werd een alarmerende vogel gezien (MCp+JP) en op 26 juni werd een zingende vogel gehoord (HC). De zangpost bevond zich in een Fijnspar.

BARMSIJS *Carduelis flammea cabaret*

In 1979 was er een geslaagd broedgeval in Noord. De oudervogels werden met pas uitgevlogen jongen gezien aan de Kikkerput (CR+LK).

GEELGORS *Emberiza citrinella*

De vroegste melding van de Geelgors als broedvogel dateert uit 1958 met 8 territoria in Noord (JVI). GvA stelde het daarop volgende jaar in de gehele Braakmanpolder nog maar 3 territoria vast. De laatste melding is uit 1963 met 1 territorium in de omgeving van de Nonnetjesvijver (JVI).

In 1964 en 1965 was er één territorium in de Koningindepolder (JVI). Sindsdien is de soort als broedvogel uit het Braakmangebied verdwenen. De belangrijkste reden hiervan is de intensivering van de landbouw met als gevolg het verdwijnen van overhoekjes, windsingels e.d. (Teixeira 1979).

GRAUWE GORS *Emberiza calandra*

In de jaren '50 broedden in Noord "een 10-tal paar" (Suetens et al. 1961). Volgens JVI waren er zowel in 1957 als in 1958 in Noord 7 territoria. In 1966 broedden er in de gehele Braakmanpolder nog 10 paar (Archief Steltkluut). Vanaf het begin van de jaren '70 werden er in de Braakmanpolder nog slechts incidenteel territorium houdende Grauwe Gorzen waargenomen. In 1972 (JVI) en 1974 (Archief Steltkluut) één territorium op akkerland ten oosten van de Spaarbekkens en in 1982 een geslaagd broedgeval aan de dijk met de Van Wuijckhuisepolder (HC). De Grauwe Gors is als broedvogel verdwenen door intensivering van de landbouw (Teixeira 1979).

HOOFDSTUK 5: EVALUATIE.

5.1 INLEIDING.

De toe- en afname van de vogels in het Braakmangebied hangt nauw samen met de ontwikkeling van de vegetatie. Sinds de bedijking van de Braakmanpolder was deze aan grote veranderingen onderhevig, zo ook de broedvogelbevolking.

In dit hoofdstuk wordt de samenhang tussen vogels en vegetatie in de Braakmanpolder beschreven. De vogels werden hiertoe ingedeeld in 3 hoofdgroepen en één restgroep. De hoofdgroepen zijn: Watervogels, Bosvogels en Kultuurvogels. In de restgroep zijn die soorten samengevat welke moeilijk in één der hoofdgroepen te plaatsen zijn. Elk van de hoofdgroepen is weer opgesplitst in kleinere groepen, waarbinnen zo mogelijk weer onderscheid gemaakt wordt. Globaal is de indeling aangehouden zoals deze gehanteerd werd door Altenburg et al. 1985 (Watervogels en Kultuurvogels) en Kwak & Grotenhuis 1983 (Bosvogels).

Omstandigheden buiten het broedgebied welke tot toe- of afname van één soort geleid hebben, komen in het hoofdstuk niet in alle gevallen ter sprake. Hiervoor wordt verwezen naar de soortbeschrijving. Ook treft men er de eventuele literatuurverwijzingen aan.

De buiten de Braakmanpolder gelegen deelgebieden blijven in dit hoofdstuk buiten beschouwing omdat gegevens uit het verleden erg onvolledig zijn. Bovendien hebben deze gebieden sinds 1953 een minder spektakulaire ontwikkeling doorgemaakt.

5.2 WATERVOGELS.

Pioniervogels (tabel 3).

De soorten in deze groep zijn allemaal gebonden aan terreinen met een hoge milieudynamiek. De meeste hebben een kustgebonden verspreiding. Ze konden zich op de droog gevallen platen vestigen omdat door uitbanning van het getij deze niet meer overspoeld werden. Al vrij snel nam het aantal broedparen door suksessie van de vegetatie drastisch af.

Van de Dwergstern, de meest uitgesproken pioniervogel, werd het maximale aantal broedparen in 1954 reeds bereikt. De Kokmeeuw, de minst uitgesproken pioniervogel, broedde pas in maximale aantallen in de eerste helft van de jaren '70. Kluut, Kleine Plevier, Strandplevier, Zilvermeeuw en Visdief bereikten hun maximum in 1957 of 1958. De overige soorten: Bontbekplevier, Noordse Stern en Zwarte Stern broedden slechts incidenteel, omdat ze of de zuidgrens van hun verspreidingsgebied bereiken (Bontbekplevier en Noordse Stern) of de voorkeur geven aan zoet water (Zwarte Stern).

	53/55	56/60	61/65	66/70	71/75	76/80	81/85
Kluut	7-117	38-178	20-35	5-11	10-15	15-18	1-11
Kleine Plevier	0-10	3-16	(2-5)	2-4	2-4	1-3	2-5
Bontbekplevier	0	0-1	?	(0)	(0)	0-1	0-1
Strandplevier	0-18	4-30	?	0-1	(0)	0	0-4
Kokmeeuw	40-56?	56-400	7-360	7-1500	1300-1800	1000-1800	600-830
Zilvermeeuw	7-30	7-46	2-5	1-3	1-2	0	0
Visdief	2-33	94-470	25-50	20-55	20-35	0-3	0-4
Noordse stern	0	0-1	0	0	0	0	0
Dwergstern	0-40	0-21	0-1	0	0	0	0
Zwarte stern	0	0-1	0	0	0	0	0

tabel 3: Aantal broedparen 'Pioniervogels' in de Braakmanpolder (1953/1985)

( ) aantal broedparen geschat

Tegenwoordig broeden enkel Kluut en Kleine Plevier nog regelmatig in de Braakmanpolder. Van de overige soorten worden Strandplevier, Bontbekplevier en Visdief alleen nog incidenteel als broedvogel aangetroffen in gelegenheidsbiotopen (afgravingen, opspuitingen etc.).

Weidevogels (tabel 4).

In deze groep zijn soorten samengevat welke vooral in grasland broeden. Na de pioniersoorten waren het vooral deze soorten welke in maximale aantallen voorkwamen.

Aanvankelijk vertoonde het aantalverloop van Scholekster en Tureluur een zelfde tendens als de pioniervogels. Beide behoren dan ook van oorsprong tot deze groep en hebben zich later aan het leven in graslanden aangepast. De aantalontwikkelingen vertonen vanaf de jaren '60 met de weidevogels dan ook een grote overeenkomst.

De meest kritische soorten, Kemphaan, Pijlstaart (?) en Zomertaling hebben slechts korte tijd en in gering aantal in het gebied gebroed. Ze verdwenen uit het gebied door suksessie van de vegetatie. De wat minder kritische Slobeend wist zich tot het begin van de jaren '80 te handhaven, maar is sinds 1983 als broedvogel verdwenen.

Van de minst kritische soorten, zijn Kievit en Gele Kwikstaart (?), weliswaar belangrijk in aantal afgenomen, maar weten zich tot op heden op een redelijk niveau te handhaven. Dit vooral door uit te wijken van gras- naar akkerland. De Scholekster profiteert zelfs van de moderne landbouwmethoden en lijkt nog steeds in aantal toe te nemen. De overige soorten, welke qua milieueisen tussen eerder genoemde soorten in staan, zijn vooral na het midden van de jaren '70 sterk in aantal afgenomen. Deze soorten en de Kievit profiteerden aanvankelijk van een betere voedselsituatie, een gevolg van de toegenome bemesting. Later nam het aantal broedparen op grasland sterk af door een te intensief gebruik van dit grasland. Dit werd mogelijk gemaakt door een nog verder doorgevoerde bemesting en ontwatering. Deze intensivering bleek vooral funest voor soorten welke niet naar akkerland uitwaken.

	53/55	56/60	61/65	66/70	71/75	76/80	81/85
Pijlstaart	(0)	(0)	0-1	0-2	0	0	0
Zomertaling	(0)	0-1	0-1	0-2	0-1	0	0
Slobeend	5-10	5-10	+	+	(2-3)	1	0-1
Scholekster	+	(60)	+	+	18-23	+	30-40
Kievit	+	(170)	+	+	(60)	+	38-43
Kemphaan	(0)	0-2	0-2	0-1	0	0	0
Grutto	0	0-2	2-3	+	18-30	10-30	4-6
Tureluur	(80-100)	(70-100)	+	+	2-23	10-20	9-13
Gele Kwikstaart	+	(70-100)	+	+	+	+	7-78

tabel 4: Aantal broedparen 'Weidevogels' in de Braakmanpolder (1953/1985).

( ) aantal broedparen geschat

Rietvogels (tabel 5).

Tot deze groep behoren soorten welke in rietmoeras broeden. Aanvankelijk was de vegetatie voor deze soorten ongeschikt. Geleidelijk aan ontwikkelde deze zich op de nattere delen van een schorrenvegetatie naar een moerasvegetatie gedomineerd door Riet. Door deze ontwikkeling vestigden zich steeds meer rietvogels. De toe- en afname van de vogels binnen deze groep is slecht gedocumenteerd. Er zijn geen aanwijzingen dat door biotoopsveranderingen de laatste jaren het aantal broedparen van een bepaalde soort toe- of afgenomen is.

De Grote Karekiet is sinds de jaren '70 om onbekende redenen als regelmatige broedvogel verdwenen. Cettis Zanger en Waaijerstaart-rietzanger vestigde zich tijdelijk in de Braakmanpolder. Dit was vermoedelijk een gevolg van een reeks opeenvolgende zachte winters (Teixeira 1979). Ze verdwenen als broedvogel ten gevolge van enkele strenge en vrij strenge winters in de periode 1979 t/m 1985.

	53/55	56/60	61/65	66/70	71/75	76/80	81/85
Bruine Kiekerdief	0	0	0-1	0	0	0-2	0-1
Waterral	0	0-1	?	0-1	0-1	0-2	0-1
Waterhoen	0	(20)	+	+	+	+	45-65
Moerkoet	0	0	0-+	+	+	+	80-105
Blauwborst	0	0	0	0-1	?	0-1	0-5
Cettis Zanger	0	0	0	0	0-1	0-2	0-1
Waaijerstaarrietzanger	0	0	0	0	0-3	1-1	0-2
Snor	0	0	0	0	0	0-1	0-1
Rietzanger	+	5-10	+	+	+	+	25-50
Bosrietzanger	0	0-1	+	+	+	+	7-21
Kleine Karekiet	0	0-1	+	+	+	+	7-238
Grote Karekiet	0	0	1-3	1-4	1-3	0-1	0-1
Baardmannetje	0	0	0	0	0	0	0-1
Rietgors	0-1	0?	+	+	+	+	7-38

tabel 5: Aantal broedvogel 'Rietvogels' in de Braakmanpolder (1953/1985).

( ) aantal broedparen geschat

Sinds 1981 worden de grootste rietvelden jaarlijks gemaaid. Bij een minder intensief maaibeheer zal het aantal broedparen van de Kleine Karekiet vermoedelijk afnemen en zullen Waterral, Blauwborst, Rietzanger, Snor, Bosrietzanger en Rietgors in aantal toenemen. Ook het broeden van de Bruine Kiekerdief behoort dan weer tot de mogelijkheden.

Echte Watervogels (tabel 6).

Deze groep bestaat uit soorten welke vooral gebonden zijn aan open water.

Enkele soorten nemen, ten gevolge van areaalsuithreiding, nog steeds in aantal toe. Andere soorten, Grauwe Gans, Wilde Eend en Kuifeend nemen sinds enige jaren belangrijk in aantal af. De Wilde Eend door intensivering van de landbouw, de Kuifeend en de Grauwe Gans door tot nu toe onbekende redenen.

De Dodaars heeft slechts incidenteel en de Tafeleend gedurende korte tijd in de Braakmanpolder gebroed. In de jaren dat de Tafeleend broedde was het aantal broedparen van de Kuifeend maximaal. Het verdwijnen van de Tafeleend zou dan ook wel eens dezelfde reden kunnen hebben als de afname van de Kuifeend.

	53/55	56/60	61/65	66/70	71/75	76/80	81/85
Dodaars	0-1	0	0-2	0	0	0	0-1
Puut	0	0	0-3	+	+	3-7	5-9
Wintertaling	0	0	0	0-2	0	0	0
Grauwe Gans	0	0	0	0	0-2	2-4	2-5
Bergeend	(5)	(25)	+	+	+	65-70	75
Wilde eend	+	(120)	+	(150)	(150)	+	155
Tafeleend	0	0	0	0-1	0-2	0-1	0
Kuifeend	0	0	0	4-8	20-40	25-50	15-25
IJsvogel	0	0	0	0	0-1	0	0

tabel 6: Aantal broedvogels 'Echte Watervogels' in de Braakmanpolder (1953/1985)

( ) aantal broedparen geschat

5.3 BOSVOGELS

Niet Strikte Bosvogels (tabel 7)

De soorten binnen deze groep broeden in bos en foerageren voor een belangrijk deel daar buiten. Bijna alle regelmatige broedvogels vestigden zich in de tweede helft van de jaren '50. Uitzonderingen waren de Koekoek, een soort welke maar nauwelijks als Bosvogel aan te merken valt en dan ook reeds eerder als broedvogel aanwezig was, Vink en Ransuil welke zich pas aan het begin van de jaren '60 vestigden. Beide zijn dan ook soorten welke binnen deze groep het dichtst bij de Strikte Bosvogels staan.

Over aantalsontwikkelingen is op enkele uitzonderingen na weinig bekend. Zwarte Kraai en Ekster namen pas in aantal toe nadat de vervolging gestaakt werd. De Grasmus is sinds het eind van de jaren '60 behoorlijk afgenomen als gevolg van het ouder worden van het bos en het verdwijnen van windsingels. Ook Kneu en Groenling lijken vooral om deze reden in aantal achteruit te gaan. Voor beide laatst genoemde soorten speelt vermoedelijk ook de intensivering van de landbouw een rol. Vast staat dat de Geelgors hierdoor uit de Braakmanpolder als broedvogel verdwenen is.

	53/55	56/60	61/65	66/70	71/75	76/80	81/85
Houtanip	0	0	0	0	0-1	0	0
Houtduif	0	(60)	+	+	+	+	3-242
Tortelduif	0	(25)	+	+	+	+	3-120
Koekoek	+	(12)	+	+	+	+	3-28
Ransuil	0	0	0	2-3	3-7	3-7	6-7
Merel	0	(60)	+	+	+	+	3-99
Kranenvogel	0	0	0	0	0	0	0-1
Zanglijster	0	(10-20)	+	+	+	+	3-84
Grote lijster	0	0	0-4	+	+	+	3-21
Braamsluiper	0	0	?	0-1	?	?	3-6
Grasmus	0	(30-40)	+	(80-90)	+	+	3-30
E kater	0	(5-10)	+	+	+	+	3-37
Zwarte Kraai	0	(1-3)	1-2	1-2	1-2	+	3-26
Vink	0	0	3-?	+	+	+	3-38
Keop	0	0	0	0	0-1	0	0-1
Groenling	0	(1-25)	+	+	»100	»100	36-?
Putter	0	0	0-1	+	+	+	3-6
Geelgors	0	3-8	0-1	1	0	0	0
Kneu	0	(20-100)	+	+	»60	»60	60-?

tabel 7: Aantal broedvogels 'Niet-Strikte Bosvogels' in de Braakmanpolder (1953/1985)
( ) aantal broedparen geschat

Strikte Bosvogels (tabel 8)

Deze groep vogels bestaat uit soorten welke in ieder geval tijdens het broedseizoen hun voedsel binnen het bos zoeken. Een groot aantal regelmatige broedvogelsoorten vestigden zich aan het begin van de jaren '60. Twee soorten: Spotvogel en Fitis vestigden zich eerder. Het zijn dan ook de pioniersoorten binnen deze groep. In dit kader passen ook de incidentele broedgevallen van de Nachtzwaluw. De soorten welke zich later vestigden, waren respectievelijk: Zwartkop (ca. 1966), Grote Bonte Specht (1967), Nachtegaal (1968?), Matkop (ca. 1970), Goudhaantje (ca. 1975), Groene Specht (1981) en Staartmees (1981). Van de Boomkruiper en de Zwarte Mees werden reeds territoria vastgesteld maar kon broeden nog niet bevestigd worden. Definitieve vestiging van beide soorten vindt vermoedelijk in de zeer nabije toekomst plaats.

	53/55	56/60	61/65	66/70	71/75	76/80	81/85
Nachtswaluw	0	0	0-2	0	0	0	0
Groene Specht	0	0	0	0	0-1	0	1-3
Grote Bonte Specht	0	0	0	0-2	6-8	(8-10)	10-12
Boompieper	0	0	0	0	0-1	7-4	0-5
Winterkoning	0	0	+	+	+	(60-130)	100-130
Hoggenus	0	0	+	+	+	(40-60)	31-50
Roodborst	0	0	+	+	(5)	+	7-17
Nachtegaal	0	0	0	0-1	+	1-5	4-13
Spotvogel	0	0-11	+	+	(80)	(60)	7-47
Tuinfluitcr	0	0	0+	+	+	(80)	7-79
Zwartkop	0	0	0+	+	+	(50)	7-84
Tjiftjaf	0	0	+	+	+	(75-80)	7-56
Fitis	0	0-11	+	+	+	250	7-206
Goudhaantje	0	0	0	0	0	+	7-9
Staartnees	0	0	0	0	0	0	1-2
Matkop	0	0	0	0-1?	+	+	4-8
Zwarte Mees	0	0	0	0	0	0	0-1
Piepelnees	0	0	+	+	+	+	7-56
Koolnees	0	0	+	+	+	+	7-83
Boonkruiper	0	0	0	0	0	0	0-1
Vlaamse Gaai	0	0	0-2	2	2	7-12	7-13
Wielewaal	0	0	+	0	0	10-20	13-20
Sijs	0	0	0	0	0	0-1	0-1
Barmuijs	0	0	0	0	0	0-1	0

tabel 8: Aantal broedparen 'Strikte Bosvogels' in de Braakmanpolder (1953/1985).

( ) aantal broedparen geschat

Net als bij de vorige groep is van aantalsontwikkelingen van slechts enkele soorten wat bekend. Grote Bonte Specht, Roodborst, Zwartkop, Matkop, Nachtegaal en Vlaamse Gaai broedden in de jaren '80 in maximale aantallen in de Braakmanbossen. Spotvogel, Fitis en Tjiftjaf zijn de laatste jaren behoorlijk in aantal afgenomen. De Spotvogel en Fitis als gevolg van het ouder worden van het bos en het verwijderen van wind-singels en de Tjiftjaf om onbekende redenen. De Boompieper heeft slechts gedurende korte tijd, t.g.v. een tijdelijke areaalsuitbreiding, in de Braakmanpolder gebroed.

5.4 KULTUURVOGELS (tabel 9)

Binnen deze groep zijn vooral soorten samengevat welke zich in het gebied vestigden als gevolg van de menselijke aanwezigheid. De groep kan men onderverdelen in twee subgroepen: vogels welke broeden in de nabijheid van woningen en vogels welke broeden op het akkerland. De meeste soorten binnen deze groep ontbreken in Nederland in de meest natuurlijke landschappen of zijn er schaars. Uitzonderingen zijn Veldleeuwerik en Graspieper.

De broedvogelsoorten welke vooral in of in de nabijheid van gebouwen broeden zijn: Holenduif, Kerkuil, Gierzwaluw, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Witte Kwikstaart, Zwarte Roodstaart, Spreeuw, Huismus, Ringmus en Turkse Tortel. Holenduif en Witte Kwikstaart vestigden zich vermoedelijk

	53/55	56/60	61/65	66/70	71/75	76/80	81/85
Patrijs	? (450-500)		2300	+	+	+	7-59
Kwartel	?	(0-4)	1-2	1-2	1-2	0-1	0-1
Holenduif	?	(25)	+	+	+	+	7-69
Turkse Tortel	0	0	+	+	+	+	7-11
Kerkuil	?	1	?	0-1	0	0	0
Gierzwaluw	0	0	?	?	?	?	7-2
Veldleeuwerik	+?	(190)	+	+	+	+	7-78
Boerenzwaluw	+?	(270)	+	+	+	+	65-90
Huiszwaluw	+?	(250)	+	+	+	(200)	60-210
Graspieper	+?	(220)	+	+	+	+	7-92
Witte Kwikstaart	+	30-40	+	+	+	+	7-45
Zwarte Roodstaart	0	0	?	?	1	3	5-6
Spreeuw	?	(12)	+	+	+	+	7-12
Huismus	+?	(2500)	+	+	+	+	165-230
Ringmus	0	0	+	+	+	+	7-108
Grauwe Gors	(10-25)	(10-25)	+	7-10	0-1	0-1	0-1

tabel 9: Aantal broedparen 'Kultuurvogels' in de Braakmarpolder (1953/1985)

( ) aantal broedparen geschat

kort na de inpoldering, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Spreeuw en Huismus nadat de eerste gebouwen in het gebied verschenen. De Ringmus volgde nadat zich rondom de boerderijen een struikvegetatie ontwikkeld had. Van de overige soorten vestigde de Turkse Tortel zich in het midden van de jaren '60 als gevolg van een spektakulaire areaalsuitbreiding en de Zwarte Roodstaart vermoedelijk om de zelfde reden omstreeks 1970. De Kerkuil en de Gierzwaluw hebben slechts incidenteel in het gebied gebroed.

De soorten welke vooral op akkerland broeden zijn: Patrijs, Kwartel Veldleeuwerik, Graspieper en Grauwe Gors. Deze soorten zijn of vrijwel als broedvogel verdwenen, Kwartel en Grauwe Gors, of sterk in aantal afgenomen, Patrijs, Veldleeuwerik en Graspieper. De afname is een gevolg van de intensivering van de landbouw.

5.5 RESTGROEP (tabel 10)

Binnen deze groep zijn er nog al wat incidentele broedvogels: Grauwe Kiekendief, Velduil, Paapje, Tapuit, Grauwe Klauwier en Bonte Vliegenvanger.

De Roodborsttapuit en de Oeverzwaluw broedden kort na de inpoldering in het gebied. De Roodborsttapuit is sinds de jaren '50 geleidelijk in aantal afgenomen, omdat ruigten in het gebied steeds minder voorkwamen. De Oeverzwaluw heeft in de Braakmanpolder steeds in gelegenheidsbiotopen gebroed, welke bij het inrichten van de polder veelvuldig voorkwamen. De soort broedde er dan ook in zeer grote aantallen. Indien zich tegenwoordig broedgelegenheid voordoet, broeden er relatief veel minder Oeverzwaluwen dan vroeger. Dit vanwege ongunstige omstandigheden in het overwinteringsgebied.

De Torenvalk vestigde zich definitief in 1974 in de Braakmanpolder als gevolg van een sterke areaaluitbreiding.

De Grauwe Vliegenvanger is in de Braakmanpolder broedvogel sinds het begin van de jaren '60. De soort nam met het ouder worden van de windsingels en het bos geleidelijk toe.

	53/55	56/60	61/65	66/70	71/75	76/80	81/85
Grauwe Kiekendief	0-1	0	0	0	0	0	0
Torenvalk	0-1	0	0	0	0-3	3-4	3-4
Velduil	0-1	0	0	0	0	0	0-1
Oeverzwaluw	± 80	400-500	± 300	± 200	70-90	20-125	6-95
Paapje	0	0	0	0	0	0-1	0
Roodborsttapuit	5-10	5-10	+	+	3-5	1-5	1-5
Tapuit	0	0	0	0-3	0-2	0	0
Grauwe Vliegenvanger	0	0	0-+	+	+	+	2-27
Bonte Vliegenvanger	0	0	0	0	0	0	0-1
Grauwe Klauwier	0	0	0	0	0-1	0	0

tabel 10: Aantal broedparen 'Restgroep' in de Braakmanpolder (1953/1985).

( ) aantal broedparen geschat

HOOFDSTUK 6. BESCHERMING EN BEHEER.

6.1. BESCHERMING.

In het onderstaande willen we enige suggesties doen hoe de natuurwaarden in het Braakmangebied, voor zover ze nog niet beschermd zijn, behouden kunnen worden.

Belangrijke planologische instrumenten voor het behoud van natuurwaarden zijn o.a. het Provinciale Streekplan en het Gemeentelijke Bestemmingsplan Buitengebied. In deze plannen wordt de bestemming van een bepaald gebied voor een bepaalde tijd vastgelegd. Zowel het Streekplan Oost Zeeuws-Vlaanderen, als de verschillende Bestemmingsplannen (die in dit geval opgesteld worden door het Rekreatieschap de Braakman), zijn aan een herziening toe. De Provincie werkt momenteel aan een nieuw Streekplan voor heel Zeeland, terwijl ook het Rekreatieschap voornemens is om een nieuw Bestemmingsplan op te stellen voor het hele Braakmangebied. Op kaart 10 hebben wij aangegeven wat o.i. de meest wenselijke bestemmingen zijn. Aangezien bij deze voorstellen terdege rekening gehouden is met de reeds op het gebied rustende bestemmingen, moeten deze als haalbaar worden beschouwd.

Een ander instrument wat aangewend kan worden om natuurwaarden veilig te stellen is reservaatvorming. Aankoop en beheer door een natuurbeherende instantie kan voor natuurwaarden optimale omstandigheden opleveren. In 2.3. worden de huidige, in het gebied gelegen reservaten genoemd. Uitbreiding van deze reservaten kan dus, bij een goed beheer (!) een uitstekende garantie bieden voor het behoud van natuurwaarden. De volgende deelgebieden zijn voor natuurwaarden van dermate groot belang, dat aankoop door een natuurbeherende instantie te rechtvaardigen zou zijn.

1. Omgeving Nonnetjesvijver.

De voornaamste broedvogels zijn Grutto, Tureluur, Kievit, Scholekster, Kuifeend en Grauwe Gans. Buiten de broedtijd is het gebied van groot belang voor overwinterende en doortrekkende watervogels, waaronder Watersnip (najaar), Kolgans en Grauwe Gans (winter).

2. Riemenskreekjes met oeverlanden.

De meest kenmerkende broedvogels zijn hier: Slobeend, Kluut, Kleine Plevier, Grutto, Tureluur en Kievit. Tijdens de voor- en najaarstrek is het gebied onder meer van belang voor Groenpootruiter, Grutto, Watersnip en Kluut. s'Winters fourageren er vaak veel Wintertalingen, Smienten, Kolganzen en Grauwe Ganzen.

3. Spuikom in de Koninginnepolder.

Broedgebied voor o.a. Kluut, Slobeend, Kievit, Grutto en Tureluur. In het najaar veel doortrek van Zwarte Ruiters, Groenpootruiter en Watersnip. In het voorjaar is het gebied van belang voor doortrekkende Kluten, Kemphanen en Grutto's.

4. Oostelijke graslanden en Oostdijk.

Landschappelijk erg waardevolle dijk en graslanden. In de graslanden bevindt zich plaatselijk een uiterst waardevolle vegetatie. Bij de broedvogels vallen Grasmus en Kievit het meeste op. Tijdens het broedseizoen worden vaak de in de aangrenzende Koudepolder broedende watervogels, in dit gebied fouragerend waargenomen. Deze twee gebieden moeten dan ook eigenlijk als één gebied beschouwd worden. Buiten het broedseizoen vormen de oevers samen met de Braakmankreek een erg belangrijk rust en fourageergebied voor: Grutto, Kolgans, Smient, Wulp, Meerkoet en Wintertaling in de winter, en tijdens de voor- en najaarstrek: Groenpootruiter, Kluut, Zwarte Ruiters, Kievit en vele andere steltlopers.

5. De Punt van het Rekreatieterrein (Kokmeeuwenkolonie).

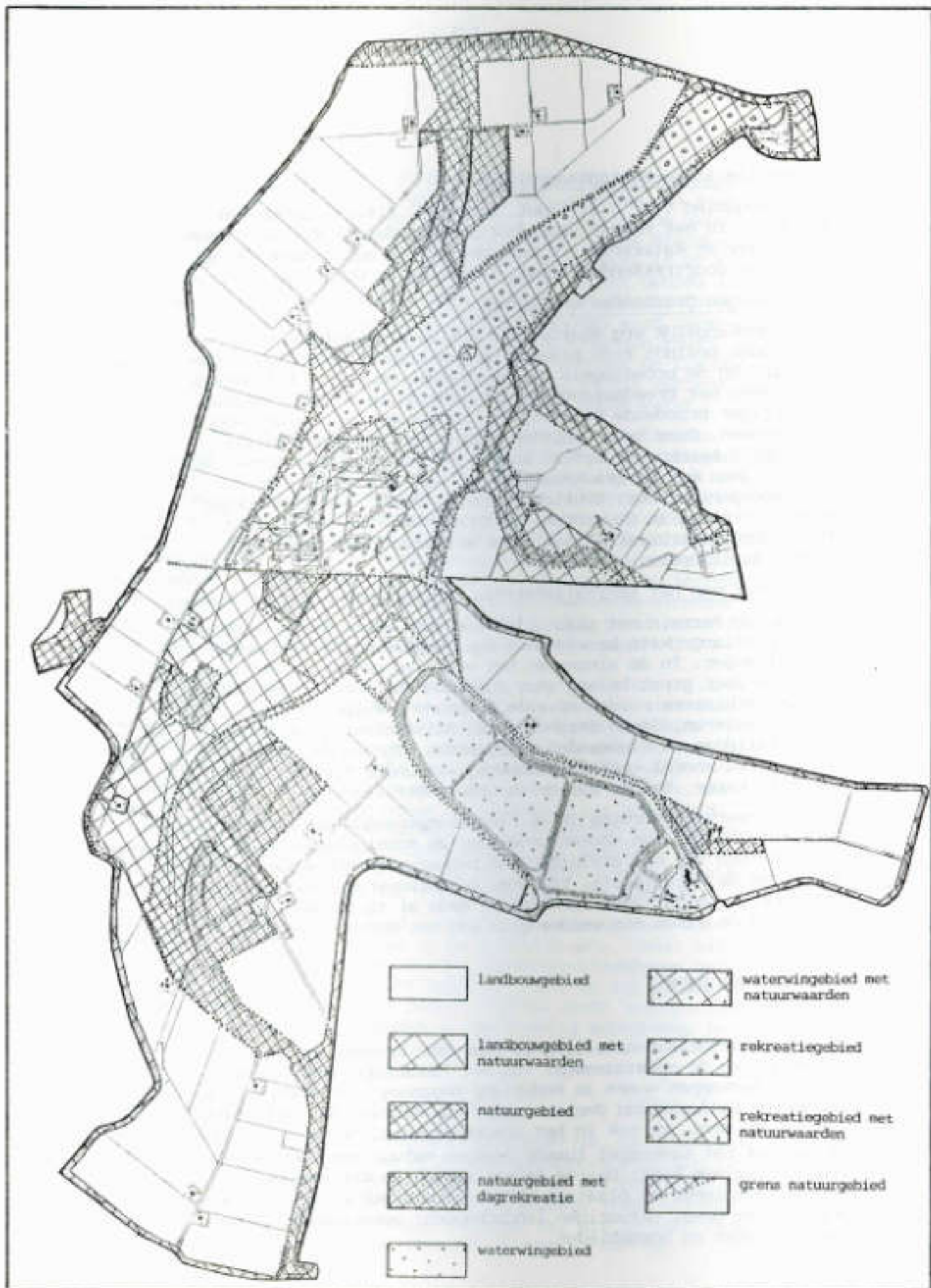
Drassig terrein met plaatselijk een zeer waardevolle vegetatie. De belangrijkste broedvogels zijn: Kokmeeuw, Bosrietzanger en Rietzanger. In de winter en het voor- en najaar is het gebied van zeer groot belang voor rustende en fouragerende watervogels. s'Winters worden er vele Kemphanen, Wulpen, Grutto's, Zilverplevieren, Bonte Strandlopers, Aalscholvers, Kolganzen, Wintertalingen en Slobeenden waargenomen. Tijdens de voor- en najaarstrek vooral veel steltlopers, waaronder Kievit, Kluut, Bontbekplevier, Zwarte Ruiters en Groenpootruiter.

Als reservaatvorming in de hierbovengenoemde deelgebied niet mogelijk is, dan moeten ondermeer de mogelijkheden onderzocht worden tot het afsluiten van beheersovereenkomsten in het kader van de Relatienota. Via deze beheersovereenkomsten wordt het mogelijk om het agrarisch beheer mede af te stemmen op bijvoorbeeld de eisen die weidevogels aan hun omgeving stellen.

6.2. BEHEER.

De broedvogelsamenstelling is nauw gerelateerd aan de structuur en de ontstaanswijze van het landschap. Echte natuurlijke landschappen komen in Nederland nagenoeg niet (meer) voor. De meeste landschappen danken immers hun bestaan aan het ingrijpen van de mens, zo ook in het Braakmangebied. Het is reeds gebleken dat het samenspel tussen mens en natuur een voor vogels bepaald optimum kent. Daarom is het zinvol in dit verslag enige kanttekeningen te plaatsen bij het in het gebied gevoerde beheer van de meest natuurlijke landschappen: oeverlanden, graslanden, dijken en bosgebieden.

kaart 10: Gewenst Bestemmingsplan Braakmargebiet.

- Aan de Westgeul zou het huidige beheer gekontineerd moeten worden. Het beheer is vooral gericht op het tegengaan en zo mogelijk terugdringen van de suksessie. Door aanleg van de Nieuw Neuzenpolder II, kwam de Westerschelde verder van de Westgeul af te liggen. Hierdoor nam de hoeveelheid zoute kwel in de Westgeul sterk af (zie 2.4.1.). De laatste jaren is het gebied dan ook onderhevig aan verzuuring. Indertijd werd met de chemische industrie, ten behoeve waarvan de polder aangelegd werd, afgesproken dat onderzocht zou worden hoe het verlies aan zoute kwel te vervangen zou zijn, en dat deze daar dan ook de financiële gevolgen van zou dragen. Van groot belang in dit verband is de kwaliteit van het eventueel in te laten zoute water.

- Het beheer van het ca. 15 ha. grote perceel grasland in het zuidelijk deel van de Braakmanpolder, door het Staatsbosbeheer, laat sterk te wensen over. Het gebied zou bij uitstek geschikt zijn als broedgebied voor weidevogels, maar door overbemesting en door veel te intensieve beweiding is daar geen sprake van. Het gebied is in gebruik bij boeren welke via een overeenkomst aan bepaalde beheersdoelstellingen moeten voldoen. Onze indruk is echter dat daar in de praktijk niets van terecht komt. Vandaar dat we er sterk voor willen pleiten om strenger toe te zien op de na te leven bepalingen. In dat geval zou dit gebied aanzienlijk meer natuurwaarden kunnen herbergen.

- De Punt van het Rekreatieterrein werd tot voor kort jaarlijks in het najaar gemaaid. Toch bleek de suksessie niet geheel terug te dringen (p.18). Door verandering van eigenaar bleef het beheer van deze Punt enige tijd achterwege, waardoor de verzuuring sterk kon doorzetten. In het voorjaar van 1986 werd door de Natuurbeschermingsverenigingen "De Steltkluit" en "'t Duumpje", op verzoek van de eigenaar, een beheersplan opgesteld. Uitgangspunt van dit beheersplan is het herstel en zo mogelijk verdere ontwikkeling van de natuurwaarden ter plaatse. Inmiddels is men begonnen aan het maaien en afvoeren van de vegetatie en het op grote gedeelten verwijderen van struikopslag.

- In de bosgebieden, beheerd door het Staatsbosbeheer, komt het behoud van de natuur vaak op de tweede plaats. Omdat het hier een van de weinige bosgebieden in Zeeuws-Vlaanderen betreft, is een op natuurbehoud gericht bosbeheer meer op zijn plaats dan een op houtproduktie gericht beheer. Daarom wordt voorgesteld om de hiernagenoemde werkzaamheden in het vervolg achterwege te laten:

- .verwijdering onderbegroeiing;
- .verwijderen houtsingels;
- .snoeiwerkzaamheden in het broedseizoen.

- De in de Koudepolder gelegen Riemenskreekjes, de Spuikom in de Braakmanpolder en de Spuikom in de Koninginnepolder worden tot op heden vrij extensief beheerd. Voortzetting van dit beheer is gewenst. De indruk bestaat echter, dat de laatste jaren s'zomers het waterpeil aan de Riemenskreekjes verlaagd is. Dit is zeer nadelig voor de weidevogelstand. Door het droger worden van het ter-

rein verruigen de hoger gelegen delen, doet de mogelijkheid van intensieve beweiding zich voor en wordt de voedselsituatie voor weidevogels ongunstiger.

-De oostelijke graslanden en de Oostdijk worden tot op heden intensief beweid. Minder intensieve beweiding zou vogels en vegetatie zeer ten goede komen. Tevens zou overwogen moeten worden om het dijk-trajekt dat gelegen is tussen beide Riemenskreekjes en het hieraan ten westen gelegen grasland, in ieder geval tijdens het broedseizoen (vanaf 1 april tot 1 augustus), voor alle publiek te sluiten. Voor vissers blijft dan nóg 2/3 deel van de Oostdijk vrij toegankelijk.

Tot slot willen wij nog melding maken van een voor overwinterende watervogels bijzonder gunstige beheersmaatregel. Er is namelijk een verbod ingesteld voor recreatievaart van 1 november tot en met 31 maart. Hierdoor is de rust op de Braakmankreek gewaarborgd, wat zeer ten goede komt aan de vogelstand. Meer hierover zult u kunnen lezen in ons volgende verslag: Vogels van het Braakmangebied deel 2, Winter en Trekvogels.

SAMENVATTING.

In dit verslag worden de veranderingen in de broedvogelsamenstelling van een in de zomer van 1952 bedijkte polder en de directe omgeving beschreven. Het gebied ligt in het zuidwesten van Nederland in midden Zeeuws-Vlaanderen nabij de Westerschelde.

Onmiddellijk na de inpoldering nam in het gebied het aantal broedvogels met een vooral kustgebonden verspreiding (pioniervogels) sterk toe. Door suksessie van de vegetatie onderging de broedvogelbevolking vanaf het begin van de jaren '60 grote veranderingen. Na de pioniersoorten bereikten de weidevogels een maksimum. De meest kritische soorten waren tegen het eind van de jaren '60, vooral door suksessie van de vegetatie, grotendeels verdwenen. Sommige wat minder kritische soorten wisten zich goed te handhaven tot het midden van de jaren '70 en namen sterk af door intensivering van de landbouw. Tegenwoordig zijn de belangrijkste broedvogels soorten van (jonge) bossen en kultuurvolgers. Toch broeden er tegenwoordig ook nog pioniersoorten en weidevogels. Dit is vooral het geval in de aan de Braaksanpolder grenzende deelgebieden. Voor het behoud van deze broedvogelsoorten is een goed beheer en bescherming van delen van het gebied noodzakelijk. Daarom werd aan dit ornithologisch verslag een hoofdstuk over "Bescherming en Beheer" toegevoegd.

Behalve door biotoopveranderingen verdwenen en vestigden zich in het Braakmangebied soorten t.g.v. areaalsinkrimping en areaalsuitbreiding. Andere soorten namen af vanwege ongunstige omstandigheden in het overwinteringsgebied.

In de loop der tijd werden in het Braakmangebied 107 zekere, 4 waarschijnlijke en 3 mogelijke broedvogelsoorten waargenomen. In 1985 werden 76 zekere, 2 waarschijnlijke en 2 mogelijke broedvogelsoorten vastgesteld.

LITERATUUR

- Altenburg, W., N. Beemster, K. van Dijk, D. Esselink, D. Prop & H. Visser, 1985
Ontwikkeling van de broedvogel bevolking in het Lauwersreegebied in 1978-83;
Limosa 58: 149-161.
- Bakker, J. de, 1986
Draaiende afname van de Huiswaluw (*Delichon urbica*) in Oost-Zeeuwisch-Vlaanderen;
Steltkluit, in prep.
- Brand, K.J.J., 1978
Over het ontstaan van het Oost Zeeuws-Vlaams polderland;
Zeeuwse Tijdschrift 28: 208-229.
- Buise, M.A., 1977
Het Groot Ziland centraal;
Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluit" Terneuzen.
- Buise, M.A., 1981
De Boomborstspuit (*Saxicola torquata*) als broedvogel in Oostelijk Zeeuws-Vlaanderen;
Veldornithologisch Tijdschrift, vol.4 (1981) : 67-76.
- Buise, M.A., 1982
De Boompieper (*Anthus trivialis*) een verdwijnende soort?;
Veldornithologisch Tijdschrift, vol.5 (1982) : 41-52.
- Buise, M.A., 1982
De Luvogel (*Alcedo atthis*) als broedvogel in Oostelijk Zeeuws-Vlaanderen in de jaren '70;
Veldornithologisch Tijdschrift, vol.5 (1982) : 28-34.
- Buise, M.A., 1983
Een en ander over de Grote Ronte Specht (*Dendrocopos major*) en de Groene Specht (*Picus viridis*) in Oostelijk Zeeuws-Vlaanderen;
Veldornithologisch Tijdschrift, vol.6 (1983) : 105-111.
- Buise, M.A., 1983
De Geelgors (*Merula citrinella*) vrijwel verdwenen uit Oostelijk Zeeuws-Vlaanderen;
Veldornithologisch Tijdschrift, vol.6 (1983) : 11-15.
- Buise, M.A., 1984
Over het wel en wee van de Vlindier (*Sterna hirundo*) in Oostelijk Zeeuws-Vlaanderen;
Veldornithologisch Tijdschrift, vol.7 (1984) : 110-127.
- Buise, M.A., 1984
Over het voorkomen van de Kokmeeuw (*Larus ridibundus*) en de Zilvermeeuw (*Larus argentatus*) in Oostelijk Zeeuws-Vlaanderen;
Veldornithologisch Tijdschrift, vol.7 (1984) : 180-205.
- Buise, M., W. Vonck, H. Costeligne, P. Maas, M. Ploegwert, M. Wisse, Vogelwerkgroep van "De Steltkluit", 1985
Weidevogels in Oostelijk Zeeuws-Vlaanderen;
Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluit", Terneuzen.
- Casteligne, H., 1981
Een aanvulling (Nachtwaluw, *Caprimulgus europaeus*);
De Steltkluit (11): 191.
- Casteligne, H., 1982
Winet;
De Steltkluit 12 (6): 186.
- Casteligne, H., 1982
Hydrobiologisch onderzoek bij WME;
Watermaatschappij Zuid-West Nederland, Goes.
- Casteligne, H., 1984
De Hlaawborst;
De Steltkluit 14 (5): 120-125.
- Crap., S. and E.H.L. Simons et al., 1977
Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa;
The Birds of the Western Palearctic Volume I; Oxford.
- Crap., S. and E.H.L. Simons et al., 1977
Idem, Volume II.
- Crap., S. and E.H.L. Simons et al., 1977
Idem, Volume III.
- D'Hoore, L., H. Marijn, T. Kramer, P. van't Westende, 1985
Huiswaluw project;
Het Duimpje (11): 3-5.
- Derden, K.H. van, J. Prop en K. Veestra, 1979
De ontwikkeling van de broedvogelbevolking in het Lauwersreegebied sinds de afsluiting in 1969 t/m 1976;
Limosa 52: 176-190.
- Eeklaar, H., 1967
Avifauna van West-Zeeuws-Vlaanderen;
Gestencilde uitgave van Natuurbeschermingsvereniging "t Duimpje".
- Glutz von Blotzhelm & E.W. Bauer, 1966
Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band I;
Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Heukels, H. en R.P. van Oostrom, 1977
Flora van Nederland, 19e druk;
Walters-Noordhoff, Groningen.
- Hoffmann, M., 1980
Een waardevol gebied: Verslag van de planten-inventarisatie van de Riemenskreekjes en de Oostijk van de Braakmankreek;
De Steltkluit 10 (4): 108-116.
- Hoffmann, M., 1981
Vergelijkende vegetatiekundige studie van drie terreinen in het zout/zout overgangengebied van de Braakman en op Voorbe;
Rijksuniversiteit Gent.
- Hutings, W.P.H., H.G.M. Kwak, P.P.M. Opden, M.J.E.M. Reijer, 1985
Vogelinventarisatie: achtergronden, richtlijnen en verslaglegging;
Rijksinstituut voor Natuurbeheer: Natuurbeheer in Nederland, deel 3.

- Jansen, M.C.M., 1980
De Polevliet van natuur- naar cultuurland-
schap;
Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluit",
Terneuzen.
- Kwak, H. & J. Grotenhuis (1979)
Biotopkeuze van broedvogels in de Achter-
hoekse houtwallen;
Vogeljaar 27: 239-249.
- Langeveld, M.J.M., 1978
De veranderingen in kwel en de invloed daar-
van op de soortensamenstelling en diversiteit
van de aquatische macro-fauna in de Westgwi;
Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onder-
zoek, Terneke.
- Lebrecht, T., 1957
De Braakman;
Vogeljaar 1957 (5): 15-16.
- Lippens, L. en Wille, H., 1972
Atlas des oiseaux de Belgique et d'Europe
occidentale;
Geograf 59 (1972): 123-156.
- Maze, P.A., 1978
Otheense Kreek vogelkundig;
Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluit",
Terneuzen.
- Marteijn, H. 1955
Wintertellingen van de Patrijs (*Perdix perdix*)
in West Zeewe-Vlaanderen in Januari 1955;
't Dompje 11 (2): 10-12.
- Meininger, F.L., 1977
Verspreiding en aantallen van de Broedvogels
in Zeeland;
Meininger, Middelburg.
- Meininger, F.L., 1986
Eluut (*Recurvirostra avosetta*), plevieren
(*Charadrius*) en sterns (*Sterna*) als broed-
vogels in het Deltagebied 1979-85;
Limosa 59: 1-14
- Mulder, Th., 1972
De Grutte in Nederland;
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische
Vereniging; Wetenschappelijke Mededeling 90,
Hoogwoud.
- Munck, de W., A.J.J. Bandoen, J.M. Verachere en
L. de Wolf
Chloridegehalte, peilvariatie en zuregraad van
een aantal binnenwateren in het Deltagebied
gedurende de periode 1968-1975;
Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onderzoek
Rapporten en Verslagen nr. 1978-8, Terneke.
- Philippson, J., 1974
De Huiswaluw (*Delichon urbica*), aantallen en
verspreiding in Nederland;
De levende Natuur 77: 34-43.
- Speeclies, G.M., en M.A. Biese, 1975
De Avifauna van Oostelijk Zeewe-Vlaanderen;
Zeelandreeks, deel 2, Middelburg.
- Stichting Zeewe Coördinatie orgaan voor Natuur-,
Landschaps- en Milieubeschermtng (SCO)
Landschappelijke en Natuurwetenschappelijke
waarden in de "Verenigde Braakmanpolders";
SCO, Kloetinge 1975.
- Suetens, W., J. van den Steen, J.P. Vande Weghe,
J. Van Inpe en H. Wille, 1961
De Avifauna van de Braakmanpolder;
Oervalk 51: 64-113.
- Teixeira, R.M., 1974
Atlas van de Nederlandse Broedvogels;
's-Graveland.
- Tol, J. van, E. Kante, B.A. Begensburg, C.A.B.
Begensburg & F. van der Sluis, 1974
Een vergelijking van methoden voor de bepa-
ling van het aantal broedparen van de Kuif-
sont (*Aythya fuligula*);
Limosa 52: 17-21.
- Viesser, A. de, 1964
Tien jaar natuurreservaat Westgwi;
Zeewe Tijdschrift 14: 6-11.
- Vooue, K.H., 1980
Lijst van Europese broedvogels, inclusief
Nederlandse Vogellijst;
Limosa 53: 97-104.
- Wammen, D.F., G.C. Boere & B. Braakema, 1983
In hoeverre kunnen aantalsveranderingen van
zangvogels in verband gebracht worden met
hun trekgedrag?
Limosa 56: 231-242.
- Wilderom, M.H., 1973
Tussen afsluitdijken en deltadijken, deel 4,
Zeewe-Vlaanderen;
Vlissingen.
- Winstanley, D., S. Spencer & E. Williams,
1974
Where have all the Whitthroats gone?
Bird Study 27: 1-14.
- Westrienen, H. van, 1985
De stand van de Huiswaluw in West Zeewe-
Vlaanderen in 1985;
't Dompje (11) 41-45.
- Wisse, W., 1962
De Blauwborst;
De Steltkluit 12 (6): 195-197.